

SZKŁO

Katalog zbiorów

Zamek Królewski
w Warszawie
i Fundacja Zbiorów
im. Ciechanowieckich

Zamek Królewski
w Warszawie
i Fundacja Zbiorów
im. Ciechanowieckich

Szkło
Katalog zbiorów

Zamek Królewski
w Warszawie
i Fundacja Zbiorów
im. Ciechanowieckich

Szkło
Katalog zbiorów

Anna Szkuřat

Zamek Królewski w Warszawie

Warszawa 2008

Redaktor naukowy wydawnictw Zamku Królewskiego w Warszawie: *Andrzej Rottermund*

Sekretarz wydawnictw Zamku Królewskiego w Warszawie: *Beata Nowacka*

Redakcja i korekta: *Daniela Galas*

Indeks osób i nazw geograficznych: *Anna Szkuřiat*

Opracowanie graficzne, skład i łamanie: *Adrian Napiórkowski, Zofia Tomaszewska*

Autorzy fotografii:

Maciej Bronarski: nr 4, 8, 9, 12, 13, 17-20, 196, 198

Andrzej Ring & Bartosz Tropiło: nr 1-3, 5-7, 10, 11, 14-16, 21-195, 197, 199-298

© Copyright by Zamek Królewski w Warszawie 2008
ISBN 978-83-7022-169-0

Arx Regia®
Ośrodek Wydawniczy Zamku Królewskiego w Warszawie
Plac Zamkowy 4, 00-277 Warszawa
Tel. (+48) 022-355 52 32, (+48) 022-355 52 53
Fax: (+48) 022-355 53 74
www.zamek-krolewski.pl
e-mail: arxregia@zamek-krolewski.pl

Druk: ARGRAF sp. z o.o.
03-301 Warszawa, ul. Jagiellońska 76
tel./fax (022) 811 51 11, 614 53 31

Spis treści

Słowo wstępne <i>Andrzej Rottermund</i>	7
Wprowadzenie do katalogu	9
I. Szkło polskie	14
Huta królewska na Bielanach	15
Huta Kryształowa w starostwie lubaczowskim	16
Huta Szkla Kryształowego w Nalibokach i Huta Zwierciadłana w Urzeczcu	30
Niezidentyfikowane huty polskie	46
II. Szkło śląskie	68
III. Szkło czeskie	91
IV. Szkło niemieckie	112
V. Szkło rosyjskie	122
VI. Szkło angielskie	132
VII. Szkło masońskie	133
VIII. Szkło europejskie o nieustalonej proveniencji	138
IX. Historyzmy i naśladownictwa	160
polski historyzm	162
historyzmy i naśladownictwa szkieł czeskich i śląskich	167
naśladownictwa szkieł niemieckich	178
X. Zwierciadła	191
Skróty nazw instytucji	195
Skróty bibliograficzne	197
Literatura uzupełniająca	199
Słownik terminów	201
Indeks osób	203
Indeks nazw geograficznych	207

Katalog kolekcji szkła Zamku Królewskiego w Warszawie jest drugim w kolejności (po tomie *Malarstwo do 1900*) opracowaniem zespołu dzieł sztuki ze zbiorów zamkowych. Obejmuje on zarówno obiekty stanowiące własność Zamku, jak też zespół szkieł należących do Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich w Zamku Królewskim.

Kolekcja szkła nie jest związana historycznie z Zamkiem. Powstała po jego odbudowie, głównie dzięki hojności darczyńców.

Z uwagi na stosunkowo niewielki liczebnie zbiór omawianych przedmiotów nie wprowadzono, jak w wypadku katalogu malarstwa, cezurę czasowej. W kolekcji znajduje się grupa szkieł związanych z dwoma polskimi władcami: Augustem II i Augustem III oraz pojedyncze obiekty: puchar z monogramem Stanisława Augusta Poniatowskiego i kielich upamiętniający uchwaloną w Zamku Konstytucję 3 maja. Najpóźniejsze obiekty powstały po 1945 r. Przedstawiają jednak wartość historyczną, ponieważ wykonane zostały na zamówienie Rządu Rzeczypospolitej na uchodźstwie.

W zbiorze szkieł Zamku znajdują się jednak przedmioty wysokiej klasy, zwłaszcza w liczebnie niewielkim zespole z polskich hut osiemnastowiecznych. Należy je zaliczyć do grupy *chef d'oeuvres* w polskich kolekcjach muzealnych. Z uwagi na kruchość materiału i ich przeznaczenie nie jest możliwa ekspozycja we wnętrzach zamkowych, jak w wypadku ceramiki dekorującej komody i stoły. Nieliczne szkła (głównie polskie oraz śląskie, czeskie i niemieckie) prezentowane są jedynie w Galerii Sztuki Zdobniczej Zamku.

Andrzej Rottermund
Dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie

Podziękowania

Przed wszystkim słowa wdzięczności i uznania kieruję pod adresem śp. Ilony Zatorskiej-Antonowicz, wieloletniej kustosz zbiorów szkła Zamku Królewskiego w Warszawie, której opracowanie kart naukowych szklanych zabytków było podstawą dalszych badań.

Pragnę też serdecznie podziękować za okazaną pomoc podczas kwerend porównawczych i cenne uwagi merytoryczne i konsultacje paniom: szczególnie mgr Aleksandrze J. Kasprzak – kustosz Muzeum Narodowego w Warszawie, oraz mgr Alicji Kilijańskiej – kustosz Muzeum Narodowego w Krakowie, mgr Barbarze Bułdys – kustosz Muzeum Okręgowego w Tarnowie, mgr Elżbiecie Gajewskiej-Prorok – kustosz Muzeum Narodowego we Wrocławiu, dr Stefanii Żelasko – kustosz Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze, mgr Barbarze Szelejejd – kustosz Muzeum Pałacu w Wilanowie.

Dziękuję również panu dr. Jerzemu J. Kunickiemu-Goldfingerowi z Instytutu Chemii i Techniki Jądrowej za udostępnienie wyników badań fizykochemicznych szkieł (częściowo niepublikowanych). Badaniami tymi oraz opracowaniem historyczno-technologicznym szkieł barokowych zajmował się w Instytucie od 1998 r. zespół pod kierunkiem dra J. J. Kunickiego-Goldfingera w składzie: dr Piotr Dzierżanowski, dr Joachim Kierzek, mgr Bożena Małozewska-Bućko. Prace finansował częściowo Komitet Badań Naukowych w ramach projektów *Z problematyki atrybucji dzieł sztuki na przykładzie środkowoeuropejskich szkieł artystycznych w XVIII wieku* (grant nr HO1E 028 18) oraz *Szkła barokowe w polskich zbiorach (weryfikacja pochodzenia)* (grant nr 2 HO1E 008 25), zrealizowanych pod kierunkiem dra J. J. Kunickiego-Goldfingera w Instytucie Chemii i Techniki Jądrowej we współpracy z wieloma muzeami w Polsce (m.in. Zamkiem Królewskim w Warszawie), odpowiednio w latach 2000-2001 i 2003-2005. W skład zespołu badawczego wchodził m.in.: dr Piotr Dzierżanowski z Uniwersytetu Warszawskiego, mgr Aleksandra Kasprzak z Muzeum Narodowego w Warszawie oraz dr Joachim Kierzek i mgr Bożena Małozewska-Bućko z Instytutu Chemii i Techniki Jądrowej w Warszawie.

Autorka

Wprowadzenie

Kolekcja szkła w Zamku Królewskim w Warszawie związana jest z jego najnowszymi dziejami – powstała po jego odbudowie, głównie dzięki darczyńcom. Niemał połowa zbioru pochodzi z kolekcji Tadeusza Wierzejskiego – szkła te stały się własnością Zamku na mocy jego legatu z 1974 r. Jedną czwartą stanowią dary, przekazywane głównie w latach 1971-1980. Wyodrębnić tu należy zastawę reprezentacyjną rządu polskiego z dwudziestolecia międzywojennego, liczącą siedemdziesiąt szkieł różnego rodzaju, a przekazaną do zbiorów zamkowych przez komisję likwidacyjną rządu polskiego na uchodźstwie w 1992 r.

W przeciwieństwie do kolekcji obrazów, rzeźb czy mebli, z których większość stanowiła integralną część kolekcji Stanisława Augusta bądź wyposażenia zamku za jego panowania, zbiór szkła nie jest historycznie związany z miejscem dzisiejszego przechowywania. Ten stan rzeczy sprawia, że w większości przypadków nie można odtworzyć kolei losu tych kruchych przedmiotów. Jedynie nieliczne z nich, z najlepszych hut polskich w XVIII w., prezentowane na wystawach krajowych organizowanych w 2. połowie XIX i na początku XX stulecia, mają mniej lub bardziej udokumentowaną historię. Punktem wyjścia do jej odtworzenia były herby, a niekiedy także inicjały umieszczone na kielichu, wskazujące osobę, dla której (lub przez którą) zostały zamówione. Śledząc koligacje rodzinne kolejnych pokoleń i konfrontując je z zapisami właścicieli w katalogach wystaw, stworzyliśmy obraz ich zawitych niejednokrotnie dziejów.

Kolekcja szkła Zamku Królewskiego w Warszawie obejmuje przedmioty wytworzone między końcem XVII a połową XX w., poza jednym wyrobem z III w. n.e. Jest to przede wszystkim szkło osiemnastowieczne, które nie odzwierciedla historii szklarstwa (m.in. brak słynnego szkła weneckiego), a więc nie stanowi przeglądu form i technologii stosowanych w kolejnych stuleciach. W związku z powyższym układ katalogu podporządkowano podziałowi na kraje, w których szkła powstały. W zbiorze zamkowym około jednej trzeciej przedmiotów stanowi szkło polskie – poświęcono mu rozdział pierwszy, wyróżniając grupy obiektów, które na podstawie cech typowych i źródeł archiwalnych można przypisać określonym, czołowym manufakturom polskim: bielańskiej, lubaczowskiej i nalibocko-urzeckiej. W kolejnym rozdziale omówiono szkła śląskie: osiemnastowieczne pucharki, czarki i kielichy oraz kilka przykładów wyróżniającej się wytwórczości słynnego warsztatu Johanna Sigismunda Menzla w Cieplicach. Następnie przedstawiono przedmioty powstałe w hutach czeskich, o zróżnicowanej technologii i dekoracji. Wyodrębniono rytowane szklanice i kielichy (kon. XVII-XVIII w.), szkła ze złoceniem międzyściennym oraz przedmioty z 1. połowy XIX w. – szkła warstwowe lub powlekane kolorową lazurą bądź lustrem, typowe dla tego okresu. Osobną część stanowi opracowanie nielicznego zespołu szkła niemieckiego: saskiego i heskiego, o wysokim poziomie wykonania, związanego z osobami dwóch Wettinów zasiadających na tronie polskim: Augustem II Mocnym i jego synem, Augustem III.

Kolejny rozdział poświęcono szklom rosyjskim, a następnie oddzielnie omówiono pojedynczy egzemplarz o proveniencji angielskiej. Wyodrębniono także grupę szkieł masońskich ze względu na ich specyficzny program ikonograficzny, wyjątkowo pomijając kwestię proveniencji. Obszerny rozdział zajmuje opracowanie szkieł o bliżej niezidentyfikowanym miejscu powstania, z krajów środkowoeuropejskich.

Odłąbną grupę stanowią szkła imitujące bądź naśladowujące osiemnastowieczne oryginały: historyzujące, głównie polskie; naśladowujące szkła śląskie i czeskie, o doskonałej jakości masy i dekoracji rytowanej, oraz imitacje szkieł niemieckich, przede wszystkim związanych z Augustem II i III (z herbami Polski, Litwy i Saksonii).

Ostatnią część poświęcono zwierciadłom.

Początki rzemiosła szklarskiego sięgają przełomu V i IV tysiąclecia p.n.e. Najwcześniej znane było w Mezopotamii, a następnie w Egipcie, co poświadczają zabytki archeologiczne. W ciągu tysiącleci technika wyrobu szkła się udoskonalała i rozprzestrzeniła na terytorium Grecji i Imperium Rzymskiego.

W czasach nowożytnych najprężniejszym europejskim ośrodkiem szklarskim stała się Wenecja, w której hutnicy osiedlali się już od X w. W 1292 r. wszystkie huty przeniesiono na wyspę Murano. Szklarze weneccy produkowali nie tylko szkło użytkowe. Obok licznych rodzaj naczyń o różnorodnych kształtach huty w Murano od XV w. wytwarzały również szkło luksusowe, o wykwintnych lekkich formach i szczególnie bogatej dekoracji. Były to swoiste dzieła sztuki, niejednokrotnie umieszczane, na równi z innymi cennymi przedmiotami, w „skarbcach” kolekcjonerów.

Wenecjanie podnieśli więc szkło do rangi zabytkowego, dekoracyjnego obiektu, którego użyteczność zesza na plan dalszy. Możliwe to było dzięki *crystallo* – bardzo czystemu, jak na owe czasy, szkłu sodowemu, z którego łatwo formowano cienkościenne naczynia o wyrafinowanych zdobieniach, z wyróżniającymi się kielichami o trzonach skrzydełkowych.

Szklą weneckie, eksportowane od XIII w., zdobywały coraz szersze rynki zbytu. Poza Wenecją, na północ od Alp, wytwarzano szkło zarówno w miastach, jak i w hutach leśnych, których dość proste wyroby, o zielonkawym zabarwieniu, znacznie ustępowały wyrobom z Murano.

W XVI w. – okresie apogeum rozwoju weneckiego szklarstwa, mimo ostrych restrykcji oraz strzeżenia tajemnicy wyrobu *crystallo*, *millefiori* i innych rodzaj szkła, hutnicy z Murano migrowali poza Wenecję, najpierw do innych miast włoskich, a następnie do Austrii, Niderlandów, Francji, Anglii i Hiszpanii. Zakładane przez nich huty specjalizowały się w szkłe *à la façon de Venise*, wzorowanym na oryginałach weneckich. Poziom technologiczny tego szkła był tak wysoki, że często trudno dziś rozróżnić szkła powstałe w Wenecji i poza nią, głównie w Niderlandach, gdzie wytwarzano najlepsze przykłady tego szkła. Sytuacja ekonomiczna i polityczna Wenecji w XVII w. oraz eksperymenty szklarskie na północy Europy spowodowały, że wenecki ośrodek szklarski powoli tracił na znaczeniu. W dużej mierze wpłynęło na to wynalezienie szkła kryształowego potasowo-wapniowego w Czechach i szkła ołowiowego w Anglii.

Kryształ czeski odznaczał się znacznie większą przejrzystością oraz wysokim współczynnikiem załamania światła. Cechy te uwypuklała jeszcze bardziej dekoracja, przede wszystkim szlifowana i rytowana – szkło grające światłem i cieniem pasowało do estetyki baroku. W XVIII stuleciu najlepsze szkło kryształowe wytwarzano w hutach saskich, czeskich i śląskich; w połowie wieku wysoką jakość osiągały szkła angielskie. Dorównywały im wyroby dwóch polskich hut: lubaczowskiej i nalibocko-urzeckiej.

Kształty zmieniały się wraz ze zwyczajami biesiadnymi, co dobrze odzwierciedla zamkowa kolekcja. Szklanice i kufle, o prostych, konicznych i cylindrycznych formach, o wysokości 30 – 60 cm i pojemności do 4 litrów, w XVIII stuleciu ustąpiły miejsca wielkim kielichom toastowym. Nimi to spełniali toasty kolejno wszyscy uczestnicy uczty. Kielichy toastowe, nierzadko z nakrywami, były charakterystyczne zwłaszcza dla kultury polskiej doby saskiej. Wiele z tych szkieł, wyróżniających się nie tylko rozmiarem, ale i dekoracją, używanych było przy wyjątkowych okazjach, a przede wszystkim stanowiło pamiątkę i służyło do ozdoby kredensu, świadcząc jednocześnie o zamożności właściciela. Wraz ze zmianą obyczaju biesiadnego zanikła forma kielicha toastowego, ale nieprzerwanie występował kielich-flet o wysmukłej czaszy, przeznaczony do szampana. Około połowy XVIII stulecia wprowadzono zwyczaj otrzymywania przez każdego z biesiadników „osobistego” zestawu – karafinki albo flaszki (na wino lub wodę) i niewielkich rozmiarów kieliszka oraz szklanki. Były one ustawiane przy każdym nakryciu, zamawiano więc całe zestawy szkieł serwisowych. Wcześniej, od XVII w., do repertuaru form

szklanych włączono też naczynia żartobliwe – o rozmaitych kształtach (postaci kobiecej, niedźwiadka i innych zwierząt, pistoletu, trąbki, buta, beczulki itp.), dziurkowanych ściankach i tym podobnych rozwiązaniach mających na celu utrudnienie wypicia trunku. Żartobliwe kielichy najczęściej nie miały stopy, co zmuszało do szybkiego ich opróżnienia i dało im nazwę kulawki. Wspomnieć należy także o podróźnych zestawach szkieł „puzdrowych”, umieszczanych w skrzynce – puzdrze ze specjalnie dopasowanymi przegródkami. Warunkowały one również kształt flasz – mniej lub bardziej spłaszczonych prostopadłościanów.

Różnorodność form, zmieniających się w kolejnych epokach, dorównywała szerokiemu repertuarowi dekoracji, poczynawszy od malatury farbami emaliowymi, grawerunku i szlifu, elementów plastycznych hutniczo formowanych, a skończywszy na filigranach, barwieniu szkła w masie bądź nakładaniu na nie kolorowych warstw i lustrów, wreszcie złocień. Kolejny dynamiczny rozwój technologii szklarskich przypadł na wiek XIX. Wówczas opracowano wiele nowych receptur masy szklanej, jak również nowych metod zdobienia (np. szkło prasowane), a zupełnie nowatorskie rozwiązania zastosowano na przełomie tego i XX stulecia, przeprowadzając liczne eksperymenty, zwłaszcza w Czechach i Francji.

Szkła o różnorodnych kształtach najczęściej zdobiono, szlifując i pokrywając ich powierzchnię rytym. Grawerunek umieszczano na ściankach czaszy, na stopie i nakrywach. W kolekcji Zamku Królewskiego w Warszawie największą grupę przedmiotów grawerowanych stanowią szkła heraldyczne, do których można dołączyć obiekty z inicjałami. Wyróżnia się ponadto zespół szkieł z grawerowanymi napisami toastowymi, wykonanymi w hutach polskich i śląskich. Oddzielnie należy potraktować szkła śląskie o bogatej rytowanej ornamentyce, łączącej motywy czysto dekoracyjne, charakterystyczne dla rokoka, z miniaturowymi scenkami pejzażowymi i rodzajowymi. W kolekcji reprezentowane są skromnie także szkła z rytowanymi symbolami masońskimi.

Szlifem zdobiono przede wszystkim trzony i nasady czasz kielichów oraz szyje i ramiona karafinek i flasz. Niekiedy szlif był jedyną dekoracją szkła i wówczas cała powierzchnia czaszy była opracowana w tej technice. Od tego schematu nie odbiegają szkła ze zbiorów zamkowych.

Technikę malowania farbami emaliowymi ilustruje jedynie kilka szklanic saskich i ich imitacji. Szkła barwione w masie są jedynie trzy: fioletowa flasz z huty nalibockiej oraz zielony zestaw karafinki i kieliszka z huty lubaczowskiej z XVIII w. Typowe dla 1. połowy XIX w. szkła bezbarwne, powlekane warstwą szkła kolorowego bądź lustrem, reprezentuje pięć czerwonych szkieł deserowych i jeden wazonik oraz szlifowana i malowana szklanka w tonacji fioletowo-białej.

W zbiorach nie ma szkieł weneckich o skomplikowanych technikach filigranu i *millefiori*, ale w dwóch kieliszkach z 2. połowy XVIII w.: z polskiej manufaktury w Nalibokach i angielskiej wytwórni, zastosowano w trzonach spiralny biały filigran powietrzny, zaś paterkę z huty Józefina w Szklarskiej Porębie, z 2. połowy XIX w., wykonano ze szkła z wtopionymi nitkami niebieskiego i białego filigranu.

Katalog

I. SZKŁO POLSKIE

Pierwszą polską manufakturą osiemnastowieczną wytwarzającą szkło wysokiej jakości pod względem technologicznym i artystycznym była huta na Bielanach pod Warszawą, założona przez Augusta II Mocnego, a działająca w latach ok. 1710 – przed 1725. Kadra, głównie pochodząca z Saksonii, brała udział w uruchamianiu zarówno tej, jak i kolejnych manufaktur szklanych fundowanych przez magnatów. Konstanty Franciszek Fremel, zarządzający hutą bielańską, zatrudniony został następnie przez Adama Mikołaja Sieniawskiego w Hucie Kryształowej w starostwie lubaczowskim, czynnej od 1717. Saksończycy również wpłynęli znacząco na pierwsze wyroby huty w Nalibokach, założonej przez Annę z Sanguszków Radziwiłłową w 1722. Piętnaście lat później (1737) Radziwiłłowa powołała do życia kolejną manufakturę szklaną w pobliskim Urzeczcu, na początku produkującą wyłącznie zwierciadła, a następnie również szkło stołowe. W jej ślady poszedł brat, Paweł Karol Sanguszko, zakładając w 1743 hutę w Cudnowie na Wołyniu, zdecydowanie różniącą się szlifowaną dekoracją od wyrobów wyżej wymienionych ośrodków szklarskich. Archiwalia, dekoracja heraldyczna oraz analiza kształtu i proporcji szkieł, przede wszystkim kielichów, pozwoliły na sklasyfikowanie i charakterystykę wytwórczości wyszczególnionych powyżej manufaktur.

Obok tych hut funkcjonowało kilkadziesiąt innych, znanych z nazwy i lokacji, jednak do tej pory nie udało się wyodrębnić grup wyrobów i przypisać ich konkretnym warsztatom. Ten stan rzeczy spowodowany jest brakiem dostatecznej dokumentacji, rozproszonej po wielu archiwach, oraz zdecydowanie niższym poziomem technicznym i artystycznym tych „nieokreślonych” szkieł, niewykazujących żadnych cech, na podstawie których można by wiązać je z najlepszymi hutami. Szkla te określa się ogólnym mianem „polskie”.

Szczególne pozycje stanowią szkła z hut nalibocko-urzeckich (7 szkieł) oraz lubaczowskiej (13 szkieł). Należy zwrócić uwagę na szklanicę powstałą najprawdopodobniej w hucie bielańskiej; do tej pory jest to jedyny przykład przypisany tej wytwórni. Przedmioty o nieustalonych miejscach produkcji stanowią połowę zamkowej kolekcji szkła polskiego, drugą część tworzy grupa wysokiej klasy szkieł zidentyfikowanych. „Niezidentyfikowane” szkła polskie znajdujące się w zbiorach zamkowych pochodzą głównie z 2. połowy XVIII i początku XIX stulecia; zdobią je przede wszystkim napisy okolicznościowe, najczęściej w formie toastów, ilustrujące ówczesne obyczaje biesiadne. U schyłku wieku inskrypcje na szklach odnosiły się niekiedy do ważnych dziejowych wydarzeń zachodzących wówczas w kraju, m.in. upamiętniały uchwalenie Konstytucji 3 maja.

HUTA KRÓLEWSKA na Bielanach

Huta królewska na Bielanach, założona z inicjatywy króla Augusta II po 1710 (najprawdopodobniej ok. 1713), kierowana przez sprowadzonego z Drezna hutnika Konstantego Franciszka Fremela, działała ok. 10 lat. Obecność zespołu szklarzy z Saksonii i protekcja Augusta II pozwalają przypuszczać, że szkła tam wytwarzane były wysokiej jakości. Wśród nielicznych zapisów archiwalnych dotyczących tej huty wymieniony jest zestaw surowców zamówionych w Gdańsku w 1720, który uzasadnia przypuszczenie, że w hucie bielańskiej produkowano również luksusowe szkło kryształowe¹.

1 Szklanica z dedykacją okolicznościową

Polska, huta królewska na Bielanach pod Warszawą?, ok. 1722
szkło bezbarwne, grawerowane
wys. 15,6 cm, śr. 13,3 cm
nr inw. ZKW/267

Szklanica o konicznej formie. Dekoracja rytowana jednostronna: w wydzielonym ulistnionym gałązkami owalnym polu inskrypcja: *Vivat/ Es leben Alle 3/ freünde Warschau/ den 6 Augusty/ Anno 1722.*

Wzmianka o Warszawie wskazuje, że tu została wykonana dekoracja – być może szkło należy łączyć z działającą w tym czasie hutą na Bielanach.

Nie ustalono wydarzenia określonego datą wrytą na szklanicy. Wiadomo, że wówczas król August II przebywał w Warszawie, prawdopodobnie inskrypcja związana jest ze zorganizowaną przez niego uroczystością.

Stan zachowania: zmatowienia dna, liczne i głębokie rysy, zwłaszcza dolnej partii wnętrza.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Pod jedną koroną 1997, poz. XI 61.

ZKW/267

¹ Chojnacka 1969, s. 275, przyp. 12; Szelegejd 2002, s. 40, przyp. 57; Szklą z Huty Kryształowej 2005, s. 24.

HUTA KRYSZTAŁOWA w starostwie lubaczowskim¹

Huta Kryształowa w starostwie lubaczowskim była, obok powstałej kilka lat później manufaktury w Nalibokach, najlepszą wytwórnią szkła kryształowego w Polsce. Założona 12 sierpnia 1717, rozpoczęła produkcję rok później – 21 sierpnia 1718. Jej fundatorem był Adam Mikołaj Sieniawski (ok. 1666-1726), wojewoda bełski (1692), hetman polny koronny (1702), hetman wielki koronny (1706), kasztelan krakowski (1710) i starosta lwowski, rohatyński, lubaczowski, stryjski, piaseczyński. Szczytowy okres produkcji huty przypada na lata 1718-1729, kiedy osobiście nadzór pełnił sam założyciel, a po jego śmierci – żona Elżbieta z Lubomirskich (zm. w 1729). Kadre fachowców sprowadzono z dwóch prężnie rozwijających się ośrodków szklarskich: śląsko-czeskiego i saskiego, ponieważ intencją Sieniawskiego było prowadzenie na wysokim poziomie manufaktury produkującej szkło luksusowe. Kierownikiem huty był w latach 1717-1722 doświadczony hutnik Konstanty Franciszek Fremel, pracujący poprzednio dla Augusta II w hutach drezdeńskich, a następnie w manufakturze królewskiej na Bielanach pod Warszawą.

Po śmierci Elżbiety Sieniawskiej zmienili się właściciele huty, ostatnim z nich był starosta lubaczowski – Jerzy August Mniszech. Po jego śmierci w 1778 huta przeszła na własność rządu austriackiego i funkcjonowała jeszcze do końca XVIII w.

Proweniencja hutników odcisnęła swe piętno na kształtach i częściowo na dekoracji szkieł wytwarzanych w lubaczowskiej Hucie Kryształowej. Typowe dla tej wytwórni są kielichy toastowe o konicznej czaszy, nierzadko wydętej u nasady, osadzonej na tralkowym trzonie z galką, co stanowiło charakterystyczne elementy szkieł czeskich z początku XVIII stulecia. Wśród różnorodnych naczyń stołowych, o bogatym repertuarze form i zdobnictwa, wymienić można także kielichy-flety, o bardzo wysokiej stożkowatej czaszy (osiągające wysokość przekraczającą nawet 50 cm), butle, flasze, karafinki, szklanki i małe kieliszki. Produkowano także żyrandole oraz od 1721 – tafle.

Szkło lubaczowskie wyróżniał stosowany na szeroką skalę szlif, podkreślający przejrzystość i świetlistość masy szklanej: fasetowy, soczewkowy, w karpią łuskę, często pokrywający całą powierzchnię przedmiotów. Niekiedy szlifowane wzory stanowiły jedyną dekorację czaszy kielicha. Wśród motywów grawerowanych przeważały heraldyczne, o graficznym rysunku. Kartusz z herbem lub herbami małżonków umieszczano najczęściej na tle panopliów (buław hetmańskich, lasek marszałkowskich i innych oznak piastowanych godności; pik, chorągwi, szabel, luków, armat itd.), uzupełnionych u dołu pasem bębnow, skrzyżowanych pałek, beczek i ułożonych w stożki kul armatnich. Na podstawie zachowanych kilku zabytków z pustymi kartuszami można stwierdzić, że herb mógł być dodawany na życzenie zamawiającego.

Innym rodzajem dekoracji grawerowanej była groteska w stylu Beraina, której przykłady czerpano m.in. z niemieckich wzorników. W te bogate układy ornamentalne wplatano alegorie, przedstawienia ptaków i zwierząt. Tematyka religijna należała do wyjątków (wizerunek św. Tomasza na kielichu z MNK). Motywy roślinne i ornamentalne są nie tylko uzupełnieniem oprawy herbów, tworzą wici przy wylewie czaszy lub w wypadku fletów – w dolnej części czaszy, a także występują jako samodzielna dekoracja rytowana czaszy kielicha (np. flety z motywem winnej latorośli). Na stopach i nakrywach kielichów jedyny rytowany element zdobniczy stanowią często skrzyżowane gałązki palmy i wawrzynu lub wic ulistniona bądź kwiatowa. Stopy fletów ponadto nierzadko są od spodu szlifowane w koncentrycznie ułożone soczewki.

Zbiór szkieł z Huty Kryształowej znajdujący się w Zamku Królewskim w Warszawie stanowi dość reprezentatywny przegląd form wytwórczości tej huty, poczynając od dwóch kielichów toastowych i fletów, na butli, faszach puzdrowych i szklach serwisowych (karafinkach) kończąc. Wszystkie szkła zdobią grawerowane motywy heraldyczne, odnoszące się do osób, dla których zostały wykonane, a historia większości z nich jest znana dzięki prezentowaniu ich na wystawach bądź zapisom w archiwaliach rodzinnych.

¹ Zob.: Szelegejd 2002; Szelegejd 2003; Szklana Huta Kryształowa 2005 (gdzie wcześniejsza literatura).

2 Butla z herbem Leliwa

Huta Kryształowa w starostwie lubaczowskim, przed 1726
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)
wys. 26 cm, szer. 15 x 11,5 cm
nr inw. ZKW/620

Stopa owalna, składająca się z kilku pierścieni; brzusiec w formie lekko spłaszczonej kuli, szyja wysoka, cylindryczna, z kryzą ze szklanej nitki pod wylewem.

Grawerowana dekoracja jednostronna na brzuscu: w kartuszu z podwieszonymi girlandami kwiatowymi i skrzyżowanymi buławami hetmańskimi, pod koroną szlachecką, w owalnym polu herb Leliwa. Z drugiej strony – matowa rozeta. Cała płaszczyzna butli ozdobiona szlifowanymi, równomiernie rozmieszczonymi soczewkami, różnej wielkości, ułożonymi w rozety, rzędy i romby. Pierwotnie miała korek, który istniał jeszcze w 1913 (wystawa).

Herb – założyciela Huty Kryształowej w starostwie lubaczowskim – Adama Mikołaja Sieniawskiego, od 1702 hetmana polnego koronnego, a od 1706 hetmana wielkiego koronnego – godność tę wyrażają umieszczone wśród panoplii buławy hetmańskie. Datę graniczną powstania butli określa śmierć Sieniawskiego w 1726.

Analogiczna butla znajduje się w MNW, nr inw. 212380, zob.: Sztuka zdobnicza 1964, poz. 344; Polskie szkło 1987, il. 59; Chrzanowska 1987, s. 14, Szklą z Huty Kryształowej 2005, poz. 14.2.

Stan zachowania: dobry; brak korka.

Historia: znajdowała się w zbiorach Ordynacji Zamojskich, gdzie trafiła dzięki koligacjom rodzinnym. Zofia z Sieniawskich po śmierci męża Stanisława Denhoffa wyszła powtórnie za mąż za Augusta Aleksandra Czartoryskiego. Urodzony z tego związku Adam Kazimierz Czartoryski (1734-1823), żonaty z Elżbietą z Flemingów, miał trójkę dzieci, z których najmłodsza – Zofia była żoną XII ordynata, Stanisława Kostki Zamoyskiego. Wymieniona w Inw. Ord. Zamojskich z 1898, nr 1818: „Flasza pękata przyplaszczona z herbem Leliwa w tarczy barocco z 2 buławami, z drugiej strony gwiazda; zatyczka szklana nieco za duża”, z odniesieniem do inwentarza z 1822, nr 2: „należała do Mikołaja Hieronima Sieniawskiego hetm. polnego kor., towarzysza broni Jana III, uczestnika odsieczy wiedeńskiej zmarłego w Lubowli”). W zbiorach Ordynacji Zamojskich (na wystawie *Ceramiki i Szklą polskiego* w 1913 pokazana jako własność ordynata hr. Zamoyskiego, opatrzona adnotacją „Należała do Mikołaja Hieronima Sieniawskiego, Het. Pol. Koronnego”) do 1939, po II wojnie światowej w kolekcji Januarego Gościmskiego; 1983 zakupiona do zbiorów ZKW.

Literatura: Pamiętnik wystawy 1913, tabl. XIII, poz. 130; Ajewski 1997, il. 293; Szklą z Huty Kryształowej 2005, poz. 14.1.

ZKW/620

3 Kielich toastowy z herbami Waga i Korczak (nakrywa dobierana)

Huta Kryształowa w starostwie lubaczowskim, 1721-1730

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 32,5 cm, śr. stopy 14,3 cm, śr. wylewu 13 cm; nakrywa: wys. 15,5 cm, śr. 13,5 cm

nr inw. ZKW/178/a,b

Stopa okrągła, trzon tralkowy, fasetowany, ujęty u dołu talerzykiem, u góry – parą talerzyków, nad nimi nodus w formie spłaszczonej kuli, szlifowanej w rzędy soczewek; oddzielony od czaszy czterema talerzykami. Czasza koniczna, u nasady wydęta w dużą bańkę, szlifowaną w rzędy soczewek.

Dekoracja czaszy grawerowana, jednostronna: na tle panopliów w ozdobnych kartuszach, pod koronami szlacheckimi, w owalnych polach herby: Waga i Korczak. Poniżej rząd bębnow i szlifowanych stosów kul armatnich. Na stopie – grawerowane skrzyżowane, związane wstążką gałązki: podwójna palmowa i laurowa.

Herb Waga – Antoniego Pocięja, herb Korczak – jego żony, Rozalii z Zahorowskich.

Kielich został zapewne wykonany z okazji ślubu Antoniego Pocięja (zm. 1749), oboźnego wojsk litewskich (1715), strażnika wojsk litewskich (1729-1748), starosty wołkowyskiego, radomskiego, żyżmorskiego, z Rozalią Zahorowską, zawartego w 1721.

Sieniawskich i Pocięjów łączyły zarówno koneksje rodzinne, jak i polityczne. Rozalia Zahorowska była przyrodnią siostrą Emercjanny, córki Stanisława Warszyckiego, z którą związana była również Elżbieta Sieniawska. Emercjanna była pierwszą żoną hetmana Ludwika Pocięja, który doprowadził do zawarcia tegoż małżeństwa, a ponadto razem z Adamem Mikołajem Sieniawskim uczestniczył w niektórych przedsięwzięciach politycznych.

Ze związku Antoniego i Rozalii Pocięjów urodziła się córka Ludwika Honorata, od 1740 żona Stanisława Lubomirskiego (1704-1793), wojewody kijowskiego, syna Jerzego Aleksandra, brata stryjecznego Elżbiety Sieniawskiej. Dzieci z tego małżeństwa to: Ludwika, Ksawery, Józef, Aleksander i Michał. Synem Józefa Lubomirskiego (1751-1817) i Ludwiki z Sosnowskich był Henryk Lubomirski (1777-1850), założyciel Ordynacji na Przeworsku oraz Biblioteki i Muz. Lubomirskich we Lwowie. Jego córka Izabela została w 1829 żoną Władysława ks. Sanguszki (1803-1870), dlatego też wspomniane niżej: drugi kielich i szklanica z tymi samymi herbami znalazły się w zbiorach XX Sanguszków w Gumniskach, a po 1945 – w kolekcji Muz. w Tarnowie, obecnie jako depozyt ks. Pawła Sanguszki i ks. Claude Sanguszko.

Zarówno forma, jak i dekoracja: szlifowana oraz grawerowana, są charakterystyczne dla wyrobów lubaczowskich.

Analogiczna dekoracja heraldyczna na szklanicy i kielichu szlifowanym w rybią łuskę ze zbiorów Muz. w Tarnowie (nr inw. MT-Dep./3552 i MT-Dep./3551; zob.: Szkla z Huty Kryształowej 2005, poz. 24.2 i 24.3). Forma kielicha i rozmieszczenie dekoracji rytowanej i szlifowanej analogiczne do kielichów z herbem Leliwa Adama Sieniawskiego z 1722 ze zbiorów MNW oraz Muz. w Łańcucie (zob.: Staropolski toast 1970, poz. 57).

Nakrywa nie stanowi kompletu z kielichem, co potwierdziły badania szkła pod względem zawartości pierwiastków (przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera), które również wykluczyły wykonanie jej w hucie lubaczowskiej.

Stan zachowania: objawy choroby szkła: lekkie zmętnienie, miejscowo – początkowe stadium powstawania siatki spękań, ubytki powierzchni wzdłuż rysy wewnątrz czaszy, równomierne, drobne na podstawie, skupiska tamże.

Historia: pochodzi ze zbiorów Ordynacji hr. Krasieńskich (wymieniony w Inwentarzu Ordynacji Krasieńskich w Skarbcu – nr 846), do których trafił być może jako dar Jerzego Henryka Lubomirskiego (1817-1872),

syna Henryka Lubomirskiego, dla zaprzyjaźnionego Zygmunta Krasieńskiego (1812-1859). W zbiorach Ordynacji do 1939; 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Pamiętnik wystawy 1913, tabl. XVI, il. 30; Chojnacka, Birkenmajer 1975, s. 8, poz. 4; Decorum życia Sarmatów 1980, poz. 217, il. 82; Szkla z Huty Kryształowej 2005, poz. 24.1 (por. poz. 24.2 i 24.3).

ZKW/178/a

4 Kielich toastowy z nakrywą, z herbami Denhoff i Leliwa

Huta Kryształowa w starostwie lubaczowskim, 1724-1728

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. całkowita 48 cm, wys. kielicha 34,1 cm, śr. stopy 14,4 cm, śr. wylewu 14,5 cm;

nakrywa: wys. 15,3 cm, śr. 14,3 cm

nr inw. ZKW/1480/a, b

Stopa okrągła, trzon tralkowy, szlifowany, ośmiobocznie fasetowany, oddzielony od czaszy gałką szlifowaną w dwa rzędy soczewek, ujętą talerzykami. Czasza koniczna z dolną częścią wydętą w bańkę, szlifowaną w wieloboczne soczewki. Nakrywa okrągła, wysklepiona, z uchwytem w formie ośmiobocznie fasetowanego stożka, osadzonego na spłaszczonej kuli.

Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: na tle panopliów dwa kartusze pod koronami szlacheckimi z klejnotami, z herbami Denhoff i Leliwa. Przy krawędzi wylewu czaszy grawerowana wić roślinna z kwiatami; na stopie i nakrywie grawerowane dwie gałązki przewiązane kokardą: palmowa i laurowa.

Herb Denhoff – hetmana Stanisława Denhoffa i herb Leliwa – jego żony Zofii z Sieniawskich.

Kielich wykonano z okazji zawartego w 1724 małżeństwa Zofii Sieniawskiej, córki Adama Mikołaja Sieniawskiego, i Stanisława Denhoffa, łowczego litewskiego (1697), miecznika koronnego (1704), hetmana polnego litewskiego (1709), wojewody połockiego (1722), starosty nowokorczyńskiego, kałuskiego, kościerzyńskiego, lubocheńskiego, mozyrskiego, latowickiego, lucyńskiego, zydekańskiego. Stanisław Denhoff zmarł w 1728, co wyznacza górną granicę okresu, w którym powstał kielich.

Zarówno kształt kielicha, jak i szlif soczewkowaty w dolnej części czaszy, na trzonie i nodusie oraz na uchwycie nakrywy są bardzo typowe dla wyrobów huty lubaczowskiej z lat 20. XVIII w.

Stan zachowania: nawarstwienia wewnątrz zwieńczenia; zacieki na dnie, przetarcia i zmatowienia na krawędziach; rysy bardzo mocne wewnątrz na dnie czaszy, równomiernie na całej powierzchni, różnej wielkości; ubytki na wierzchołku nakrywy i krawędzi podstawy; wykruszenia na fasetach; lekkie zmętnienie nakrywy. Ubytek w stopie widoczny już na fotografii w Pamiętniku wystawy 1913.

Historia: znajdował się w dawnych zbiorach Ordynacji Zamojskich (na wystawie 1913 jako własność ordynata M. hr. Zamoyskiego); po II wojnie światowej w kolekcji Januarego Gościmskiego. Do zbiorów Ordynacji Zamojskich trafił dzięki koligacjom rodzinnym. Zofia z Sieniawskich po śmierci męża Stanisława Denhoffa wyszła powtórnie za mąż za Augusta Aleksandra Czartoryskiego. Urodzony z tego związku Adam Kazimierz Czartoryski (1734-1823), żonaty z Elżbietą z Flemingów,

miał trójkę dzieci, z których najmłodsza – Zofia była żoną XII ordynata, Stanisława Kostki Zamoyskiego. Dodać należy, że pałac Błękitny w Warszawie, należący do Zofii i Augusta Aleksandra Czartoryskich, otrzymali najpierw w 1761 nowożeńcy – Adam i Izabela Czartoryscy, a w 1811 sprzedali go córce Zofii i jej mężowi Stanisławowi Kostce Zamoyskiemu. Źródła archiwalne potwierdzają ponadto, że w zbiorach Zamoyskiego znajdowały się liczne przedmioty, w tym szkła, należące niegdyś do Augusta Aleksandra Czartoryskiego, a więc i związane z jego żoną – Zofią z Sieniawskich (zob.: Ajewski 1995, nr 4, s. 449-483); 1984 zakupiony do zbiorów ZKW.

Literatura: Pamiętnik wystawy 1913, poz. 146, tabl. XVI; Polskie szkło 1987, il. 53, 54; Pod jedną koroną 1997, poz. XIV 25; Ceramika i Szkło 1998, cz. Szkło, poz. 1; Szklania z Huty Kryształowej 2005, poz. 25.

ZKW/1480/a,b

5 Kielich-flet z herbem Mniszech

Huta Kryształowa w starostwie lubaczowskim, przełom lat 20. i 30. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 31 cm, śr. stopy (domniemana) 7 cm, śr. wylewu 7 cm
nr inw. ZKW/2288

Stopa (obecnie destrukt): okrągła, lekko wysklepiona, szlifowana od dołu w koncentrycznie ułożone owalne soczewki i zdobiona grawerowanymi skrzyżowanymi gałązkami. Trzon tralkowy, z pęcherzem powietrza, szlifowany w fasety, oddzielony od czaszy talerzykiem. Czasza wysmukła stożkowata, szlifowana we wzór w „jodelkę” z soczewkami i rozetami, podzielony na dwie części;

ZKW/2288

Stan zachowania: utracona stopa, zachowana we fragmentach; rysy wewnątrz czaszy.

w nim wydzielony okrągły medalion z dekoracją grawerowaną: w kartuszu z podwieszonymi girlandami kwiatów, pod koroną szlachecką z klejnotem herbu, w owalnym medalionie herb Mniszech. Na stopie na osi kartusza grawerowane dwie gałązki palmowe.

Herb Mniszech prawdopodobnie można przypisać Józefowi Wandalinowi Mniszchowi (1670-1747), rotmistrzowi pancernemu (1693), generałowi artylerii litewskiej (1701-1706), marszałkowi nadwornemu litewskiemu (1706), marszałkowi wielkiemu koronnemu (1713), kasztelanowi krakowskiemu (1742), staroście sanockiemu, jaworowskiemu, gołąbskiemu, rohatyńskiemu.

Sieniawskich i Józefa Wandalina Mniszcha łączyła długoletnia przyjaźń uwarunkowana układami politycznymi, a umocniona małżeństwem córki Józefa – Teresy z Józefem Lubomirskim, bratem Elżbiety, zawartym po 1715. Warto nadmienić, że Elżbieta Sieniawska prowadziła rozległą korespondencję z Józefem Wandalinem, a w czasie swej ostatniej choroby przed śmiercią była okresowo pod opieką Teresy.

Forma kartusza typowa dla wyrobów lubaczowskich, stosowana już od poł. lat 20. XVIII w.

Analogicznie skomponowaną dekorację: grawerowaną heraldyczną i szlifowaną – układ spiralny (choć szlif w paski i perły), ma flet z herbem Pilawa, prezentowany na wystawach w 1883 i 1913 (zob.: Szklą z Huty Kryształowej 2005, poz. 81). Pewne podobieństwo widoczne jest również w szlifie na kielichu z herbem Denhoff ze zbiorów Muz. w Tarnowie (nr inw. MT-Dep./3547).

Historia: 1988 dar Anny Korewy dla ZKW.

Literatura: Szklą z Huty Kryształowej 2005, poz. 82.

6 Kielich-flet z herbami Mniszech i Topór

Huta Kryształowa w starostwie lubaczowskim, przełom lat 20. i 30. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)
wys. 32 cm, śr. stopy 9,8 cm, śr. wylewu 7,5 cm
nr inw. ZKW/2289

Stopa okrągła, lekko wysklepiona, trzon tralkowy, czasza stożkowata, wysmukła.

Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: na tle panopliów, pod koronami szlacheckimi, w owalnych polach herby: Mniszech i Topór; pod nimi bębny, lufy i stożki kul armatnich. Poniżej połowy wysokości czaszy grawerowane arkadki wypełnione kwiatami; poniżej krawędzi wylewu matowy pasek z dużymi soczewkami i rzędem półkoli. Na stopie grawerowany wieniec z pędów roślinnych z listkami i kwiatami.

Kielich wykonano dla małżonków: Józefa Wandalina Mniszcha herbu Mniszech i jego drugiej żony Konstancji Tarłówny herbu Topór, których ślub odbył się przed 1712 (zob. nr kat. 5).

Stan zachowania: pionowe pęknięcie czaszy długości ok. 7 cm, zmatowienie powierzchni wewnętrznej czaszy.

Historia: 1988 dar Anny Korewy dla ZKW.

Literatura: Szkła z Huty Kryształowej 2005, poz. 92.

ZKW/2289

7 Kielich-flet z herbem Szreniawa

Huta Kryształowa w starostwie lubaczowskim, przełom lat 20. i 30. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)
wys. 23,5 cm, śr. wylewu 8,3 cm (wys. czaszy 17,5 cm)
nr inw. ZKW/935

Stopa, pierwotnie okrągła (obecnie brak); trzon tralkowy, szlifowany w fasety, oddzielony od czaszy talerzykiem; czasza stożkowata, wysoka.

Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: na paludamencie z buławami hetmańskimi, w kartuszu podtrzymywanym przez dwa putta (jedno trzymające koronę królewską, a drugie z napisem VIVAT), pod mitrą książęcą, w owalnym polu, herb Szreniawa. Poniżej krawędzi wylewu – wić roślinna z kwiatami.

Herb rodu książąt Lubomirskich, z którego wywodziła się Elżbieta Sieniawska, córka Stanisława Herakliusza. Precyzyjne datowanie i wskazanie osoby, dla której kielich ten został wykonany, jest utrudnione. Dwóch buław – symbolu sprawowania urzędu hetmana, nie można odnieść do wyżej wspomnianego Stanisława Herakliusza, hetmana polnego, a następnie wielkiego (do 1702), ani do Hieronima Augustyna, hetmana wielkiego koronnego (1702-1706). W latach 1728-1735 wakowały stanowiska hetmana wielkiego koronnego, polnego koronnego i litewskiego, a w latach 1730-1735 – hetmana wielkiego litewskiego. Datowanie kielicha na 2. poł. lat 20. sugerowałyby dekoracja rytowana, jednak brak Orderu Orła Białego, który został nadany w 1730 księżętom z rodu Lubomirskich: synowi Hieronima Augustyna – Jerzemu Ignacemu i synowi Aleksandra

Michała – Jerzemu Pawłowi Aleksandrowi (ok. 1669-1735) oraz Teodorowi (1683-1745), synowi Stanisława Herakliusza. Kielich mógł być wykonany dla jednego z wymienionych członków rodu Lubomirskich. Jednak symbole władzy królewskiej – korona i napis VIVAT odnoszą się najprawdopodobniej do osoby Teodora, żywiącego nadzieję na zdobycie korony polskiej po śmierci Augusta II w 1733, a tym samym przesuując datę powstania szkła. Z jego osobą też należy wiązać kielich, mimo że buławy hetmańskie wskazują na Jerzego Ignacego Lubomirskiego, pełniącego w latach 1726-1732 funkcję pisarza polnego koronnego, a będącego również generałem wielkim koronnym i generałem wojsk saskich. Zgodnie z przyjętą w 1717 zasadą, w czasie wakatu hetmana władzę wojskową, a więc *de facto* hetmańską, obejmował regimentarz, jeden lub kilku. Zastępcą hetmana był ponadto pisarz. Obydwie te funkcje pełnił w końcu lat 20. właśnie Jerzy Ignacy Lubomirski. Należy nadmienić, że Jerzy Paweł Aleksander był w 1735 kandydatem do buławy polnej koronnej.

Stan zachowania: brak stopy i fragmentu dolnej części trzonu.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Szkła z Huty Kryształowej 2005, poz. 71.

ZKW/935

8-11 Para flasz puzdrowych i para karafinek z kompletu szkielek z herbem Starykoń

Huta Kryształowa w starostwie lubaczowskim, lata 30.-40. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, karafinki dodatkowo częściowo polerowane
flasz: wys. 16,7 cm, podstawa 12 x 7,2 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/256, FC-ZKW/257, depozyt w ZKW
(ZKW-dep. FC/401, ZKW-dep. FC/402)

karafinki: wys. 15,5 cm, śr. podstawy 4,7 cm, śr. wylewu 2,7 cm
nr inw. ZKW/351/1 a, b, ZKW/351/2 a, b

Flasze: korpus w kształcie spłaszczonego prostopadłościanu o zaokrąglonych ramionach. Szyja krótka, z płaskim kołnierzem (kryzą) przy wylewie.

Karafinki: podstawa okrągła, oddzielona cokołem od owoidalnego brzuśca, szyja długa z kołnierzem; cała powierzchnia fasetowana. Korek w formie spłaszczonej kulki oszlifowanej w dwa rzędy owali (oliwek); nasada w formie tulejki, zwieńczenie – szlifowaną kulką.

Na flaszach i karafinkach identyczna dekoracja grawerowana jednostronna: na ozdobnej konsoli, w rokokowym kartuszu podtrzymywanym przez lwa, pod koroną szlachecką z klejnotem, herb Starykoń.

FC-ZKW/256

Herb Strykoń prawdopodobnie odnosi się do rodziny Wielopolskich; analogiczna flaszka lub ta sama – wraz z innymi szklami zdobionymi tym herbem – eksponowana była na wystawie w Warszawie w 1913 jako własność Marii Potulickiej, właścicielki majątku w Oborach pod Warszawą. Pamiętnik tej wystawy odnotował 13 szkieł z herbem Strykoń, wśród których znajdowały się flaszki, karafki, kieliszki, szklanki i pucharki. Ich atrybucja jest różnorodna: szkła określono jako wyrób hut nalibockich, czeskich, a w jednym wypadku nawet – jako francuskie.

Szkła te pochodzą z zespołu szkieł serwisowych, z którego część znajduje się w zbiorach MNW (flaszka nr inw. 158511 MNW; flaszka nr inw. 191107 MNW, szklanka nr inw. 158570 MNW oraz kieliszek z herbem Strykoń nr inw. 232188 MNW, datowany już na XIX w.) oraz w kolekcji Muz. w Wilanowie (flaszka nr inw. Wil. 5834 i 8 szklanek nr inw. Wil. 5826-5833: 7 z XIX w. i 1 z XVIII w.; por. Szelegejd 2007, s. 68-71).

Serwis z herbem Strykoń został wykonany bądź dla Franciszka Wielopolskiego (zm. 1732), bądź jednego z jego synów: Karola, Hieronima lub Jana. Byli oni skoligaceni z Elżbietą Sieniawską przez drugą żonę Franciszka (ślub 1711), Annę Lubomirską (zm. 1779), jej stryjeczną siostrę.

Karol (zm. 1772), IX ordynat pińczowski, był żonaty z Elżbietą Mniszchówną (zm. 1746) 1. voto Lubomirską, z małżeństwa z Józefem, przyrodnim bratem Elżbiety Sieniawskiej. Jan (zm. 1773), wojewoda sandomierski 1750, był żonaty z Marianną Jabłonowską (1708-1765),

ZKW/351/2 a,b

córką Aleksandra Jana (zm. 1733), chorążego wielkiego koronnego, i Teofili Sieniawskiej (1677-1754), córki Elżbiety Potockiej i Adama Hieronima, siostry Adama Mikołaja Sieniawskiego. Ich brat przyrodni, Hieronim (zm. 1779), generał m. i szef regimentu gwardii konnej koronnej 1745, generał lejtnant 1752, cześnik koronny 1750-1754, koniuszy wielki koronny 1754, st. generał krakowski 1768-1774, starosta żarnowiecki i przemyski, w 1741 ożenił się z Urszulą Potocką (1725-1806). Hieronim Wielopolski umarł bezdzietnie, ale jego żona Urszula z Potockich wychowywała po śmierci swej siostry Teresy Eleonory Potockiej (1722-1762), 1. voto Nakwaskiej, 2. voto Potulickiej, jej syna z drugiego małżeństwa z Aleksandrem Hilarym (1722-1777), starostą borzechowskim – Michała Bonawenturę Ignacego Potulickiego (1756-1805), a następnie – jego osieroconego syna ze związku z Elżbietą Wodzicką (1770-1806): Kaspra Piotra Aleksandra (1792-1853). Elżbieta Wielopolska zapisała Kasprowi i jego bratu Kazimierzowi (1793-1871) m.in. klucz oborski. Kazimierz osiadł w Galicji jako właściciel Bobrka i kamienic w Krakowie; z pierwszego małżeństwa z Gabriellą Mielżyńską miał syna Kazimierza (1820-1850), osiadłego w Potulicach. Jego córka ze związku z Marią Zamoyską, Maria (1855-1927), zamężna z Bogdanem Ogińskim, rozproszyła pamiątki po Potulickich zgromadzone w Bobrku.

Natomiast Kasper, żonaty z Teresą Mielżyńską (1797-1867), osiadł w Oborach. Jego dzieci były współwłaścicielami Obór: Stanisław (1822-1893), Maria (1825-1901), Włodzimierz (1826-1889) i Gabriela (1829-1892). Ich brat Józef (1828-1870) osiadł w dobrach posagowych żony Ofelii Skórzewskiej – Jeziorach Wielkich koło Zaniemyśla. Jego syn Mieczysław (1858-1910) został pod koniec życia, po śmierci Marii Potulickiej w 1901, właścicielem Obór. W 1921 zarząd Obór objął jego syn ze związku z Krystyną Hutten-Czapską (1861-1931) – Henryk Józef Adolf Gustaw (1888-1931); po jego śmierci ostatnią właścicielką Obór była jego żona Maria Antonina ze Stroynowskich, wysiedlona w 1945.

Włodzimierz wystawiał m.in. szkła z herbem Strykoń na warszawskiej wystawie starożytności w 1881, zaś jego siostra Maria figuruje jako właścicielka tych szkieł eksponowanych na wystawie ceramiki i szkła w 1913, zorganizowanej przez TOnZP. Data jej śmierci (1901) wyklucza jej osobę, ale inne Marie Potulickie były za młode lub zamężne w tym czasie i nie miały nic wspólnego z majątkiem w Oborach czy Warszawą. Podanie Marii jako właścicielki szkieł dziwi tym bardziej, że w latach 1910-1921 zarząd nad Oborami sprawowała, jak można sądzić, wdowa po Mieczysławie Potulickim – Krystyna Hutten-Czapska.

Decoracja grawerowana, nietypowa dla szkieł lubaczowskich. Szkła były przypisywane hutom nalibocko-urzeckim i datowane na 3. ćw. XVIII w. W trakcie opracowywania monograficznej wystawy szkieł z hut w Nalibokach i Urzeczcu przez Aleksandrę Kasprzak z MNW zostały wykluczone jako ich wyroby, w trakcie badań szkieł przeprowadzonych w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera – określone w grupie szkieł lubaczowskich z lat 1730-1740.

Stan zachowania: flasze – dobry, karafinki: nr inw. ZKW/351/1a,b – stan bardzo dobry; nr inw. ZKW/351/2a,b – pęknięcie szyi, ubytki na krawędzi wylewu w miejscu klejenia, wykruszenia pojedyncze na korku i rycie korpusu; szyja klejona.

Historia: flasze: pochodzą ze zbiorów Wielopolskich i Potulickich w Oborach; karafinki: 1974 przekazane do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: flasze: Zbiory Fundacji im. Ciechanowieckich 1989, poz. 267; Ceramika i Szkło 1998, cz. Szkło, poz. 7; Szkła z Huty Kryształowej 2005, poz. 120.1.2, 120.1.3. Por. Pamiętnik wystawy 1913, poz. 261, tabl. XV; Polskie szkło 1987, poz. 51. Karafinki: Szkła z Huty Kryształowej 2005, poz. 120.3.2, 120.3.3.

12- Kieliszek i karafinka z herbem Mniszech
-13 z zastawy Jerzego Wandalina Mniszcha

Huta Kryształowa w starostwie lubaczowskim, po 1742
szkło zielone, szlifowane, grawerowane, złocone (w rycie)
kieliszek: wys. 14 cm, śr. stopy 6,5 cm, śr. wylewu 6 cm
karafinka: wys. 13,5 cm, podstawa: 5,5 x 4,9 cm
nr inw. ZKW/198, ZKW/197

Karafinka – o brzuścu czworobocznym, z zaokrąglonymi ramionami i wąską, długą szyją, szlifowanymi w płytkie owalne żłobienia. Kieliszek w typie angielskim: na okrągłej stopie trzon rozszerzający się ku górze i przechodzący w koniczną czaszę, szlifowaną pod wylewem w rząd okrągłych soczewek.

Dekoracja grawerowana i złocona jednostronna, analogiczna na czaszy kieliszka i korpusie karafinki: na tle panopliów w ozdobnym kartuszu pod koroną szlachecką z klejnotem, w owalnym polu herb Mniszech. Poniżej pas złożony z bębnow, skrzyżowanych pałek i trójek kul.

Według tradycji naczynia te pochodziły z serwisu darowanego przez Radziwiłłów z okazji ślubu Zofii z Mniszchów Potockiej, wykonanego w manufakturach nalibocko-urzeckich (Buczowski 1958). Elementy dekoracji, jak pas panopliów, kartusz, wskazywały na proveniencję lubaczowską. Potwierdziły to zarówno badania szkieł, jak i źródła archiwalne, które ponadto wykazały, że zamówiono je dla ojca Józefy Amalii – Jerzego Augusta Mniszcha. Zygmunt Dolczewski z Muz. Sztuki Użytkowej, wiążąc szkła z osobą Jerzego Augusta (Vitrea Splendida 2002, poz. 106-107), datuje je po 1753. Datowanie po 1742 jest uzasadnione występowaniem wśród panopliów lasek – symbolu godności marszałka, jaką pełnił Mniszech od 1742 (marszałek

ZKW/198

ZKW/197

nadworny). Analogiczne zestawy szkieł: karafinki i kieliszka, znajdują się, poza wspomnianym MNP i MNK, w zbiorach prywatnych Ryszarda Janiaka, dwie karafinki i kieliszek – w kolekcji Muz. w Wilanowie (por. katalog *I Aukcja szkła i porcelany*, Rempex, 9 marca 2005, poz. 216, i Szelegejd 2007, s. 74-75); karafinka jest również w zbiorach Muz. Karkonoskiego. Wszystkie szkła pochodzą z jednego serwisu, zapewne stanowiły niewielki komplet szkieł puzdrowych.

Stan zachowania: kieliszek – zmatowienia, rysy; karafinka – przetarcia, rysy, wykruszenia przy krawędziach, wewnątrz nawarstwienia pyłowo-tłuszczowe i organiczne, przetarte złoceńca.

Historia: 1974 przekazane do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Buczkowski 1958, s. 106; Chojnacka, Birkenmajer 1975, s. 15, poz. 58; Decorum życia Sarmatów 1980; Polskie Szkło 1987, tabl. II; Pod jedną koroną 1997, poz. XIV 35; Ceramika i Szkło 1998, cz. Szkło, poz. 6; Szkl z Huty Kryształowej 2005, poz. 126.1.3, 126.2.3.

14 Kielich-flet z herbem Sas

Huta Kryształowa w starostwie lubaczowskim?, lata 30.-40. XVIII w.
szkło bezbarwne, grawerowane (częściowo polerowane), srebro
wys. 30,3 cm, śr. stopy 7,3 cm, śr. wylewu 6,9 cm
nr inw. ZKW/313

Stopa i niski trzon jednorodny, wykonane ze srebra. Powyżej nodus w formie kulki, czasza stożkowata, wysoka.

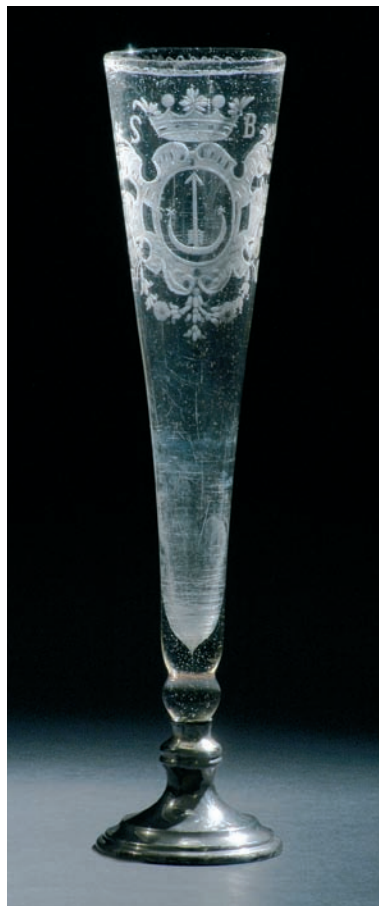
Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: w ozdobnym kartuszu z podwieszonymi girlandami, pod koroną szlachecką, w owalnym polu herb SAS; po bokach litery S B P O. Prawdopodobnie inicjały i herb odnoszą się do Stanisława Brześcieńskiego, podczaszego owruckiego (1734-1753), lub, w wypadku datowania na lata 60., herb i inicjały należałoby wiązać ze Stanisławem Kostką Baczyńskim, podstolim owruckim (1766), stolnikiem (1767), a w 1774 – chorążym żytomierskim.

Kompozycja grawerowanej dekoracji oraz kształt fletu wskazują na związki z hutą lubaczowską, ale badania masy szklanej wykazały rozbieżność z grupą badanych szkieł z pewnością wykonanych w Hucie Kryształowej.

Stan zachowania: dobry; wewnętrzna powierzchnia czaszy porysowana.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Chojnacka, Birkenmajer 1975, s. 16, poz. 67, Szkl z Huty Kryształowej 2005, poz. 117.

ZKW/313

HUTA SZKŁA KRYSTAŁOWEGO w Nalibokach i HUTA ZWIERCIADLANA w Urzeczcu¹

Huty w Nalibokach i Urzeczcu powstały z inicjatywy Anny z Sanguszków Radziwiłłowej, która po śmierci męża Karola Stanisława prowadziła prężną działalność gospodarczą w swoich włościach, zakładając rozliczne warsztaty i manufaktury. Manufaktura w Nalibokach została założona w 1722 (czynna do 1862) i do śmierci Anny w 1746 była prowadzona na najwyższym poziomie produkcji. W pierwszych latach kierownictwo i główną kadrę manufaktury tworzyli doświadczeni fachowcy przybyli z Saksonii, w tym z samego Drezna (m.in. Konstanty Franciszek Fremel, znany z hut bielańskiej i lubaczowskiej). Następstwem tego są widoczne w kształtach i dekoracji szkła z tamtych lat zapożyczenia, czerpanie z wzorów saskich. Hutnicy niemieccy i wykształcona przez nich kadra rodzimych hutników, szlifierzy i grawerów stanowili wysoko wykwalifikowany zespół, dzięki czemu uzyskiwano tak dobre osiągnięcia pod względem technologicznym i artystycznym.

Wśród bogatego repertuaru szkieł wyróżniają się – znacznymi rozmiarami – kielichy toastowe, zamawiane z różnych okazji (np. zaślubin). Obok szkieł reprezentacyjnych wytwarzano również zestawy szkieł podróżnych (flaszki umieszczane w specjalnych pudłach – puzdrach) oraz stołowych, wśród których na szczególną uwagę zasługują luksusowe szkła cienkościenne, pojawiające się w repertuarze huty od lat 30. XVIII stulecia. Serwis szklany składał się z kilkunastu lub kilkudziesięciu sztuk kieliszków, fletów, szklanek i par flasz lub karafinek (do wina i wody), przeznaczonych dla każdego gościa z osobna.

Ogólnie wyroby nalibockie są bardzo różnorodne, zarówno pod względem formy, jak i dekoracji. Jest to efekt dużej inwencji twórczej pracujących w manufakturze hutników, rozwijanej tym bardziej, że za opracowanie nowej formy czy dekoracji wypłacano dodatkowe wynagrodzenie. Kielichy miały rozmaicie opracowane i uformowane zarówno czasze, jak trzony i stopy. Najbardziej typową dla Naliboków czaszą była koniczna z podstawą wydętą w jedną – trzy bańki, wprowadzona ok. 1730. Oprócz niej występowały także proste kształty: koniczne, cylindryczne, stożkowate, niekiedy bardzo wysmukłe (flety). Nasady czasz kielichów były najczęściej szlifowane w rzędy soczewek lub rodzaj fryzy arkadkowego, podobnie jak nakrywy, których forma wzorowana była na dolnej części czaszy. Trzonom nadawano zazwyczaj kształt tralki, ale ich różne proporcje oraz zdobienie szlifem, a także rozmieszczenie elementów dodatkowych: galek, talerzyków, stworzyły cały szereg wariacji. Okrągłe stopy różniły się między sobą przede wszystkim stopniem uniesienia, które było bądź minimalne (stopa płaska), niewielkie (stopa lekko uniesiona) lub bardzo duże (stopa kapeluszkowa). Pod koniec XVIII w., zgodnie z przyjętą modą, czaszę (z reguły owoidalną lub półowoidalną) osadzano na dość masywnej podstawie czworo- lub ośmiobocznej. Produkowano też dużo szkieł w popularnym „typie angielskim”, dwóch rodzajach: odznaczających się prostą formą – o trzonie pełnym przechodzącym bezpośrednio w czaszę, oraz kieliszków ze szkła cieńszego o trzonie wypełnionym filigranem. W XIX w. kształty zostają uproszczone; nie są już wyróżnikiem dla huty, bowiem inne polskie manufaktury przejmują także te schematy wzorów.

Szkła o tak różnorodnych formach otrzymywały równie bogatą dekorację rytowaną, jednak z przewagą heraldycznej, komponowanej według ustalonego schematu: tarcze herbowe umieszczane były na tle paludamentu. Grawerowano także sceny figuralne, polowania, alegorie, motywy roślinne łączone z ornamentem, zdobiące całą płaszczyznę czaszy. Charakterystyczne dla szkieł z Naliboków i Urzeczca, stanowiące też jeden z ich wyróżników, były tzw. kreteski: grawerowane geometryczne wzory przy krawędziach czasz, stóp i na nakrywach, niekiedy częściowo szlifowane. Do nich zaliczyć można szlifowane fryzy z motywem „kaboszonów” naśladowujących szlachetne kamienie. Oryginalnym rozwiązaniem były odlewane z formy nakładki z popiersiami królów i królowych z dynastii Wettinów oraz z wizerunkiem Henryka Brühla, naklejane na czasze kielichów. Wspomnieć należy, że oprócz bezbarwnego szkła wytapiano również szkło kolorowe, barwione w masie: granatowe, lazuruwe, zielone, seledynowe, żółte, czarne, mleczne oraz czerwone – rubinowe.

W 2. połowie lat 20. XVIII w. powstała sieć sklepów ze szkłem nalibockim, które założono w Niehniewiczach, Koreliczach, Mirze, Nieświeżu i Świerżu; sprzedawano je również w Królewcu i Olyce.

Huta w Urzeczcu, w odróżnieniu od huty w Nalibokach produkującej drobne szkło stołowe, miała wytwarzać zwierciadła. Po wnikliwych badaniach technologii produkowania lusterek, przeprowadzonych na zachodzie Europy, zwłaszcza w Saksonii, założona w 1737 manufaktura w Urzeczcu rozpoczęła swą działalność w roku następnym – w 1738 wytopiono pierwsze masy szkła kryształowego. Zwierciadła wykonywano tradycyjną metodą, stosowaną od XVI w. – podlewano je tzw. amalgamatem. Obok huty działały rysownia i szlifiernia, gdzie zdobiono szklane ramy lusterek. Dekorację ram stanowiły najczęściej: herb, monogram, kwiaty, liście, ornamenty rokokowe, ptaki, medaliony z gałązkami kwiatów pośrodku, krataczki. Ozdobne zwieńczenia lusterek zwano cyratami lub „koronami”. Zwierciadła usztywniano ramą drewnianą, którą podklejano papierem (często do tego celu używano starych rachunków rozliczeniowych huty). Wielki popyt na lustra, nie tylko małe, ale przede wszystkim dużych rozmiarów, związany był z ówczesną modą ozdabiania zwierciadłami sal pałaców i dworów. Od lat 70. produkcja lusterek się zmniejszyła, a wytwarzane miały prostą formę, najczęściej bez ozdobnych ram, zgodnie z duchem epoki klasycyzmu. Oprócz lusterek w Urzeczcu wytwarzane były także tafle szkła okiennego i proste naczynia, jak np. butelki.

Od 1749 urzecka manufaktura zaczęła produkować również drobne szkło grawerowane i szlifowane, które zarówno w formie, jak dekoracji przypominało szkło nalibockie. Trudności w odróżnianiu szkieł tych dwóch manufaktur, powstałe już w XVIII stuleciu, spowodowane były wymianą urządzeń technicznych, wzorów, a także niektórych artystów-rzemieślników. Szklano powstałe w tych hutach w 2. połowie XVIII w. określa się więc jako nalibocko-urzeckie, natomiast z 1. ćwierci XIX stulecia – jako urzecko-nalibockie (wówczas wyroby z Urzeczca odznaczały się lepszą jakością).

Szklano urzeckie docierały do szerokiego grona odbiorców – rynki zbytu (z magazynami wyrobów) stanowiły miasta (oprócz samego Urzeczca): Słuck, Kojdanów, Łachwa, Kopyle, Bielicze, Hłusk, Nieśwież, Kleck, Piaseczno, Wyzna, Lubań, Drohiczyn, a dalej – Gdańsk, Grodno, Białystok, Wilno, Birza, Homel, Bobrujsk, Rzeczyca, Kijów, Pińsk, Chełm.

Huta na skutek złego zarządzania, niszczona kilkakrotnie przez pożary, w niesprzyjających warunkach politycznych (rozbiory, wojny napoleońskie) stopniowo, od lat 20. XIX w., chyliła się ku upadkowi. Ostatecznie zakończyła działalność w 1846.

¹ Kamieńska 1964; Szklano z hut radziwiłłowskich 1998 (tamże wcześniejsza literatura).

15 Kielich toastowy z Orderem Orła Białego

Naliboki, lata 30. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 29 cm, śr. stopy 13,6 cm, śr. wylewu 11,6 cm

nr inw. ZKW/224

Stopa okrągła, lekko wysklepiona, trzon tralkowy z pęcherzem powietrza, u dołu ujęty dwoma talerzykami w kształcie czteropłatkowych kwiatów rozdzielonych pierścieniem oraz od góry gałką ujętą dwoma talerzykami, fasetowany i brylantowany, czasza stożkowata, u nasady spłaszczona, z rzędem szlifowanych arkadek i soczewek.

Dekoracja czaszy rytowana czteroosiowa – przy wylewie koronka, do której został podwieszony łańcuch Orderu Orła Białego, z sercowatymi tarczami: z ozdobnym inicjałem AR, z pięciopłowym herbem Korony, Litwy i Saksonii, z liśćmi lauru; tarcze rozdzielone Gwiazdą orderową i Orderem Orła Białego, z napisem *Pro/ Fide Regel/ et Lege*; na stopie obiegająca ją taśma z motywami roślinnymi i chwostami.

Kielich został prawdopodobnie wykonany w związku z nadaniem w 1727 Orderu Orła Białego Michałowi Kazimierzowi Radziwiłłowi „Rybeńko”, w tym czasie koniuszemu litewskiemu (1728), marszałkowi nadwornemu litewskiemu (1734), a następnie hetmanowi polnemu litewskiemu (1735) i hetmanowi wielkiemu litewskiemu (1744), synowi Karola Stanisława Radziwiłła i Anny z Sanguszków.

Arkadki zdobiące dolną część czaszy kielicha wykazują analogie ze wzornictwem warsztatu drezdeńskiego; ornament przy górnym brzegu czaszy ma cechy wspólne z innymi obiektami tego typu powstałymi ok. 1730 w Nalibokach oraz ze wzorami stosowanymi w Poczdamie i Zechlinie.

Stan zachowania: rysy różnej wielkości na całej powierzchni; zaawansowana choroba szkła: zmętnienie, korozyjne „wypacanie się”, korozyjna siatka spękań na różnych etapach, ubytki korozyjne w powierzchni szkła, wykruszenia na krawędziach szlif w trzonie.

Historia: 1858/1859 wymieniony w zbiorach Jana Chwalibogoskiego; 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Album fotograficzny, tabl. LVI, poz. 128; Chojnacka, Birkenmajer 1975, s. 10, poz. 23; Decorum życia Sarmatów 1980, poz. 230, il. 84; Orzeł Biały 1995, poz. IV 43, il. 100; Pod jedną koroną 1997, poz. XI 62, il. na s. 368; Szkła z hut radziwiłłowskich 1998, t. II, poz. 32; Za Ojczyznę i Naród 2005, poz. 104.

ZKW/224

16 Kielich toastowy z nakrywą, z herbem Ślepowron i inicjałami L.N.S.L.

Naliboki, ok. 1739

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 35,5 cm, śr. stopy 17,5 cm, śr. wylewu 15 cm; nakrywa: wys. 17,3 cm, śr. 15,5 cm

nr inw. ZKW/225/a, b

Stopa okrągła, trzon tralkowy, rozszerzający się ku górze, szlifowany, od czaszy oddzielony dwoma talerzykami; czasza stożkowata, u nasady dwukrotnie wydęta w bańki o zwiększającej się średnicy, brylantowana. Nakrywa o czaszy powtarzającej kształt nasady kielicha, brylantowana, z kulistym, szlifowanym uchwytem, oddzielnym od czaszy pierścieniem z talerzykiem.

Dekoracja czaszy rytowana jednostronna – na paludamencie, pod koroną szlachecką, w owalu herb Ślepowron, z boków litery L.N. / S.L., przy górnej krawędzi czaszy „koronka” – matowy pasek z chwostami, na stopie obiegająca ją pierzasta wić roślinna.

Herb i inicjały L.N.S.L. wiążą się z Leonem Nowosielskim, starostą luboszańskim, dla którego ten kielich wykonano. W latach 1726-1741 był drugim mężem Salomei Anny z Sapiechów, 1. voto Szczuka. W 1742 Salomea Anna poślubiła Jerzego Radziwiłła (zm. 1754), wojewodę nowogrodzkiego, i po cesji żony – starostę luboszańskiego.

Stan zachowania: zmatowienia – ślad po plastrze, na trzonie, pod rytem tkaniny; nieliczne rysy; objawy choroby szkła – siatka spękań na całej powierzchni, początki matowienia.

Historia: w 1856 znajdował się w zbiorach Biblioteki Ordynacji Krasieńskich. Trafić tam mógł dzięki koligacjom rodzinnym; po bezpotomnej śmierci Jerzego Radziwiłła jego majątek przeszedł na najbliższą rodzinę, m.in. na starszego brata Albrychta, starostę rzeczyckiego, którego wnuczka – Maria Urszula Radziwiłłówna

(1782-1822) wyszła za mąż za Wincentego Krasieńskiego, I ordynata opinogórskiego (1782-1858); 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Katalog wystawy 1856, jako własność gen. adj. hr. Wincentego Krasieńskiego; Katalog wystawy 1881, s. 42, poz. 492, jako własność Ord. Hr. Krasieńskich; Album dzieł sztuki 1883, tabl. XX; Pamiętnik wystawy 1913, s. 168, poz. 28; Chojnacka, Birkenmajer 1975, s. 13, poz. 44; Decorum życia Sarmatów 1980, poz. 240; Szkła z hut radziwiłłowskich 1998, t. II, poz. 39.

ZKW/225/a,b

17 *Kielich toastowy z herbami Korony, Litwy i elektorsko-saskim Wettinów oraz monogramem FARP*

Naliboki, lata 40. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 36,5 cm, śr. stopy 18 cm, śr. wylewu 15,5 cm

nr inw. ZKW/173/a

Stopa lekko wysklepiona, okrągła, trzon tralkowy z pęcherzem powietrza, z wyraźnie zaznaczoną gałką dolną, od czaszy oddzielony gałką, fasetowany i brylantowany, czasza koniczna, u nasady trzykrotnie wydęta w bańki o zwiększającej się średnicy, szlifowane w lezki, romby, rozetki. Dekoracja czaszy rytowana dwustronna – na zwieńczonym koroną królewską paludamencie tarcza z herbami: Korony, Litwy i elektorsko-saski Wettinów w polu sercowym oraz z drugiej strony – monogram FARP, na stopie trochę odsunięta od krawędzi „koronka”.

Kształt czaszy oraz jej dekoracyjne opracowanie i ornament stopy zwany „koronką” są charakterystyczne dla huty nalibockiej. Herb i monogram FARP – Fridericus Augustus Rex Poloniarum, związane są z postacią króla Augusta III, który używał obydwu imion. Ten sposób zapisu należy do wyjątków, gdyż najczęściej używano monogramu AR 3; może to wskazywać na wcześniejsze datowanie kielicha.

Stan zachowania: skazy technologiczne; objawy choroby szkła: zmętnienie, siatka spękań o różnej gęstości na całej powierzchni; drobne wykruszenia na krawędziach szlifów i krawędzi podstawy.

Historia: 1881 w zbiorach Al. Kaszyca; w 1913 w zbiorach Stanisława Ursyna Rusieckiego; 1918-1939 w zbiorach MNW (d. nr inw. 19656); 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Katalog wystawy 1881, s. 44, poz. 524; Album dzieł sztuki 1883, tabl. XX; Pamiętnik wystawy 1913, poz. 5, tabl. XVI; Gembarzewski 1926, poz. kat. 181; Mańkowski, Gebethner 1936, 1938, tabl. XXIX a; Brückner 1937, hasło: szkło, s. 586, il.; Straty wojenne 1953, s. 22, poz. 35, il. 18; Buczkowski 1958, s. 150, il. 76; Chojnacka, Birkenmajer 1975, s. 13, poz. 44; Decorum życia Sarmatów 1980, poz. 230, il. 84; Orzeł Biały 1995, poz. IV 53, il. 103; Szkla z hut radziwiłłowskich 1998, t. II, poz. 80.

ZKW/173/a

18 Flaszka puzdrowa z herbami Trąby i Leliwa

Naliboki, ok. 1746

szkło ciemnofioletowe, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 13 cm, szer. 6,7 x 4,6 cm

nr inw. ZKW/210

Korpus prostopadościenny, na ramionach szlifowany – fasetowany z dwiema poziomymi, równoległymi liniami, szyjka krótka, cylindryczna, z fasetowanym przy wylewie pierścieniem. Dekoracja na brzuścu (na szerszym boku) rytowana jednostronna – na paludamencie zwieńczonym mitrą książęcą dwa herby w owalnych polach: z prawej herb własny Radziwiłłów pod mitrą książęcą, z lewej – Leliwa pod koroną hrabiowską.

Znajdujące się na flaszy herby należy wiązać z Hieronimem Florianem Radziwiłłem (Trąby) i jego żoną Magdaleną z Czapskich (Leliwa). Hieronim Florian Radziwiłł (1715-1760), syn Karola Stanisława Radziwiłła i Anny z Sanguszków, podczaszy litewski (1739), chorąży wielki litewski (1750), po śmierci matki odziedziczył huty szklane w Nalibokach i Urzeczcu. Flaszę wykonano w związku ze ślubem w 1745 Hieronima Floriana z Magdaleną z Czapskich, córką Piotra Czapskiego, wojewody pomorskiego. Magdalena była drugą żoną Hieronima Floriana, a małżeństwo to, jak i poprzednie (z Teresą Sapieżanką), zakończyło się rozwodem w 1751.

Analogiczna flaszka, z ciemnozielonego szkła, o uproszczonej nieco, grawerowanej dekoracji heraldycznej, znajduje się w zbiorach Muz. w Łańcucie (publ. w: Szklana huta radziwiłłowska 1998, t. II, poz. 95, il.).

ZKW/210

Stan zachowania: przetarcia, zmatowienia, rysy, ubytki, wykruszenia i wyszczerbienia; u nasady szyjki na całym obwodzie uszkodzona powierzchnia.

Historia: pochodzi ze zbiorów dr. Władysława Klugera w Krakowie (Buczkowski 1958); 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Buczkowski 1958, il. 57; Chojnacka, Birkenmajer 1975, s. 14, poz. 48; Decorum życia Sarmatów 1980, poz. 244; Polskie szkło 1987, wyd. II, tabl. barwna II.

19- Kieliszek i flaszka mniejsza z herbami Ciołek i Oksza -20

Naliboki, ok. 1757

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

kieliszek: wys. 14,2 cm, śr. stopy 5,5 cm, śr. wylewu 5,2 cm

flasza mniejsza: wys. 15,2 cm, podstawa 7 x 3 cm

nr inw. ZKW/4110, ZKW/4111

Kieliszek o stopie okrągłej, trzonie prostym, fasetowanym, z nodusem pośrodku. Czasza wysmukła, tulipanowa, u nasady dekorowana szlifowanym fryzem arkadkowym; przy krawędzi wylewu grawerowany ornament – tzw. kreteska.

Flasza o korpusie prostopadłościennym, silnie spłaszczonym, o zaokrąglonych ramionach, szyja krótka z pierścieniem. Ramiona szlifowane głęboko w prostokąty, szyja – w trójkąt.

Dekoracja flaszki i kieliszka grawerowana jednostronna: odpowiednio na szerszej ścianie korpusu i czaszy, na paludamencie, pod koroną szlachecką z klejnotem herbu Oksza – dwa owalne medaliony z herbami: Ciołek (lewy) i Oksza (prawy).

Szkła pochodzą z serwisu zamówionego w maju 1757 w Nalibokach przez Paulinę Grabowską, starościnię wisztyniecką, z okazji zawartego 23 stycznia 1757 ślubu Michała Grzegorza Grabowskiego herbu Oksza z Ewą Karoliną Żeleńską herbu Ciołek. Serwis składał się z 12 flaszki dużych i 24 mniejszych, 24 kieliszków oraz 12 szklanek, umieszczonych w specjalnych dwóch puzdrach.

ZKW/4110, ZKW/4111

Szklą i jedno z puzder zachowały się w zbiorach rodziny Rayskich z Krakowa (obecnie w zbiorach MNK), do których trafiły dzięki koligacjom rodzinnym – córka Michała i Ewy Grabowskich wyszła za mąż za Rayskiego.

Szklą ze zbiorów ZKW pochodzą ze zbiorów Felicji Uniechowskiej.

Stan zachowania: flaszka: zmatowienie podstawy, pojedyncze rysy na całej powierzchni; drobne wykruszenia na krawędzi szlifów, odprysk w narożniku podstawy pod herbem Topór; kieliszek: przetarcia na podstawie, spękania technologiczne, bardzo drobne wykruszenia.

Historia: 1997 zakupione do zbiorów ZKW.

Literatura: Szklą z hut radziwiłłowskich 1998, t. II, s. 143-144, poz. 101.3, 101.5.

21 Kieliszek z herbem Trąby

Naliboki-Urzecze, lata 60. XVIII w.

szkło bezbarwne, filigran powietrzny, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 17,2 cm, śr. stopy 7,2 cm, śr. wylewu 6,4 cm

nr inw. ZKW/199

Kieliszek w typie angielskim. Stopa okrągła, trzon-filarek ze spiralnym białym filigranem powietrznym, czasza wydłużona, dzwonowata, o rozchylonym wylewie. Dekoracja czaszy rytowana jednostronna – na paludamencie, pod mitrą książęcą, w owalnym polu herb własny Radziwiłłów, przy wylewie „koronka” z matowego pasa z pękami kwiatów.

Kieliszek należał do zestawu szkieł w typie angielskim z herbem własnym Radziwiłłów. Serwisy dla rodziny Radziwiłłów wykonywano w Nalibokach już w latach 20. XVIII w., a w zależności od osoby, która zamawiała szklą, i czasu powstania zmieniały się jedynie forma przedmiotów i typ dekoracji, np. kartusze herbowe. W zbiorach MNW znajdują się dwa szklą z analogiczną dekoracją heraldyczną: szklanka i karafka powstałe w tym samym czasie – w latach 50.-60. XVIII w. Drobne różnice to odmienny pas ornamentu poniżej wylewu szklanki.

Stan zachowania: pojedyncze rysy wewnątrz; odpryski ryty w dolnej fałdzie tkaniny.

Historia: pochodzi ze zbiorów Stanisława Ursyna Rusieckiego; 1918-1939 w zbiorach MNW; 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Pamiętnik wystawy 1913, poz. 453, il. XV – ten sam lub z tego samego serwisu, własność Edwardowej Bersonowej; Kamieńska 1964, il. 29; Kunst des Barock 1974, poz. 104; Chojnacka, Birkenmajer 1975, s. 12, poz. 44; Decorum życia Sarmatów 1980, poz. 235; Polskie szkło 1987, wyd. II, il. 111; Szklą z hut radziwiłłowskich 1998, t. II, poz. 107; Semper Polonia 2004, poz. 65.

ZKW/199

22 Pucharek z monogramem SAR

Naliboki-Urzecze?, kon. XVIII w. (przed 1796?)

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 11,5 cm, bok stopy 5,5 cm, śr. wylewu 6,8 cm

nr inw. ZKW/2550

Stopa kwadratowa, trzon pełny, czworoboczny, fasetowany; czasza tulipanowa, u nasady szlifowana w fasety zakończone półkuliście. Dekoracja grawerowana: w kartuszu okolonym szeroką wzorzystą wstążką monogram SAR, nad nim korona królewska. Przy rozchyleniu wylewu – grawerowany wzór „owies”, dwukrotnie rozdzielony grawerowaną kokardą. Poniżej girlandy ze szlifowanych kółek i schematycznych gwiazdek. Monogram SAR zapewne wiązać należy z osobą króla Stanisława Augusta Poniatowskiego (Stanislaus Augustus Rex).

Analogiczny pucharek (z innym monogramem) znajduje się w zbiorach MNW, datowany na kon. wieku XVIII, przypisany ze znakiem zapytania hutom nalibocko-urzeckim (publ. w: *Szkła z hut radziwiłłowskich* 1998, t. I, poz. 69). Badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykazały, że oba pucharki mają identyczne widmo pierwiastków chemicznych.

Stan zachowania: ubytki na stopie i krawędzi wylewu; wykruszenia podstawy, odpryski na grawerowanej dekoracji.

Historia: 1989 dar Marii Magdaleny Jarosz-Garszyńskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/2550

23 Karafka z monogramem AB

Naliboki-Urzedze?, lata 80.-90. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 20,5 cm, śr. podstawy 10,4 cm, szer. brzuśca ok. 10,5 cm
nr inw. ZKW/347/a, b

Brzusiec gruszkowaty z długą stożkową szyjką. Cała powierzchnia karafki fasetowana, z wyjątkiem ryty na brzuścu (szerokości 4 faset – od góry i 3 – u dołu); w miejscu przechodzenia ramion w szyjkę – szlifowana w trójkąty. Dekoracja brzuśca grawerowana jednostronna: w otoku z wici roślinnej monogram wiązany AB.

Korek dobierany, ze szklanym uchwytem i częścią z naturalnego korka.

Stan zachowania: plamy i spękania korka, naloty wewnątrz karafki, wykruszenia krawędzi wylewu.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/347/a, b

24 Szklanka

Polska, Urzecze-Naliboki?, 1786-1800

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 8 cm, śr. podstawy 5,4 cm, śr. wylewu 5,7 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/1539, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/413)

Szklanka koniczna. Dno od spodu szlifowane w koncentrycznie ułożone kółka; w środku nich – odcinek łuku. Ścianki przy dolnej krawędzi zdobi niski pas szlifowanych faset. Dekoracja grawerowana z jednej strony ścianki – inicjał BMM w kolistym medalionie, u góry ozdobionym kokardą. Otok medalionu wypełnia skośna kratka z punktami w oczkach. Przy wylewie „koronka” – pas szlifowany matowy, z podwieszeniami przerwany nad wstążką.

Monogram odnosi się do Benedykta Beniamina Morykoniego (ok. 1750 – po 1794) i jego żony Marii Wiktorii z Radziwiłłów (ur. ok. 1760/1762), poślubionej w 1786. Morykoni był posłem na sejmy w latach 1773-1775 i 1776, jako szambelan (podkomorzy) królewski z pow. wilkomirskiego; od 1777 pisarz W.Ks.Lit.; odznaczony Orderem św. Stanisława (1777) i Orderem Orła Białego (1786). Maria była córką Michała Kazimierza „Rybeński” (zm. 1762) i jego drugiej żony Anny z Mycielskich. Wniosła w posagu Towiany, które po bezpotomnej śmierci Morykonich przejęła szydlowiecka linia Radziwiłłów.

Por. szklanki publ. w: Szklana z hut radziwiłłowskich 1998, t. II, poz. 143, 144 – forma, kreteska, szlif przy podstawie, Muz. UJ, Muz. Czartoryskich jako Naliboki-Urzecze, kon. XVIII w.; tamże, poz. 40 – kielich ze zbiorów MNK, Naliboki-Urzecze?, ok. 1800 – monogram MM pisany analogicznie.

Stan zachowania: obtłuczenie przy krawędzi podstawy i soczewkowate przy krawędzi wylewu, porysowane dno, od wewnątrz zmatowione (nalot).

Historia: pochodzi ze zbiorów Radziwiłłów w Towianach; dar Zofii z Radziwiłłów Zdziechowskiej dla prof. Andrzeja Ciechanowieckiego.

Literatura: niepublikowana.

FC-ZKW/1539

25 Kielich z herbem Nałęcz

Urzecze-Naliboki?, 4. ćw. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 16,8 cm, śr. stopy 9,7-10 cm, śr. wylewu 8,2 cm

nr inw. ZKW/4361

Kielich w typie angielskim. Stopa okrągła, nieregularna. Trzon pełny, przechodzący bezpośrednio w kulistą czaszę. Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: kartusz z herbem Nałęcz, pod koroną szlachecką z klejnotem, podtrzymywany po bokach przez orły siedzące na belce. Poniżej Gwiazda Orderu Orła Białego, zwieszona na girlandzie. Prawdopodobnie wykonano dla męskiego przedstawiciela rodziny Małachowskich. Przy wylewie „koronka” – matowy pas z soczewkami, z frędzlą u dołu.

Analogiczny w formie do kielicha ze zbiorów MNK, nr inw. MNK-IV-SZ-1269 (kształt i „koronka” przy wylewie).

Stan zachowania: drobne, pojedyncze rysy, lekka opalizacja podstawy, kilka szkaz technologicznych (zanieczyszczenia).

Historia: 2000 zakup do zbiorów ZKW.

Literatura: Ceramika i Szkło 1998, cz. Szkło, poz. 5; Semper Polonia 2004, poz. 66; Za Ojczyznę i Naród 2005, poz. 117.

ZKW/4361

26 Kieliszek w typie angielskim

Polska, Urzeczce-Naliboki?, kon. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 15,8 cm, śr. stopy 8 cm, śr. wylewu 7,2 cm
nr inw. ZKW/348

Stopa nieregularna, okrągła; trzon-filarek pełny, przechodzący bezpośrednio w kulistą czaszę.

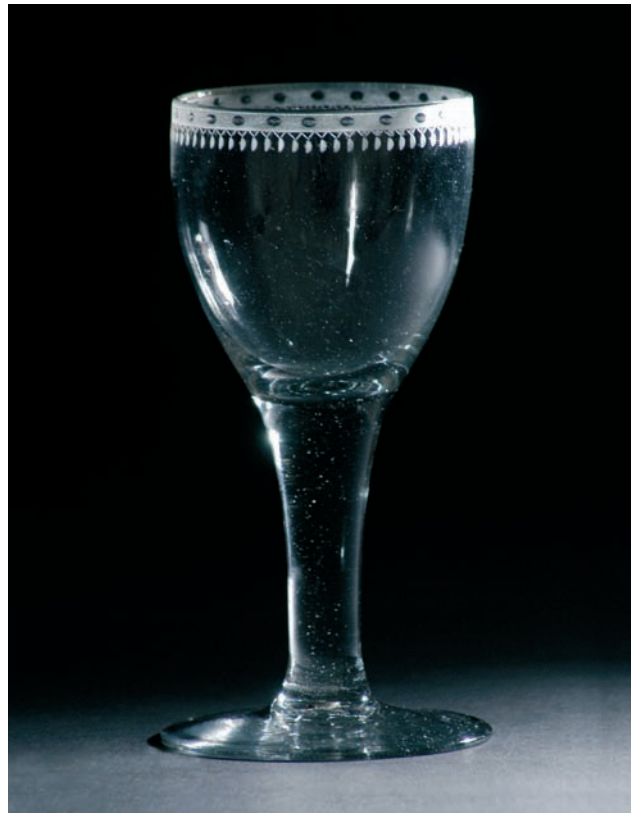
Na czaszy przy wylewie „koronka” – matowy pas z soczewkami z frędzlą u dołu.

Forma kielicha i rodzaj „koronki” występują często w szklach nalibocko-urzeckich 2. poł. XVIII w., np. kieliszkach ze zbiorów MNW, nr inw. 18327, 18328 (kat. Szklą z hut radziwiłłowskich 1998, t. I, poz. 62, 64).

Stan zachowania: wykruszenie przy krawędzi stopy od dołu, skazy technologiczne (zanieczyszczenia masy).

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/348

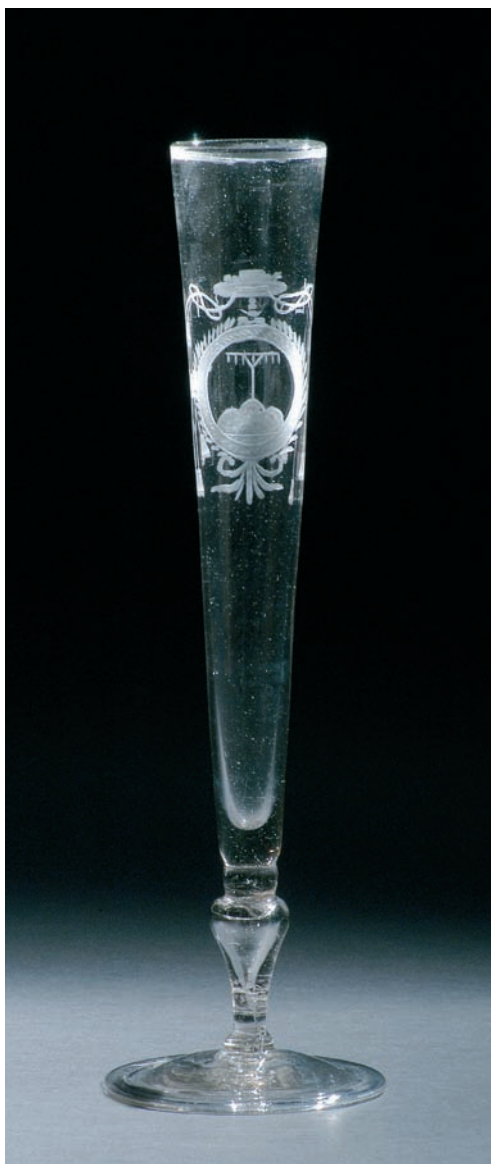
NIEZIDENTYFIKOWANE HUTY POLSKIE

Szkła polskie z kolekcji Zamku Królewskiego w Warszawie można podzielić na trzy grupy w zależności od rodzaju dekoracji: szkła z herbami lub inicjałami, szkła z inskrypcjami „toastowymi” oraz szkła ornamentalnie zdobione szlifem i grawerunkiem.

SZKŁA Z HERBAMI LUB INICJAŁAMI

27 Kielich-flet z herbem Grabie i inicjałem ML

Polska, 3. ćw. XVIII w., dekoracja grawerowana 1824-1842
szkło bezbarwne, grawerowane
wys. 33 cm, śr. stopy 10 cm, śr. wylewu 5,4 cm
nr inw. ZKW/314

Stopa okrągła, trzon tralkowy z pęcherzem powietrza, nodus w formie spłaszczonej kulki, czasza stożkowa, wysmukła.

Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: w owalnej tarczy, pod kapeluszem biskupim herb Grabie, po bokach litery ML. Przy krawędzi matowy pasek.

Dekoracja kielicha wskazuje na osobę właściciela – biskupa Mateusza Lipskiego (1768-1842), bazylianina, po sekularyzacji i przejściu na obrządek łaciński w 1812 sekretarza arcybiskupa S. Siostrzeńcewicza. Kanonik mohylewski, archidiacon białoruski, 24 października 1823 prekonizowany biskupem tytularnym Aureliopolis i sufraganiem połockim w archidiecezji mohylewskiej, sakrę biskupią przyjął 17 września 1824. W 1831 mianowany biskupem mińskim.

W Katalogu wystawy 1894, poz. 940, opisany został analogiczny flet, być może ten sam: „kielich smukły w kształcie dzisiejszych do szampana, gładki, z rźniętym herbem Grabie i literami ML pod kapeluszem kardynalskim po kardynale Lipskim, wys. 330 mm, śr. u góry 50 mm, włas. hr. Józef Mielżyński w Iwnie”.

Łączony z kręgiem szkielec lubaczowskich, jednak badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykluczyły te związki.

Stan zachowania: nawarstwienia i rysy powierzchniowe na całej powierzchni.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/314

28 Karafka mniejsza z serwisu z herbami Lewart i Pilawa

Polska?, lata 70. XVIII w.

szkło bezbarwne, grawerowane, złocenia

wys. 15,5 cm, bok podstawy 6,9 cm

nr inw. ZKW/937/a,b

Korpus niemal sześcienny, o zaokrąglonych narożach i lukowato zamkniętych ściankach; długa szyja stożkowata, z kryzą przy wylewie. Korek z naturalnego materiału ze szklanym uchwytem w formie łezki.

Dekoracja grawerowana na jednej ze ścianek korpusu: w ozdobnych rokokowych tarczach, pod koroną szlachecką z godłem herby: Lewart (z lewej strony) i Pilawa (z prawej). Krawędź złocona.

Herby odnoszą się do małżonków: Tomasza Firleja Konarskiego herbu Lewart, dziedzica Janowszczyzny w Drohomiczanach i Wawronic, kawalera Orderu św. Stanisława (1792), i Krystyny z Potockich, córki Mikołaja, wojewody wołyńskiego, i jego drugiej żony Marcjanny Ogińskiej.

Karafka pochodzi z kompletu szkieł serwisowych liczącego 24 przedmioty, których większy zespół (18 sztuk) zachował się w zbiorach MNKi. Należą doń: karafka mniejsza i karafka większa, siedem kieliszków i siedem szklanek. W Muz. Karkonoskim znajduje się karafka większa. W MNKi szkło określono jako polskie lub brandenburskie (por. Szkło europejskie 2003, poz. 17, s. 31).

Stan zachowania: wewnątrz naloty korozyjne i organiczne, lekka opalizacja; zmatowienia, powierzchniowe rysy i drobne ubytki, brak wierzchołka korka. Skazy technologiczne – pęcherzyki powietrza.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/937/a,b

29- Dziewięć kieliszków z monogramem AC

-37

Polska, 1782-1800

szkło bezbarwne, szlifowane, malowane farbami emaliowymi, złożone

wys. 16,8 cm, 17,4 cm, 17,8 cm, śr. stopy 8,2 cm, 8,4 cm, 8,8 cm, śr. wylewu 7,9-8,2 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/1342/1-9, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/406/1-9)

Kieliszki w typie angielskim: stopa okrągła lekko wysklepiona (w pięciu wypadkach z podwiniętą krawędzią), trzon pełny z zatopionymi pęcherzami powietrza, filarkowy, rozszerzający się ku górze i przechodzący bezpośrednio w koniczną czaszę. Na czaszy malowana dekoracja jednostronna: na czerwonym paludamencie podbitym gronostajem ze złożonymi ornamentami, pod koroną szlachecką, w owalnym medalionie złoty monogram AC – Anny z Chrapowickich Ciechanowieckiej, żony Józefa, generała wojsk litewskich, którego poślubiła w 1782. Krawędź wylewu czaszy złożona.

Dekorację malarską wykonano wtórnie: ze względu na zróżnicowane opracowanie, kolor szkła i wymiary kieliszki pierwotnie nie stanowiły kompletu.

Stan zachowania: mocne przetarcia malatury i złota.

Literatura: niepublikowane.

FC-ZKW/1342/5

FC-ZKW/1342/1

38 Kieliszek z inicjałem DB

Polska, kon. XVIII – pocz. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 15,7 cm, podstawa 6 x 6 cm, śr. wylewu 7,5 cm

nr inw. ZKW/205

Stopa kwadratowa, trzon pełny czworoboczny, fasetowany, oddzielony od czaszy ośmiobocznym talerzykiem. Czasza cylindryczna, u nasady szlifowana w dwa rzędy soczewek; przy wylewie pas szlifowany w trójkąt. Dekoracja grawerowana jednostronna: inicjał DB pod koroną szlachecką, ujęty dwoma stylizowanymi gałązkami palmowymi.

Analogiczny szlif przy wylewie oraz gałązki i korona szlachecka nad inicjałem na kielichu ze zbiorów MNK, nr inw. MNK-IV-Sz-1151. Badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykazały, że skład masy szklanej kielicha zamkowego i z MNK jest różny, co jednak nie wyklucza powstania obydwu w jednej hucie.

Stan zachowania: rodzaj nalotu na czaszy, odpryski na podstawie.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/205

39 Kieliszek z monogramem CW

Polska, pocz. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 13,3 cm, bok podstawy 4,6 cm, śr. wylewu 6,7 cm

nr inw. ZKW/223

Stopa kwadratowa, trzon pełny, czworoboczny, fasetowany, oddzielony od czaszy talerzykiem.

Czasza owoidalna, u nasady fasetowana.

Dekoracja czaszy grawerowana dwustronna: prosta tarcza z monogramem CW, pod koroną szlachecką, ujęta po bokach gałązkami kwiatów; z drugiej strony – pojedyncza kwitnąca gałązka. Przy wylewie „koronka” – matowy pas ze szlifowanymi soczewkami, u góry ozdobiony grawerowanym zygzakiem.

Stan zachowania: rysy powierzchniowe na całym kielichu, wykruszenia i odpryski na stopie i wylewie, ubytki na stopie.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/223

40 Kieliszek

Polska, 2. ćw. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 10,8 cm, bok podstawy 5 cm, śr. wylewu 6,2 cm

nr inw. ZKW/397

Stopa w formie kwadratowej plinty, na niej osadzony trzon w postaci tulejki, silnie rozszerzonej przy podstawie. Czasza w części przydennej w formie silnie wydętej spłaszczonej bańki, powyżej stożkowata, silnie rozszerzająca się ku wylewieniu.

Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: pod schematyczną koroną hrabiowską, w tarczy, na matowym tle inicjały A Z. Pod wylewem dookoła czaszy – ulistniona gałązka.

Stan zachowania: wykruszenia przy krawędzi plinty.

Literatura: niepublikowany.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

ZKW/397

SZKŁA Z INSKRYPCJAMI

41 Kielich

Polska, kon. XVIII w. – pocz. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 18 cm, śr. stopy 7,7 cm, śr. wylewu 7,3 cm

nr inw. ZKW/200

Stopa okrągła, trzon pełny rozszerzający się ku górze, romboidalnie fasetowany, przechodzący w owoidalną czaszę, u nasady szlifowaną w fasety zamknięte ostrym łukiem o konturze podkreślonym dodatkowym szlifem – żłobiną.

Na czaszy grawerowany napis: *Niech Żyją Przyjaciele! Konstytucyi 3^{go} Maia! 1791.*

Przy wylewie czaszy pas ze wzorem w „owies”, typowym także dla manufaktur nalibocko-urzeckich w tym okresie.

Identyczny z kielichem ze zbiorów MNK, nr inw. MNK-IV-Sz-1689, inna „koronka” (publ. w: *Staropolski toast* 1970, poz. 58, il. na s. 36; odrys w: *Buczkowski* 1958, s. 114; *Semper Polonia* 2004, poz. 69). Badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykazały, że masa szklana obydwu kielichów: ze zbiorów ZKW i MNK, jest prawie identyczna.

Stan zachowania: zmatowienie stopy, rysy na czaszy, wyszczerbienia na trzonie. Skazy technologiczne (pęcherzyki powietrza).

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: por. Katalog wystawy 1894, poz. 941 – ten lub analogiczny kielich, własność hr. Józefa Mielżyńskiego w Iwnie.

ZKW/200

42 Kielich

Polska, kon. XVIII – pocz. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 19,7 cm, śr. stopy 8,8 cm, śr. wylewu 7,4 cm

nr inw. ZKW/623

Stopa okrągła, trzon pełny, cylindryczny, rozszerzający się ku górze, szlifowany romboidalnie; przechodzący bezpośrednio w owoidalną czaszę, u nasady szlifowaną w rząd trójkątów i rząd wydłużonych soczewek zakończonych półkuliście.

Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: napis *Przyjaźń Stateczna/ Podciwość wieczna*; przy krawędzi wylewu „koronka” – matowy pas ze szlifowanymi i polerowanymi soczewkami oraz z frędzlą u dołu.

Ten lub podobny kielich publ. w: Katalog wystawy 1894, poz. 929: „puchar szklany z rżniętą w fasety wklęsłe nóżką z napisem: *Przyjaźń Stateczna Podciwość wieczna*”, wys. 190 mm, u góry średn. 75 mm, włas. hr. Józef Mielżyński w Iwnie.

Analogiczny do szkielek w typie angielskim z koń. XVIII w. ze zbiorów MNP, nr inw. Rz 1529 („koronka”, szlif, napis *Słodka Przyjaźń / Sąsiedzka*, publ. w: *Vitrea Splendida* 2002, poz. 111).

Stan zachowania: zmatowienie stopy, rysy wewnętrzne dolnej części czaszy, rysy technologiczne (niedopolerowane) oraz wtręty na stopie i trzonie.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/623

43 Kielich

Polska, kon. XVIII – pocz. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 19,6 cm, śr. stopy 7,5 cm, śr. wylewu 4,9 cm
nr inw. ZKW/207

ZKW/207

Stopa okrągła, trzon w formie filarka pełnego, szlifowany romboidalnie, przechodzący bezpośrednio w koniczną czaszę, u nasady fasetowaną.

Na czaszy grawerowana dekoracja dwustronna: napis *Piymy gę* oraz po przeciwnej stronie – kwiatek na łożycie z dwoma listkami. Krawędź czaszy ozdobiona matowym paskiem z frędzlą.

Trzon ukształtowany analogicznie do szkiele w typie angielskim z koń. XVIII w. ze zbiorów MNP, nr inw. Rz 1375, Rz 1527, Rz 1528, Rz 1529 (publ. w: *Vitrea Splendida* 2002, poz. 108-111).

Stan zachowania: nalot wewnątrz czaszy u nasady, rysy na czaszy.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

44 Kielich

Polska, kon. XVIII – pocz. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)
wys. 19,6 cm, śr. stopy 7,8 cm, śr. wylewu 5,2 cm
nr inw. ZKW/346

Stopa okrągła, lekko wysklepiona, trzon pełny, cylindryczny, rozszerzający się ku górze, szlifowany romboidalnie, przechodzący bezpośrednio w stożkową czaszę, u nasady fasetowaną romboidalnie.

Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: napis *Gospodarskie Zdrowie*; przy krawędzi wylewu „koronka” – zmatowiony pas z soczewkami i frędzlą.

Analogiczny do szkła w typie angielskim z koń. XVIII w. ze zbiorów MNP, nr inw. Rz 1375, Rz 1528 (identycznie ryty napis oraz „koronka” przy wylewie i fasetowanie trzonu i nasady czaszy); „koronka” na czaszy i szlif trzonu oraz nasady czaszy analogiczne na szklach z MNW, nr inw. SZS 76, 1704.

Stan zachowania: na stopie żółte i opalizujące plamy, zmatowienia krawędzi stopy, pojedyncze rysy wewnątrz czaszy i na stopie. Wady technologiczne: liczne drobne pęcherzyki powietrza i zanieczyszczenia w masie szklanej, zwłaszcza czaszy i stopy.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/346

45 Kieliszek

Polska, kon. XVIII – pocz. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złocone
wys. 15 cm, śr. stopy 8,8 cm, śr. wylewu 8,1 cm
nr inw. ZKW/180

Stopa okrągła, trzon pełny, cylindryczny, rozszerzający się ku górze, romboidalnie szlifowany. Czasza dzwonowata, u nasady szlifowana w romboidalne oraz nieforemne, zakończone łukiem półkolistym soczewki.

Dekoracja grawerowana, złocona, jednostronna: w owalnym medalionie, wydzielonym przez dwie ulistnione, przewiązane ze sobą u dołu i góry gałązki, napis majuskułą: *BOGV./ DVSZA./ A SERCE./ TOBIE*. Krawędź czaszy złocona dwustronnie: od zewnątrz, poniżej złotego paska, złotem malowane girlandy liści z kwiatem w centrum, podwieszane na kokardach z chwostem.

Analogie w ornamencie (wieniec) zamykającym napis na kielichu ze zbiorów MNK, nr inw. MNK-IV-Sz-1157. Ponadto badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykazały, że masy tych dwóch kielichów są niemal identyczne; szkło ze zbiorów Zamku ma nieco więcej As.

Stan zachowania: opalizacja szkła wokół złoceń, zmatowienia na stopie, rysy na całej powierzchni czaszy i stopie; duże ubytki złoceń na czaszy, zwłaszcza przy wylewie.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/180

SZKŁA ZDOBIONE ORNAMENTEM

46 Kieliszek

Polska, kon. XVIII – pocz. XIX w.
szkło bezbarwne, grawerowane
wys. 15 cm, śr. stopy 6,7 cm, śr. wylewu 5,7 cm
nr inw. ZKW/349

ZKW/349

Stopa okrągła, trzon pełny, cylindryczny, rozszerzający się ku górze, przechodzący bezpośrednio w stożkową czaszę. Dekoracja czaszy grawerowana: przy krawędzi wylewu matowy pas, poniżej trzy festony złożone z gwiazdek i kółek nanizanych na nić, łączące się ze sobą w miejscach podwieszenia i związane kokardą z chwostem. W lukach girland – pojedyncza grawerowana schematyczna gwiazdka.

Tego typu motywy bardzo często występowały w zdobnictwie polskich szkieł z koń. XVIII, a przede wszystkim na pocz. XIX w.

Identyczny kielich znajduje się w zbiorach MNK, nr inw. MNK-IV-SZ-54, a w zbiorach MNW – cztery kieliszki z tego serwisu, ale mniejsze, pochodzące także z kolekcji Tadeusza Wierzejskiego, nr inw. 232048/1-4. W zbiorach Muz. Etnograficznego we Lwowie znajduje się analogicznie dekorowana szklanica.

Stan zachowania: zmatowienie całej powierzchni (zabielenie, zmętnienie powierzchniowe), rysy na całości, także wewnątrz dolnej części czaszy, ubytek – błąd w szlifie przy krawędzi wylewu.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

47- Para karafek oraz kielich-flet
-49

Polska, 1. ćw. XIX w.
szkło bezbarwne, grawerowane, szlifowane
karafka: wys. 23,7 cm, śr. podstawy 10,3 cm, szer. brzuśca ok. 9,7 cm
flet: wys. 20,5 cm, śr. wylewu 5,1 cm, bok podstawy 5,2 cm
nr inw. ZKW/350/1 a, b, ZKW/350/2 a, b, ZKW/352

Karafka o dzwonowatym brzuścu, ze zwężającą się ku górze szyją z kołnierzem przy wylewie. Korek dobierany z uchwytem w kształcie gruszki.

Kielich o stopie kwadratowej, trzonie pełnym czworobocznym, fasetowanym, przechodzący bezpośrednio w wysoką stożkową czaszę, u nasady fasetowaną.

Grawerowana dekoracja geometryczna – tzw. sucharki z gwiazdeczkami – pokrywa cały brzusiec karafki oraz czaszę kielicha: pionowe zmatowione pasy z zygzakiem na przemian z rzędami połączonych ze sobą matowych rombów zdobionych gwiazdkami. W połowie poprowadzony poziomy pas ze szlifowanymi soczewkami i kwadratami z matowymi gwiazdkami. Powyżej znajduje się pas szlifowanych soczewek, a na szyi karafek ponadto wzór w „owies”. Typ dekoracji w „sucharki” był często stosowany na polskich szklach wytwarzanych w koń. XVIII i w 1. ćw. XIX w. Tworzyły go kwadraty, najczęściej w układzie szachownicy; jej odmianą była dekoracja w „sucharki z gwiazdeczkami”, której przykładem są powyższe szkła. Szkła z taką dekoracją znajdują się w zbiorach muzeów polskich, m.in. MNK, MNW (m.in. nry inw.: 124002 MNW, 18642 MNW, 18621 MNW) i MNP (nr inw. Rz 1542) oraz Muz. Karkonoskim.

Stan zachowania: ZKW/350/1 a, b: liczne rysy na dnie, pojedyncze – na powierzchni, ubytki na podstawie korka; wykruszenia krawędzi podstawy i krawędzi korka; odpryski na podstawie; ZKW/350/2 a, b: zmatowienia na korku, duże rysy na dnie, pojedyncze na powierzchni, wyszczerbienia na krawędzi korka, odpryski w centrum dna i opalizujące naloty na dnie; ZKW/352: rysy powierzchniowe podstawy, wykruszenia podstawy i trzonu, odpryski na podstawie i krawędzi wylewu.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowane.

ZKW/350/2 a, b

ZKW/352

50- Komplet czterech kieliszków -53

Polska, 1. ćw. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

nr 1: wys. 6,5 cm, bok podstawy 5 cm, śr. wylewu 6,1 cm

nr 2: wys. 6,2 cm, bok podstawy 5 cm, śr. wylewu 6 cm

nr 3: wys. 6,1 cm, bok podstawy 5 cm, śr. wylewu 6,1 cm

nr 4: wys. 6,3 cm, bok podstawy 5 cm, śr. wylewu 6,2 cm

nr inw. ZKW/402/1-4

ZKW/402/1-4

Stopa kwadratowa z okrągłą nakładką, której średnicy odpowiada wydrążona od spodu forma kopulasta szlifowana w soczewki. Trzon pełny, ośmiobocznie fasetowany, przechodzący bezpośrednio w stożkową czaszę, u nasady szlifowaną w soczewki (zakończenia łukowe faset trzonu). Przy wylewie czaszy grawerowany ornament w „owies” – bardzo popularny motyw zdobniczy szkielek polskich po 1800. Duże zespoły tak zdobionych kieliszków o różnorodnych kształtach oraz karefek znajdują się w zbiorach MNW i MNK.

Stan zachowania: odpryski i małe ubytki przy krawędziach wylewu i stopy.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowane.

54 Szklanka

Polska, 1. ćw. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane), złożone

wys. 12,2 cm, śr. podstawy 7,2 cm, śr. wylewu 8,2 cm

nr inw. ZKW/403

Szklanica w formie walca, przewężonego w połowie, a rozchylonego przy wylewie. Szlifowana u dołu w soczewki; przy wylewie – rytowana dekoracja w „owies”, oddzielona poziomą kreską, pod którą podwieszono cztery girlandy ze szlifowanych gwiazdek i soczewek ułożonych naprzemiennie. W miejscu ich „upięcia” – szlifowane gwiazdy i rytowane poniżej dwa chwosty. Na spodniej stronie dna, w centrum, szlifowana gwiazda złożona z sześciu wydłużonych soczewek.

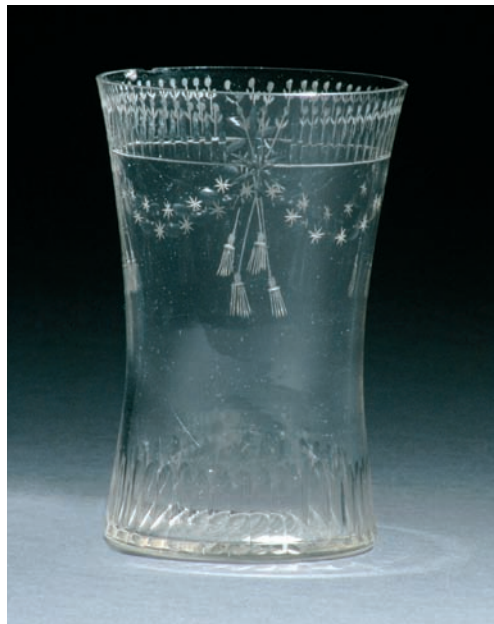
Dekoracja popularna w Polsce i Europie Środkowej w 1. ćw. XX w. Analogie do szkielek ze zbiorów MNW – kształt szklanki nr inw. 19315 (Szkła z hut radziwiłłowskich 1999, t. I,

poz. 205), dekoracja na kieliszkach (Polska, 1. ćw. XIX w.) nr inw. 18902, 18114, 18925, 18880 (Szkła z hut radziwiłłowskich 1999, t. I, poz. 140-143), oraz ze zbiorów MNP – dekoracja rytowana i szlifowana na karafce Rz 1554 ab, Polska, pocz. XIX w., oraz na 2 kieliszkach Rz 1540, Rz 1541 (Vitrea Splendida 2002, poz. kat. 148-149).

Stan zachowania: wykruszenia przy krawędzi wylewu, rysy, ślady zlaceniu grawerunku.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/403

55 Kielich-flet

Polska, 1. ćw. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 19,3 cm, bok podstawy 5 cm,
śr. wylewu 5,4 cm
nr inw. ZKW/406

Na kwadratowej plincie stopa ostrosłupowa, bezpośrednio przechodząca w trzon pełny, w formie filarka, szlifowanego w „plaster miodu” i pola romboidalne. Czasza koniczna, wydłużona, o szeroko rozchylonym wylewie. Górna część czaszy zdobiona grawerowaną girlandą z ulistnionej gałązki, przeplecionej przez rząd szlifowanych owalnych soczewek.

Stopa i szlif trzonu charakterystyczne dla okresu 1790-1820. Dwa analogiczne kielichy znajdują się w zbiorach MNK, nr inw. MNK-IV-Sz-906, MNK-IV-Sz-908. Podobny grawerunek pod krawędzią wylewu zdobi kieliszek publ. w: Rückert 1982, poz. 961, przypisywany Czechom z ok. 1820.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/406

56- Sześć kieliszków -61

Polska, kon. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, złocone

wys. 12-12,5 cm, śr. stopy 7 cm, 7,9 cm i 8 cm, śr. wylewu 7,2 cm i 7,5 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/1355/1-6, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/407/1-6)

Na okrągłej stopie z dwiema nakładkami w formie grubych wałków – krótki pełny trzon z pęcherzami powietrza, lekko rozszerzający się ku górze. Na nim osadzona koniczna czasza o złoconej krawędzi wylewu.

Stan zachowania: silne przetarcia złota; nr 1 – ubytek przy krawędzi podstawy.

Literatura: niepublikowane.

FC-ZKW/1355/1-6

ZKW/181

62 Kieliszek tzw. karczmiak

Polska?, XIX w.

szkło bezbarwne

wys. 12,5 cm, śr. podstawy 6,7 cm, śr. wylewu 6,7 cm

nr inw. ZKW/181

Stopa okrągła, o obłej krawędzi, na niej osadzony krótki walcowaty trzon o okrągłej podstawie, oddzielony od czaszy płaskim talerzykiem. Czasza wysmukła, dzwonowata, zaokrąglona u nasady, lekko zwężająca się ku górze i rozchylona przy wylewie.

Stan zachowania: stopa pęknięta w dwóch miejscach, jej spodnia strona – porysowana.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

63- Szkła z zastawy reprezentacyjnej -123

Polska, huta w Zawierciu?, 1927-1939

szkło bezbarwne, dekoracja optyczna, szlifowane, trawione

nr inw. ZKW/624, ZKW/625, ZKW/626/1-2, ZKW/3017/1-6, ZKW/3018/1-3, ZKW/3019/1-2, ZKW/3020/1-3, ZKW/3021/1-7, ZKW/3022/1-16, ZKW/3023/1-8, ZKW/3029, ZKW/3030/1-5, ZKW/3031/1-6

Trzy kieliszki do białego wina

ZKW/3020/1-3

wys. 14,5 cm, śr. stopy 6,8 cm, śr. wylewu 7,3 cm

Stopa okrągła, płaska, trzon kolumnowy lekko zwężający się ku górze, fasetowany pięciobocznie. Czasza dzwonowata o lekko rozchylonym wylewie. Dekoracja jednostronna: trawione godło państwowe Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

Siedem kieliszków do wody

ZKW/3021/1-7

wys. 17,5 cm, śr. stopy 8 cm, śr. wylewu 10,3 cm

Stopa okrągła, płaska, trzon kolumnowy lekko zwężający się ku górze, fasetowany pięciobocznie. Czasza dzwonowata o lekko rozchylonym wylewie. Dekoracja jednostronna: trawione godło państwowe Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

Dziesięć kieliszków do czerwonego wina

ZKW/3023/1-8

wys. 15,3 cm, śr. stopy 7 cm, śr. wylewu 7,8 cm

Stopa okrągła, płaska, trzon kolumnowy lekko zwężający się ku górze, fasetowany pięciobocznie. Czasza dzwonowata o lekko rozchylonym wylewie. Dekoracja jednostronna: trawione godło państwowe Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

ZKW/626/1-2

wys. 15,5 cm, śr. stopy 7,6 cm, śr. wylewu 8,1cm

Stopa okrągła, płaska, trzon kolumnowy lekko zwężający się ku górze, fasetowany pięciobocznie. Czasza półowoidalna w dolnej części, rozchylona przy wylewie. Dekoracja jednostronna: trawione godło państwowe Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

Trzy kieliszki do sherry

ZKW/3018/1-3

wys. 13 cm, śr. stopy 6,2 cm, śr. wylewu 6,5 cm

Stopa okrągła, płaska, trzon kolumnowy lekko zwężający się ku górze, fasetowany pięciobocznie. Czasza dzwonowata o lekko rozchylonym wylewie. Dekoracja jednostronna: trawione godło państwowe Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

Sześć kieliszków do koniaku

ZKW/3017/1-6

wys. 10,7 cm, śr. stopy 6,9 cm, śr. wylewu 6,6 cm

Stopa okrągła, płaska, trzon kolumnowy. Czasza gruszkowata, wybruszona u nasady, zwężająca się silnie ku wylewowi. Dekoracja jednostronna: trawione godło państwowe Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

Siedemnaście kieliszków do szampana

ZKW/3022/1-16, ZKW/625

wys. 11,5 cm, śr. stopy 7,9 cm, śr. wylewu 10,3 cm

Stopa okrągła, płaska, trzon kolumnowy lekko zwężający się ku górze, fasetowany pięciobocznie. Czasza płytka, szeroka, o lekko rozchylonym wylewie. Dekoracja jednostronna: trawione godło państwowe Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

Trzy kieliszki do likieru

ZKW/3019/1-2

wys. 12 cm, śr. stopy 5,3 cm, śr. wylewu 5,7 cm

ZKW/624

wys. 10,3 cm, śr. stopy 4,7 cm, śr. wylewu 5 cm

Stopa okrągła, płaska, trzon kolumnowy lekko zwężający się ku górze, fasetowany pięciobocznie. Czasza dzwonowata o lekko rozchylonym wylewie. Dekoracja jednostronna: trawione godło państwowe Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

ZKW/3020/1-3

ZKW/3021/1-7

ZKW/3023/1-8

ZKW/3018/1-3

ZKW/3017/1-6

ZKW/3022/1-16

ZKW/3019/1-2

Salaterka

ZKW/3029

wys. 7,5 cm, śr. 23 cm, śr. podstawy 15 cm

Salaterka okrągła, miseczkowata, u nasady podcięta, dekorowana optycznie w formach płytkiego karbowania, z lekko rozchylonym wylewem. Dekoracja jednostronna: trawione godło państwowe Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

ZKW/3029

Jedenaście miseczek do deseru

ZKW/3030/1-5

wys. 3,2 cm, śr. 11,2 cm

Miseczka okrągła, u nasady podcięta, dekorowana optycznie w formach płytkiego karbowania, z lekko rozchylonym wylewem. Dekoracja jednostronna: trawione godło państwowe Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

ZKW/3031/1-6

wys. 5,3 cm, śr. 10,4 cm

Miseczka półkulista, dekorowana optycznie w formach płytkiego karbowania, z lekko rozchylonym wylewem. Dekoracja jednostronna: trawione godło państwowe Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

Stan zachowania: dobry; ubytki przy krawędziach niektórych szkieł.

Historia: przed 1939 używane przez polską placówkę dyplomatyczną; po 1945 w wyposażeniu siedziby rządu RP

na uchodźstwie; 11 grudnia 1991 przekazane przez komisję likwidacyjną rządu RP na uchodźstwie do ZKW.

Literatura: Orzeł Biały 1995, poz. kat. IX.110.

ZKW/3030/1-5

ZKW/3031/1-6

II. SZKŁO ŚLĄSKIE

Szkło śląskie w zbiorach Zamku Królewskiego w Warszawie stanowi reprezentatywny zespół ilustrujący typowe zjawiska w dekoracji i formie szkła wytwarzanego na Śląsku. W grupie tej znajdują się charakterystyczne dla kręgu szklarstwa śląskiego cztery czarki na cukry i konfitury, jeden puchar z nakrywą oraz dwa pucharki z 2. tercji XVIII stulecia; komplet czterech kieliszków i szklanka z serwisu Józefa Mielżyńskiego, cztery szkła z napisami toastowymi; trzy puchary ze słynnego warsztatu Johanna Sigismunda Menzla, działającego w Cieplicach w końcu tegoż stulecia, oraz dwa szkła z panoramą okolic Jeleniej Góry: kielich z lat 1780-1800 i szklanka z 2. ćwierci XIX w., a także czarka z huty Józefina w Szklarskiej Porębie.

Szkła z 1. połowy XVIII w. mają charakterystyczne kształty i dekorację, którą stanowi zadrobniony, delikatny, a zarazem bogaty grawerunek, utrzymany w stylistyce baroku. Wzory zdobnicze czerpano z norymberskich wzorników P. Deckera, a także przetwarzano ornamentykę Beraine'a. Tematem ryty są wszelkiego rodzaju alegorie, przedstawienia symboliczne, sceny rodzajowe, polowania, pejzaże i szczegółowe widoki miast śląskich. Wplataną je często w motywy roślinne, zwłaszcza od połowy XVIII w. Dekorację rytowaną cechuje swoiste *horror vacui* – niekiedy ściśle pokrywa ona całą czaszę kielicha czy czarki. W połowie XVIII w., pod wpływem nowej stylistyki rokoka, pojawiają się grawerowane motywy *rocaille*'ów, muszli, kogucich grzebieni oraz palmet. Te ostatnie stały się typowym elementem zdobniczym szkieł śląskich. Wypukło szlifowane umieszczano jako małe formy przy brzegu naczynia, najczęściej złożone, lub jako duże – na ścianie czaszy, pokrywane niekiedy rytym.

W latach 30. XVIII stulecia wykształciła się forma kielicha śląskiego o konicznej fasetowanej czaszy, podciętej u podstawy. Ten kształt nadawano również czaszom pucharków osadzanych bezpośrednio na stopie lub oddzielonych od niej jedynie nodusem. Czasze czarek na słodycze – typu naczyń wykształconego około połowy XVIII w., były natomiast w przekroju owalne, nierzadko fasetowane – prosto bądź w sposób przypominający wykrój karbowanej muszli z łukowato wygiętymi odcinkami krawędzi. Czasze również miały charakterystyczne wcięcie u podstawy; ozdobione były na ogół reliefowymi, złożonymi palmetami przy krawędzi.

W ostatnim dziesięcioleciu XVIII w. wyróżniała się wytwórczość warsztatu Menzłów w Cieplicach, zwłaszcza Johanna Sigismunda, który na owoidalnych czaszach pucharów umieszczał szklane medaliony z portretami malowanymi czernią na złotej folii.

Na Śląsku wykonywano również szkła na zamówienia z Polski, Czech, Prus i Saksonii. Zdobiono je najczęściej herbami, inicjałem lub niekiedy – popiersiem osoby, dla której przedmiot był przeznaczony. Nierzadko wykonywano szkła z inskrypcjami toastowymi, pisanymi w języku polskim. Tego typu szkła zamawiali często kuracjusze przebywający w uzdrowiskach (np. Cieplicach) – takie pamiątki stały się modne zwłaszcza po 1800.

Szkło śląskie, wytwarzane głównie w Kotlinie Jeleniogórskiej, zdobyło silną pozycję wśród osiemnastowiecznych hut europejskich. Zaważyła na tym jego wysoka jakość, zarówno pod względem technologicznym, jak i dekoracyjnym. Eksport szkła śląskiego i migracje szklarzy przyczyniały się do przemieszania form i stworzenia nowych kanonów szkła – odzwierciedlają to wzory powtarzane w odległych hutach, m.in. w Polsce.

124 Szklanica

Śląsk?, Czechy?, ok. 1698

szkło sodowe bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 11,1 cm, śr. podstawy 7,5 cm, śr. wylewu 9,8 cm
nr inw. ZKW/4362

Szklanica koniczna z grubego szkła, grawerowana na całej powierzchni. Z jednej strony, w medalionie, półpostać Augusta II na tle architektury, wokół wstęga z napisem: D[ei] • G[ratia] • F[ridericus] • AUGUST • RE•X•POLONIARUM. Z drugiej strony, w medalionie, dwie tarcze herbowe: lewa czterdzielna z herbami Korony i Litwy, prawa – pięciodzielna z herbem elektorów saskich i Saksonii, pod koroną królewską, ujęte w dwie gałązki palmowe, otoczone wstęgą z inskrypcją: W•S[acri] • R[omani] • I[mperii] • Arch••EL[ector] ••1•6•9•8 SAX[oniae] • ICMA&. Pozostała powierzchnia między medalionami zdobiona grawerowanymi motywami roślinnymi.

Analogiczną szklanice, ze szkła sodowego i o identycznym sposobie wgłębnego rytu, z popiersiami portretowymi, określoną jako wyrób czeski z pocz. XVIII stulecia, pokazano na wystawie *La transparence du verre. La verrerie de table et de decoration du XVIe au XVIIIe siècle* (poz. kat. 82). Podobna szklanica, przypisana Czechom ok. 1690, również publ. w: *Miller's Glass Buyer's Guide 2001*, s. 84.

Inna analogiczna szklanica z niemal identyczną dekoracją (medalion z popiersiem Augusta II i dwie tarcze z herbami Saksonii, Polski i Litwy pod koroną królewską, rozdzielone wicią roślinną) znajduje się w zbiorach Kremla, nr inw. Ф-1544 (publ. w: *Katalog sobranija... Kreml 2006*, poz. 37). Szklanica ta, o atrybucji saskiej, różni się od przedmiotu ze zbiorów ZKW wyższym poziomem wykonania grawerunku oraz lepszą jakością masy szklanej (bardziej przejrzystej i twardszej).

Stan zachowania: silnie porysowana cała powierzchnia szklanicy: zewnętrzna i wewnętrzna.

Historia: 1999 zakup do zbiorów ZKW.

Literatura: *Ceramika i Szkło 1998*, cz. Szkło, poz. 8.

ZKW/4362

125 Pucharek

Śląsk, Kotlina Jeleniogórska, Cieplice, lata 40. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)
wys. 10,7 cm, śr. stopy 6,7 cm, śr. wylewu 7,4 cm
nr inw. ZKW/227

Stopa okrągła, o brzegu szlifowanym w soczewki, od spodu wkłęśła szlifowana rozetka. Czasza osadzona bezpośrednio na stopie, silnie przewężona u nasady, szlifowana w fasety zakończone powyżej wcięcia półkuliście. Powyżej dwanaście faset pokrytych gęstą dekoracją grawerowaną, która częściowo zaciera tektoniczny podział. Cztery pola trójfasetowe przedzielone są pojedynczymi fasetami szlifowanymi w poziomie w pięć wypukłych prostokątów, które wypełniają na przemian grawerowany ornament, scenki myśliwskie i pejzaże. W trzech dużych polach przedstawiono krajobrazy – fragmenty założen ogrodowo-pałacowych. W ostatnim, centralnie, na paludamencie pod koroną książęcą – osiem herbów: w środku większe, Śreniawa i Gryf, odnoszące się do Jana Kazimierza Lubomirskiego (zm. 1737), kasztelanica krakowskiego, starosta bolemowskiego, dziedzica na Głogowie i Rybotyczach, oraz jego żony – Urszuli z Ruszczy Branickiej (zm. po 1761), wojewodzianki podlaskiej. Wokół nich herby: Paprzyca – matki Lubomirskiego, Konstancji Bokunówny (zm. 1707); Półkozic – babki po mieczu Lubomirskiego, Konstancji z Bobrku Ligęzianki (zm. 1648); Gryf – jego babki po kądzieli, Konstancji Tekli Branickiej; Lis – herb matki Branickiej, Katarzyny Scholastyki Sapieżanki (zm. 1720); Leliwa – herb babki po kądzieli Branickiej, Krystyny Barbary Montwidówny Chlebowiczówny; Łódzia – babki po mieczu, Aleksandry Katarzyny Czarneckiej (zm. 1698).

Małżeństwo Lubomirskiego i Branickiej zostało zawarte w 1723 lub 1725. Ze względu na śmierć Lubomirskiego w 2. poł. lat 30. XVIII w., należy przyjąć, że pucharek wykonano dla córki Jana Kazimierza – Marianny, poślubionej ks. Karolowi Stanisławowi Radziwiłłowi, wojewodzie wileńskiemu.

Grawerunek utrzymany jest w manierze Christiana Gottfrieda Schneidera, wybitnego rytownika szkła działającego w Cieplicach od ok. 1740.

Stan zachowania: dobry; rysy na dnie stopy, odpryski przy krawędziach wylewu i stopy.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Ceramika i Szkło 1998, cz. Szkło, poz. 14.

ZKW/227

126 Czarka na cukry

Śląsk, Cieplice, lata 40. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 13,5 cm, stopa 7,6 x 6,9 cm, czasza 9,3 x 7,3 cm

nr inw. ZKW/230

Stopa o parach boków naprzeciwległych: zaokrąglonych i prostych, rozdzielonych czterema wklęsłymi, przy krawędzi – na całym obwodzie – grawerowane trójkąty; od spodu – szlifowane soczewki ułożone koncentrycznie. Trzon tralkowy fasetowany, czasza fasetowana na rzucie owalu, przewężona u nasady, wyżej wybrzuszona. Krawędź wylewu „falista”, wycięta w łuki zamykające fasety, z prostym, zagiętym uchwytem.

Dekoracja czaszy grawerowana: na jednym z szerszych pól klejnotu rodu Schaffgotschów – drzewo z dewizą rodziny: *Aucun temps ne le change*. W polach bocznych pojedynczo ukazani grający na bębnie i trąbce. Postaci trębaczy przedstawiono na przeciwległych węższych polach, flankujących szersze pole, na którym ukazano siedzącego przy stole mężczyznę palącego fajkę. Fragment ogrodu wypełnia pole naprzeciw uchwytem; dekoracji dopełnia ornament złożony z *rocaille*'ów, akantu i lambrekinu.

ZKW/230

Szklą z dewizą i klejnotem Schaffgotschów powstawały od koń. XVII w. – najpierw w warsztacie Fryderyka Wintera, działającego w hucie w Cieplicach i pierwszej szlifierni wodnej na Śląsku koło Piechowic, założonych właśnie przez Schaffgotschów (np. puchar w zbiorach MNW), a następnie w hucie Preusslerów – w Szklarskiej Porębie (np. pucharek na stopie w zbiorach MNW; zob.: Szkło nowożytnie 1991, poz. kat. 112). Dużą grupę szkieł, jak podaje Zygmunt Dolczewski, wykonano w latach 40. XVIII w., na zamówienie Hansa Antona (kielich w zbiorach MNP, nr inw. Rz 1329 a, b – poz. kat. 64).

Stan zachowania: dobry.

Literatura: Ceramika i Szkło 1998, cz. Szkło, poz. 15.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

127 Czarka na cukry

Śląsk, lata 40. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 11,2 cm, śr. stopy 8 cm; czasza 8,7 x 6,5 cm

nr inw. ZKW/747

ZKW/747

Stopa okrągła o krawędzi podzielonej na piętnaście odcinków – łuków wklęsłych, przy krawędzi – rytowane matowe trójkąty; od spodu – dwa kręgi szlifowanych soczewek; trzon tralkowy fasetowany, czasza u nasady przewężona, dwunastoboczna: płaszczyzny płaskie rozdzielone wklęsłymi.

Dekoracja grawerowana w obrębie faset: kosze z kwiatami i owocami, ptaki, scena polowania psa na zająca, na jednym z szerszych boków – tarcza herbowa dwudzielna z przedstawieniem gryfa i orła, w klejnocie pół gryfa. Przy krawędzi matowe ząbki.

Herbów nie udało się rozszyfrować, dlatego też nie można wskazać osób, dla których czarka ta została wykonana.

Stan zachowania: dobry; odpryski przy krawędziach wylewu i stopy.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

128 Czarka na cukry

Śląsk, ok. poł. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane), złożone
wys. 13,3 cm, śr. stopy 7,2 cm, czasza 9,5 x 7 cm
nr inw. ZKW/177

Stopa okrągła; przy krawędzi szlifowanej w pola przypominające bardzo wydłużone romby – matowo grawerowane trójkąty, trzon tralkowy fasetowany, w górnej części szlifowany w poziomo ułożone soczewki. Czasza łódkowata, u nasady przewężona, szlifowana w płatki. Powyżej grawerowana dekoracja: dwie sceny polowania (na zająca oraz ptaki wodne) rozdzielone wiązką panoplii obramowaną ornamentem cęgowo-akantowym, *vis-à-vis* niej – szlifowana wypukło palmeta przechodząca w złożony uchwyt. Krawędź złożona, „falująca”, z dwoma bardzo stylizowanymi spłaszczonymi muszlami, zbliżonymi wykresem do palmety.

Stan zachowania: dobry; rysy, wykruszenia przy krawędziach wylewu i stopy.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/177

129 Kielich z nakrywą

Śląsk, ok. poł. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 18 cm, śr. stopy 9,3 cm, śr. wylewu 7,6 cm; nakrywa: wys. 7,5 cm, śr. 6,8 cm

nr inw. ZKW/228/a, b

ZKW/228/a, b

Stopa okrągła ze szlifowanymi od spodu na przemian soczewkami i kreskami, a przy brzegu grawerowanymi matowymi ząbkami; trzon tralkowy fasetowany ze szlifowanymi w górnej, pogrubionej części – owalami, przy nasadzie czaszy – płaski talerzyk. Czasza czter-nastoboczna, u nasady przewężona i fasetowana wklęsło u dołu, wypukło u góry.

Dekoracja czaszy grawerowana: obramowana ornamentem lambrekinowym i cęgowo-akantowym scena sielankowa – na tle krajobrazu ukazani grajkowie, kobiety, zwierzęta domowe. Osobno przedstawiono dwie alegorie: Wierność jako kobietę z psem i pierścieniem lub obrączką oraz Rozum jako kobietę trzymającą zwrócony ku górze miecz, z lwem u stóp. Przy krawędzi wylewu – matowe trójkąty.

Stan zachowania: dobry; wykruszenia przy krawędzi stopy i pokrywy, rysy na powierzchni.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

130 Pucharek

Śląsk, Cieplice?, lata 40.-50. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)
wys. 12 cm, śr. podstawy 6,5 cm, śr. wylewu 7,2 cm
nr inw. ZKW/261

Stopa okrągła o krawędzi szlifowanej w trójkąt, płaski pierścień szlifowany analogicznie. Czasza u nasady przewężona i fasetowana dwunastokrotnie.

Powyżej grawerowana dekoracja pokrywa całą powierzchnię ścianek czaszy: wśród ornamentu lambrekinowo-cęgowo-akantowego, w medalionie, tarcza herbowa z literą S i jej lustrzanym odbiciem, podtrzymywana przez dwa orły, pod koroną hrabiowską.

Być może literę S pod koroną hrabiowską wiązać należy z rodem Schaffgotschów, mających znaczący udział w rozwoju szklarstwa w Kotlinie Jeleniogórskiej od koń. XVII w.

Stan zachowania: wyszczerbienie przy krawędzi wylewu.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/261

131 Czarka na cukry

Śląsk, ok. 1760
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane), złożone
wys. 12,8 cm, śr. stopy 7,2 cm, czasza 8,7 x 7 cm
nr inw. ZKW/750

Stopa okrągła o krawędzi szlifowanej w pola przypominające bardzo wydłużone romby, od spodu szlifowana w wąskie soczewki. Trzon prosty w formie walca, zakończony guzem – nodusem, szlifowanym w prostokątne i trójkątne pola, wyżej płaski pierścień i talerzyk. Czasza łódkowata, u nasady szlifowana w wypukłe płatki. Dekoracja grawerowana: dwa widoki architektoniczne przedzielone ornamentem *rocaille*'owo-kwiatowym oraz herbem. Krawędź wylewu wycięta w łuki, złożona, z częściowym zarysem trzech stylizowanych, wypukło szlifowanych muszli, z których jedna przechodzi w uchwyt.

ZKW/750

Herb (ukośne pasy, w klejnocie – małpa) nie został zidentyfikowany; umieszczony pod nim Order Orła Białego wskazuje jedynie, że czarkę wykonano dla osoby nim odznaczonej w latach 50. XVIII w.

Stan zachowania: przetarcia złota, rysy, ubytki pod czaszą.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Ceramika i Szkło 1998, cz. Szkło, poz. 16; Za Ojczyznę i Naród 2005, poz. 119.

132 Cztery kieliszki i szklanka z herbem Nowina i inicjałami IM KP -136

Śląsk, 1763-1782

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złocone

kieliszki:

nr 1: wys. 15,3 cm, śr. stopy 7,1 cm, śr. wylewu 5,7 cm

nr 2: wys. 15,1 cm, śr. stopy 6,8 cm, śr. wylewu 5,7 cm

nr 3: wys. 15,2 cm, śr. stopy 6,9 cm, śr. wylewu 5,8 cm

nr 4: wys. 15,3 cm, śr. stopy 6,9 cm, śr. wylewu 5,8 cm

nr inw. ZKW/206/1-4

szklanka: wys. 11,6 cm, śr. podstawy 6,4 cm, śr. wylewu 7,5 cm

nr inw. ZKW/220

Kieliszki wsparte na stopie okrągłej, wysklepionej, i trzonie tralkowym, szlifowanym w fasety. Czasza fasetowana, koniczna, podcięta u nasady (w 1/3 wysokości). Na krawędzi czaszy – widoczne ślady złocenia. Na czaszy dekoracja rytowana jednostronna: w kartuszu, pod koroną szlachecką z godłem – herb Nowina. Po bokach korony inicjały: IM (Józef Mielżyński) oraz KP (kasztelan poznański).

ZKW/206/1-4

ZKW/220

Szklanka cylindryczna, fasetowana, krawędź czaszy złożona. Dekoracja rytowana (analogiczna do kieliszków) jednostronna: w kartuszu, pod koroną szlachecką z godłem – herb Nowina. Po bokach korony inicjały: IM (Józef Mielżyński) oraz KP (kasztelan poznański).

Kieliszki i szklanka pochodzą z serwisu wykonanego dla Józefa Klemensa Krzysztofa Mielżyńskiego (1729-1792), szambelana królewskiego Augusta III, odznaczonego Orderem Orła Białego (1755), starosty radziejowskiego (1755), kasztelana poznańskiego (1763), wojewody kaliskiego (1782), wojewody poznańskiego (1786), kawalera maltańskiego. Czas powstania określa nadanie mu stanowiska kasztelana w 1763.

Syn Macieja Mielżyńskiego – Józef (1824-1900) prezentował analogiczny kieliszek na wystawie we Lwowie w 1894, wspomniany w jej katalogu (Lwów 1894), poz. 950: „kieliszek szklany rżnięty z h. Nowina i literami IMKP, w. XVIII, wys. 150 mm, średn. u góry 55 mm, wlas. Józef Mielżyński w Iwnie”.

Z tej zastawy zachowały się jeszcze dwa kieliszki w zbiorach Muz. Sztuki Użytkowej, Oddziale MNP, nr inw. Rz 1491 a, b (publ. w: *Vitrea Splendida* 2002, poz. 78-79).

Stan zachowania: silne przetarcia, a miejscami ubytki złota (złoto najlepiej zachowane na kieliszku nr 4); porysowana spodnia strona dna szklanki.

Historia: kieliszki – 1974 przekazane do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego; szklanka – 1975 dar prof. Andrzeja Ciechanowieckiego.

Literatura: *Za Ojczyznę i Naród* 2005, poz. 113, 114.

Johann Sigismund Menzel

(25.05.1744-29.05.1810), rytownik, działający w Cieplicach Śląskich w koń. XVIII w., prężnym ośrodku szklarskim, znanym już w XVII w. W jego warsztacie wykonywane były szkła o charakterystycznej dekoracji międzyściennej. Najczęściej były to pucharki i szklanki w typie klasycystycznym. Między ściankami szkła umieszczano złotą folię z rytowanym i malowanym czernią portretowym popiersiem (z profilu). Wśród portretowanych osób byli także: król pruski, przedstawiciele możnego rodu Schaffgotschów, mającego duży wkład w rozwój szklarstwa w regionie dolnośląskim. Niektóre z wyrobów Menzla są sygnowane i datowane.

137 *Puchar z nakrywą*

Śląsk, Cieplice, warsztat Johanna Sigismunda Menzla, lata 90. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złota folia, medaliony dwuścienne
wys. 17,5 cm, bok podstawy 7 cm, śr. wylewu 8 cm; nakrywa: wys. 8 cm, śr. 7 cm
nr inw. ZKW/617/a,b

Stopa kwadratowa, przechodząca w czworoboczny niski trzon zwężający się ku górze, powyżej, między dwoma talerzykami, spłaszczony kulisty nodus, szlifowany w „plaster miodu”, czasza owoidalna, u nasady też szlifowana (ok. 1/3 wys.) w „plaster miodu”. Powyżej, z jednej strony czaszy, osadzony dwuścienny owalny medalion z profilowym popiersiem mężczyzny, malowanym czernią na złotej folii umieszczonej między ściankami szkła. Wokół medalionu szlifowane soczewki tworzące zewnętrzną „obwódkę”, u góry grawerowana kokardka, po bokach – grawerowane motywy roślinne. Wokół wylewu rząd szlifowanych i złożonych soczewek, a przy krawędzi złoty pas. Na nakrywie roślinna grawerowana dekoracja.

Nakrywa dobierana, okrągła, nieco stożkowata, szlifowana w fasety; uchwyt złożony z kulki szlifowanej w „plaster miodu” i złożonego stożka.

Stan zachowania: dobry; wykruszenia przy krawędzi podstawy, rozwarstwienia klejenia folii w medalionie.

Historia: 1982 dar Anny Czarkowskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

138 *Puchar z nakrywą*

Śląsk, Cieplice, warsztat Johanna Sigismunda Menzla, lata 90. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złota folia, medaliony dwuścienne
wys. 17,5 cm, bok podstawy 7 cm, śr. wylewu 8 cm; nakrywa: wys. 7,5 cm, śr. 8 cm
nr inw. ZKW/393/a, b

Stopa kwadratowa, trzon pełny czworoboczny, niski, zwężający się ku górze, fasetowany, nad nim, między dwoma talerzykami, spłaszczony kulisty nodus szlifowany w „plaster miodu”, czasza owoidalna. Nakrywa okrągła, wydęta nad cokolikiem, uchwyt złożony z dwóch kulek, osadzony na rozetce.

Z jednej strony czaszy osadzone dwa dwuścienne owalne medaliony z popiersiami profilowymi kobiety i mężczyzny, malowanymi czernią na złotej folii umieszczonej między ściankami. Wokół medalionów szlifowane soczewki tworzące ich zewnętrzne obramowanie, u góry wzbogacone grawerowanymi kokardkami, a po bokach – motywami roślinnymi. Wokół wylewu rząd szlifowanych i złożonych soczewek, przy krawędzi złoty pasek. Na wybrzuszeniu nakrywy okrąg ze szlifowanych i złożonych soczewek, pas złoty oraz powtórzony na środku czaszy motyw szlifowanych soczewek.

Stan zachowania: drobne ubytki i wykruszenia przy krawędzi podstawy, rozwarstwienia klejenia folii w medalionach.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/393/a, b

139 Puchar z nakrywą

Śląsk, Cieplice, warsztat Johanna Sigismunda Menzla, lata 90. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złota folia, medaliony dwuściennie
wys. 17,5 cm, bok podstawy 3,5 cm, przekątna podstawy 9,5 cm, śr. wylewu 8 cm;
nakrywa: wys. 7,8 cm, śr. 7,2 cm
nr inw. ZKW/214/a,b

ZKW/214/a,b

Stopa ośmioboczna, od spodu formowana *à la* wyciskacz do cytryny, przechodząca w ośmiobocznie fasetowany niski trzon zwężający się ku górze, oddzielony płaskim talerzykiem od owoidalnej czaszy, szlifowanej u nasady w romby (ok. 1/3 wys.). Powyżej, z jednej strony czaszy osadzona para dwuściennych owalnych medalionów z popiersiami profilowymi kobiety i mężczyzny, malowanymi czernią na złotej folii umieszczonej między ściankami szkła. Wokół medalionów szlifowane soczewki tworzące zewnętrzne obramowanie, u góry wzbogacone grawerowanymi motywami roślinnymi zwisającymi ku dołowi. Wokół wylewu rząd szlifowanych i złożonych kółeczek oraz złoty pas. Na nakrywie grawerowana dekoracja roślinna. Na wybrzuszeniu nakrywy okrąg ze szlifowanych i złożonych soczewek.

Nakrywa okrągła, nieco wybrzuszona nad cokolikiem, kopulasto wysklepiona, szlifowana w romby część środkowa, uchwyt zakończony guzem.

Stan zachowania: ubytki i wykruszenia przy krawędzi wylewu, na podstawie i pokrywie, odspojenia klejenia folii w medalionach.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Ceramika i Szkło 1998, cz. Szkło, poz. 17.

140 Puchar

Kotlina Jeleniogórska, Cieplice?, lata 80.-90. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)
wys. 13,6 cm, bok postawy 5,7 cm, śr. wylewu 6,8 cm
nr inw. ZKW/405

Stopa kwadratowa, przechodząca w czworoboczny trzon zwężający się ku górze, oddzielony od owoidalnej czaszy nodusem w formie spłaszczonej kuli, szlifowanym w romby i ujętym od dołu i góry dwoma talerzykami. Czasza u nasady szlifowana w „plaster miodu”, cała pokryta grawerowaną dekoracją dwupasową. Dolny pas tworzą panoramy miast Hirschberg (Jelenia Góra) i Warmbrunn (Cieplice), rozdzielone medalionem z monogramem CS. Wyżej oddzielona poziomą kreską panorama Karkonoszy z identyfikującymi miejsca inskrypcjami: Riesenkop (staroniemiecka nazwa Śnieżki), Teiche (Stawy), Kynast (zamek Chojnik).

W 2. poł. XVIII w. i na pocz. XIX stulecia powyższe ujęcie ikonograficzne widoków tych konkretnych miast śląskich było bardzo popularne. Szkła z analogicznym rytym okolic Jeleniej Góry, z identycznymi szczegółami i identyfikującymi poszczególne miejsca podpisami, znajdują się w zbiorach MNP, MNWr oraz Muz. Karkonoskiego.

Prawdopodobnie puchar pierwotnie stanowił całość z nakrywą. Monogram może odnosić się do jednego z przedstawicieli rodziny Schaffgotschów.

Stan zachowania: lekkie przetarcia złota, rysy, ubytki i wykruszenia przy krawędzi stopy i wylewu.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/405

141 *Karafka* (korek dobierany)

Śląsk, kon. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 21 cm, śr. podstawy 10,2 cm

nr inw. ZKW/262/a,b

Karafka w kształcie gruszki, szlifowana w jeden rząd soczewek owalnych u nasady oraz w trzy rzędy okrągłych soczewek na linii przejścia korpusu w szyję. Dekoracja grawerowana jednostronna: w wieńcu laurowym z kokardą, wiązany monogram JMC.

Korek złożony z dwóch części: dolna koniczna, zmatowiona, uchwyty w formie łezki.

Stan zachowania: wewnętrzna powierzchnia częściowo zmatowiona, na zewnątrz brzuśca i spodniej stronie dna – liczne rysy.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/262/a,b

142- Komplet ośmiu kieliszków -149

Śląsk, kon. XVIII w. – pocz. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 12 cm, bok podstawy 5,7 cm, śr. wylewu 6,3 cm
nr inw. ZKW/336/1-8

Stopa czworoboczna, na której osadzony czworoboczny trzon zwężający się ku górze, oddzielony od półowoidalnej czaszy płaskim talerzykiem. Na czaszy dekoracja grawerowana jednostronna: w medalionie, zwieńczonym kokardą z podwieszonymi po bokach ulistnionymi gałązkami z kwiatami, pod mitrą księżącą, inicjały IM, prawdopodobnie ks. Ignacego Massalskiego, od 1762 biskupa wileńskiego; poniżej ośmioramienna gwiazda.

Forma kieliszków charakterystyczna dla szkła śląskiego z przełomu wieków XVIII i XIX.

Dwa identyczne kielichy znajdują się w zbiorach Muz. w Krośniewicach, nr inw. Dun. B. 2028, Dun. B. 2030. Analogiczny kształt i opracowanie dekoracyjne medalionu mają kielichy ze zbiorów MNWr (Szkło nowożytnie 1991, poz. 140-142).

Stan zachowania: lekkie przetarcia złota, wykruszenia przy krawędziach podstawy; drobne na kieliszkach nr 3, 4, większe na narożniku kieliszka nr 8.

Historia: 1974 przekazane do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowane.

ZKW/336/1-8

150- Para kielichów -151

Kotlina Kłodzka, przełom XVIII i XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 12,4 cm, bok stopy 5,4 cm, śr. wylewu 6,5 cm
nr inw. ZKW/394/1, 2

Stopa kwadratowa, trzon niski ostrosłupowy, ośmiobocznie fasetowany. Powyżej płaski talerzyk, oddzielający owoidalną czaszę. Czasza u nasady szlifowana w jedenaście owalnych soczewek. Poniżej wylewu dekoracja rytowana i szlifowana: rząd wrzecionowatych, poziomo ułożonych soczewek, zmatowionych wewnątrz, ze szlifowanymi pionowymi malutkimi soczewkami. Poniżej cztery girlandy perełek; w miejscu ich podwieszenia – pary chwostów.

Typ dekoracji charakterystyczny dla rejonu Czech i Śląska, a szczególnie Kotliny Kłodzkiej. Analogiczne zdobienie m.in. na kielichu w zbiorach MNKi, nr inw. MNKi/R/5 (por. Szkło europejskie 2003, poz. 35).

Stan zachowania: liczne obtłuczenia, wyszczerbienia przy krawędzi wylewu i narożnikach podstawy oraz krawędziach szlif trzonu.

Historia: 1974 przekazane do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowane.

ZKW/394/1,2

152 Kielich

Górny Śląsk, huta w Mysłowicach k. Jaworzna?, kon. XVIII w. – pocz. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 12,3 cm, bok podstawy 6 cm, śr. wylewu 7,1 cm
nr inw. ZKW/218

Podstawa – czworoboczny postument, trzon stożkowy, pełny, oddzielony od czaszy płaskim talerzykiem. Czasza owoidalna, u nasady fasetowana.

Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: napis *Vivat/ Joseph Gostowski/ Woyt Gminy z Jaworzna* ujęty po bokach i u dołu ulistnionymi pojedynczymi gałązkami; przy wylewie – dwie równoległe, bardzo schematyczne wici roślinne.

Najprawdopodobniej chodzi o wójta gminy Jaworzno, położonej na pograniczu Górnego Śląska i Małopolski, znanego ośrodka górniczego. Najbliżej Jaworzna (11 km) położona była huta szkła w Mysłowicach, której opublikowany katalog wyrobów zawiera m.in. wzór analogicznej formy kielicha. Stanowi to podstawę do wysunięcia hipotezy, że właśnie w Mysłowicach lub nieopodal położonej Królewskiej Hucie wykonano ten kielich.

Stan zachowania: naloty wewnątrz czaszy u nasady, ubytki na podstawie, wykruszenia i odpryski na podstawie i przy wylewie.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/218

153 Kielich

Śląsk, kon. XVIII – pocz. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 19,5 cm, śr. stopy 9,4 cm, śr. wylewu 9 cm
nr inw. ZKW/229

Podstawa ośmioboczna zdwojona, z wyciśniętą od dołu formą wyciskacza do cytryny, w kształcie ostrosłupa, szlifowana, od czaszy oddzielona płaskim talerzykiem. Czasza owoidalna, u nasady brylantowana.

Dekoracja grawerowana: dwa napisy stanowiące zwarty ciąg myślowy, rozdzielone dwoma pionowymi pędami winnej latorośli. Pierwsza inskrypcja głosi: *Gdyby Pan Bog mą iedyną/ Chciał iść radą Swiat tworzący,/ Tam gdzie teraz rzeki płyną/ Byłby potok win ciekący/ morze byłaby piwnica/ Ziemia byłaby winnica,/ Ludzie becзки na przelanie,/ Ja, za lewar stałbym Panie.* Drugi napis jest kontynuacją pierwszego: *By piiiaczki i piiiaki/ Przy iemnieyszy widok miały/ Przemieniłbym Nieba znaki/ W Butle, gąsiory, antały/ a iak teraz z nich promienie,/ Takby ciekły win strumienie,/ Mybyśmy oczy zmrużali,/ Gęby tylko otwierali.*

Kielich należy do grupy szkieł z napisami żartobliwymi, toastowymi i okolicznościowymi. Kształt kielicha analogiczny do szkła z poz. 139 (nr inw. ZKW/214/a, b).

Stan zachowania: zmatowienia miejscowe na czaszy, silne rysy na podstawie, równomierne na całej powierzchni, ubytki na krawędzi czaszy i krawędzi podstawy, wykruszenia na krawędziach trzonu i stopy, wyszczerbienia na krawędzi czaszy.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/229

154 Kielich

Śląsk, 1. ćw. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 16 cm, przekątna stopy 8,5 cm, śr. wylewu 8,3 cm

nr inw. ZKW/217

Podstawa ośmioboczna zdwojona, z wydrążoną od spodu półkulą, szlifowana w formie ostrosłupa, oddzielona od czaszy okrągłym talerzykiem. Czasza owoidalna, u nasady fasetowana.

Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: inicjał JB, poniżej napis: *Zyi zdrowy Zyi Szczęśliwy Zyi nam sto lat dłuzy/ Pomysnosc Sława honor niech ci zawsze Słuzy;* przy wylewie wić winnej latorośli.

Błędy w pisowni wynikają zapewne ze słabej znajomości języka polskiego i poświadczają, że szkło wykonano na Śląsku na zamówienie polskie.

Stan zachowania: rysy powierzchniowe na podstawie, ubytki na wylewie, wykruszenia na wylewie i krawędzi podstawy.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/217

155 Kielich

Śląsk, 1. ćw. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 15,8 cm, bok stopy 3,2 cm, przekątna stopy 8,3 cm, śr. wylewu 8,2 cm

nr inw. ZKW/621

Podstawa ośmioboczna zdwojona, w kształcie szlifowanego ostrosłupa, oddzielona talerzykiem od owoidalnej czaszy, u nasady fasetowanej.

Dekoracja czaszy grawerowana jednostronna: napis łaciński *Hic Pater o Lenee veni nudata- que muste/ Tinge nova me cum direptis crura coturnis/ GG*; pod krawędzią wylewu wić winnej latorośli.

Stan zachowania: rysy powierzchniowe na całym kielichu, wykruszenia na podstawie i małe przy krawędzi czaszy.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/621

156 Szklanica

Kotlina Jeleniogórska, Cieplice?, lata 30. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 11,1 cm, śr. podstawy 6,5 cm, śr. wylewu 8,3 cm
nr inw. ZKW/429

ZKW/429

Szklanica w formie beczułki, szlifowana u nasady w drobne wydłużone soczewki. Powyżej grawerowana dekoracja dwupasowa: w dolnej części dwa widoki miast podpisanych Hirschberg (Jelenia Góra) i Warmbrunn (Cieplice), rozdzielone tarczą z inicjałami TW. Powyżej ukazano panoramę Karikonoszy z identyfikującymi miejsca podpisanymi: Schneekoppe (Śnieżka), Teiche (Stawy), Kynast (Chojnik) oraz Schnee gruben (Śnieżne Kotły). Przy krawędzi wylewu schematyczna grawerowana wic winorośli.

Grawer powtórzył tu znany schemat ikonograficzny, występujący na szklach śląskich od ok. poł. XVIII w.

Stan zachowania: miejscowe zmatowienia powierzchni zewnętrznej, rysy – zwłaszcza na spodniej stronie dna.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

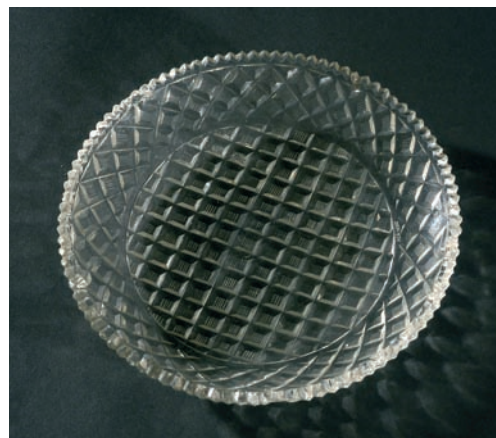
157 Talerzyk

Śląsk?, Czechy?, 2. ćw. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane
wys. 2,7 cm, śr. 18,5 cm
nr inw. ZKW/424

Talerzyk okrągły, o zewnętrznej powierzchni całej szlifowanej w kratownicę romboidalną – tzw. wzór płaskich kamieni (Drahotová 1984, s. 187). Krawędź kołnierza – o wykroju trójkątnych ząbków.

Dekoracja szlifowana, wprowadzona i rozpowszechniona przez angielskie huty szkła w 1. ćw. XIX w., przyjęła się zwłaszcza na terenie Czech, które wzbogaciły dotychczasowe wzory szlifów w 2. ćw. XIX w. Wzorem płaskich kamieni zdobiono różnorodne przedmioty użytkowe i dekoracyjne, pokrywając nim całe powierzchnie bądź tylko fragmenty, np. medaliony.

Stan zachowania: ubytki przy krawędzi kołnierza, rysy w lustrze.

ZKW/424

Historia: 1973 dar Wandy Majewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

158 *Paterka*

Śląsk, Szklarska Poręba, huta Józefina, 1850-1855
szkło bezbarwne i filigranowe, szlifowane, złożone
wys. 10 cm, śr. 11,5 cm
nr inw. ZKW/1859

Stopa okrągła, płaska, trzon tralkowy sześciobocznie fasetowany, oddzielony od czaszy płaskim talerzykiem. Czasza półkulista, z szeroko wywiniętym poziomo ustawionym wylewem, tworzącym kołnierz. Czasza ze szkła filigranowego z wtopionymi nitkami, na przemian kobaltowymi i białymi. Trzon i stopa zdobione złotymi elementami roślinnymi: liśćmi paproci i kropkami. Przy krawędziach stopy i wylewu czaszy – złote paski.

Stan zachowania: dobry.

Literatura: niepublikowana.

Historia: 1985 dar Moniki Żeromskiej dla ZKW.

ZKW/1859

III. SZKŁO CZESKIE

Czechy odegrały istotną rolę w rozwoju sztuki szklarskiej w okresie nowożytnym. W końcu XVI i na początku XVII stulecia Praga stała się głównym ośrodkiem grawerunku szkła w środkowej Europie dzięki mecenatowi cesarza Rudolfa II, wielkiego mecenasa artystów i kolekcjonera. Na jego zaproszenie najpierw przybyła do Pragi rodzina włoskich grawerów kryształu górskiego – Miseronich, następnie wybitny rytownik niemiecki – Caspar Lehmann, który wykształcił grono uczniów działających tu na początku XVII w. (m.in. Georg Schwanhardt, David Engelhardt).

Siedemnastowieczne szkła czeskie charakteryzują się rytym płytkim, matowym, o uproszczonych motywach (krajobraz ze sztafażem lub ptakiem, kwiaty), komponowanych pasowo lub zamykanych w owalne medaliony. Ten rodzaj zdobnictwa spotykany jest na szklach z przełomu XVII i XVIII w., zwłaszcza dużych szklanicach, których dwa przykłady znajdują się w zbiorach zamkowych.

Pod koniec XVII stulecia Czechy zaczęły odzyskiwać pozycję jednego ze znaczących środkowoeuropejskich ośrodków szklarskich. Wiązało się to z wprowadzeniem nowej technologii – szkła kryształowego odznaczającego się dużą przejrzystością (niezwykła czystość masy szklanej), wysokim współczynnikiem załamania światła (błysk) oraz twardością pozwalającą na pełne wykorzystanie walorów szlifowania i grawerunku.

Na początku XVIII w. szkło czeskie zaczęło bogato zdobić, stosując te dwie techniki. Do wzornictwa wprowadzono ornament w stylu Jeana Béraina – o połączonych motywach wstęgowo-listwowych, wici akantu i groteski. W latach ok. 1720-1750 te, a następnie rokokowe ornamenty czescy rytownicy wykorzystywali jako dekoracyjną oprawę przedstawień heraldycznych, portretowych, alegorycznych, postaci świętych lub scen myśliwskich. Uzupełnieniem dekoracji był szlif fasetowy i soczewkowy. Najczęściej stosowano takie formy, jak kielichy o konicznej, często podciętej u nasady czaszy, niekiedy owalnej, ośmiobocznie fasetowanej, czarki-„łódki” na słodycze i typowe stożkowe szklance. W kolekcji zamkowej znajduje się kilka tego rodzaju szkieł, ale o bardzo skromnej dekoracji.

Osobną, wyróżniającą się grupą szkieł czeskich są tzw. *zwischengoldgläser*, czyli dwuścienne naczynia ze złoceńiami między ściankami, wykonywane w latach ok. 1720-1750. W zbiorach zamkowych znajduje się kilka kielichów i dwie szklanki wykonane w tej technologii.

Nowy rozdział w historii szklarstwa czeskiego rozpoczął się w wieku XIX, zwłaszcza w drugim dziesięcioleciu tego stulecia. Wiązało się to nie tyle z wprowadzeniem nowej stylistyki empiru i biedermeieru – szkieł o masywnych kształtach, ile przede wszystkim z rozpowszechnieniem produkcji szkieł kolorowych. Wykonywano je na kilka sposobów: barwiono w masie, powlekano kolorowymi warstwami lub lazurami, bądź lustrami. Efekt dekoracyjny tych szkieł potęgowano szlifem – spod barwnej warstwy wydobywano szkło bezbarwne.

Na początku XIX w. Paul Meyer ponownie odkrył tajniki wyrobu złotego rubinu, a ok. 1840 udało się wyprodukować szkło rubinowe typu Kunckela. W latach 30. wprowadzono barwy bławatkowoniebieską i szmaragdowozieloną, zaś w następnej dekadzie modne stały się szkła zielone, zielonkawożółte i żółte, a także powlekane białą, nieprzezroczystą emalią, na której malowano kolorowe wzory. Wspomnieć należy też o szklach przypominających szlachetne kamienie: czerwone i czarne hiality (ok. 1820, wynalazca hrabia Georg Buquoy), marmoryzowane lithialiny (ok. 1830, wynalazca Friedrich Egermann) oraz pastelowe szkła agatowe (produkcja w latach 1835-1845). Dziewiętnastowieczne czeskie szkło kolorowe stanowi dość liczną grupę w kolekcji zamkowej, z przewagą naczyń powlekanych powłoką rubinową.

Jednoznaczna identyfikacja szkła czeskiego i śląskiego powstałego około połowy XVIII stulecia jest niekiedy bardzo trudna ze względu na bliskie analogie charakteru zdobnictwa przedmiotów powstających w tych dwóch regionach wytwórczości szklarskiej, tym bardziej że nierozdzielny jest pod tym względem obszar Karkonoszy. Dlatego też często określa się takie szkło jako czesko-śląskie bądź proweniencję jako Karkonosze.

159 Kielich

Czechy (Karkonosze), przełom XVII i XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)
wys. 16,6 cm, śr. stopy 11,7 cm, śr. czaszy 9,7 cm
nr inw. ZKW/202

Stopa okrągła, trzon w kształcie walca, nodus w formie spłaszczonego pierścienia szlifowanego w soczewki, czasza stożkowata.

Dekoracja grawerowana na całej powierzchni czaszy: wśród ukwieconych gałązek umieszczono dwa medaliony z przedstawieniami ptaków i zabudowań. Całość kompozycji ograniczona u góry i u dołu poziomą, schematyczną, ulistnioną gałązką.

Forma i dekoracja charakterystyczne dla czeskich wyrobów tego okresu.

Matowa faktura płytkiego grawerunku, schematyczne odtwarzanie architektury, motywy ptaków (orientalizujące) i kwiatów to cechy charakterystyczne dla siedemnastowiecznego szkła czeskiego, czego przykładem są także dwie kolejne szklanice ze zbiorów zamkowych.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/202

160 Szklanica

Czechy, przełom XVII i XVIII w.
szkło bezbarwne, grawerowane
wys. 19,5 cm, śr. podstawy 11 cm, śr. wylewu 15,3 cm
nr inw. ZKW/265

Szklanica koniczna. Dekoracja grawerowana trójpasowa: geometryczne motywy przeplacone z uproszczonymi przedstawieniami architektury, parami ptaków przy gałązce lub kiści winogron.

Por. szklanice czeskie o bardziej uproszczonych motywach ze zbiorów MNWr, nr inw. II-1523, II-1615, II-554, II-370, publ. w: *Szkło nowożytnie* 1991, poz. 153-156.

Stan zachowania: zmatowienia powierzchni wewnątrz, rysy na spodniej stronie dna.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/265

161 Szklanica

Czechy, przełom XVII i XVIII w.
szkło bezbarwne, grawerowane
wys. 18,6 cm, śr. podstawy 11 cm, śr. wylewu 14,5 cm
nr inw. ZKW/266

Szklanica koniczna. Dekoracja grawerowana trójpasowa: motywy roślinne wypełniają dolny i górny pas, w środkowym – siedem medalionów z uproszczonymi przedstawieniami architektury, ptakami i ornamentem roślinnym (zob. nr kat. 160).

Stan zachowania: dobry; rysy na powierzchni.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/266

162 Kielich

Karkonosze, 1730-1740

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 13,2 cm, bok stopy 2,8 cm, przekątna stopy 7,2 cm, czasza 5,8 x 5,2 cm

nr inw. ZKW/222

ZKW/222

Stopa ośmioboczna, z koncentrycznie rozmieszczonymi soczewkami, szlifowanymi od spodu, trzon tralkowy fasetowany, niski, oddzielony od stopy dwoma talerzykami, czasza (z formy) stożkowata, w przekroju prostokątna, o ściętych narożnikach.

W połowie czaszy poziomo szlifowane dwie linie; dekoracja grawerowana na szerszych ściankach: bukiet ujęty od dołu i góry wygiętymi gałązkami.

Forma kielicha występowała zarówno w ośrodkach czeskich, jak i śląskich, dlatego też proveniencję przedmiotu określono terminem bardziej ogólnym, jako Karkonosze.

Por. La transparence du verre 1994, poz. 89, 90; Klesse, Reineking von Bock 1973, poz. 376, 377.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

163 Dzban

Czechy, 2. ćw. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, srebro

wys. 27 cm, podstawa (owal) 8,5 x 9,2 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/1341, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/405)

Na niskiej owalnej stopie brzusiec w formie spłaszczonej kuli, szlifowany na bokach w gwiazdki i zestawione po cztery – soczewki. Na jednej z szerszych ścianek brzuśca, w centrum, umieszczone w kole ryte litery EEG, wokół zmatowiona powierzchnia szkła i promieniście ułożone soczewki, na przemian szersze i węższe. Z drugiej strony, analogicznie, w centrum, wprawiony ort gdański (1/4 talara) z popiersiem Zygmunta III i napisem: *SGIS.3.D.G.REX.*

POL.M.DL.R.PR na awersie (na niewidocznym rewersie – herb Gdańska trzymany przez dwa lwy, w otoku znak menniczy *MONETA.CIVIT.GEDANENSIS* i data roczna). Ramiona brzuśca fasetowane, przechodzące płynnie w wysmukłą cylindryczną szyję. W jej połowie pas matowy ze szlifowanymi owalnymi soczewkami, ograniczony u dołu i u góry wklęsłą szlifowaną opaską. Powyżej rząd szlifowanych dużych soczewek. Uchwyt w formie odwróconej litery S.

Oprawa: stopa i wylew ujęte w srebrną opaskę w formie wyciętych i połączonych listków akantu. Nakrywa srebrna, połączona z nakładką na górną część uchwyty, zdobiona grawerowanym ornamentem.

Kształt i zdobienie szlifem charakterystyczne dla czeskich wyrobów 2. ćw. XVIII w. Niemal identyczną formę i dekorację szlifowaną ma dzban ze zbiorów Umeleckoprymusloвого Muzeum w Pradze, nr inw. UPM 13209/1916 (publ. w: *Česke sklo* 1989, t. II, poz. 276), datowany na lata 30.-40. XVIII w. Analogiczny dzban, bez oprawy metalowej, z korkiem szklanym i medalionem wykonanym w technice *zwischen goldglas* jest publ. w: *Glas – um 1700 bis um 1800*, poz. 94. Dzbany o analogicznej formie i zbliżonej kompozycji oraz motywach dekoracji szlifowanej, ale datowane na 2. poł. XVIII w. znajdują się w zbiorach MNWr, nr inw. II-508, II-112, II-1329 (por. *Szkło nowożytne* 1991, poz. kat. 172-174).

Stan zachowania: nalot i przetarcia wewnątrz, rysy na powierzchni zewnętrznej.

Literatura: niepublikowany.

FC-ZKW/1341

SZKŁO ZE ZŁOCENIAMI MIĘDZYŚCIENNYMI

Bardzo istotną część produkcji czeskich szkieł w 1. połowie XVIII w. stanowiły dwuścienne obiekty ze złoceniami. Najczęstszą formą szkieł ze złoceniami międzyściennymi były czarki, szklanki i kielichy (czasze). Wykonywano je w ten sposób, że wydmuchiwano dwa naczynia ściśle do siebie pasujące wymiarami: zewnętrzne o większej średnicy, wewnętrzne o mniejszej, ale wyższe, łączenie ścianek bowiem umieszczano najczęściej ok. 1 cm poniżej wylewu (wyczuwalne po zewnętrznej stronie naczynia). Chciano w ten sposób zapobiec dostawaniu się między ścianki wilgoci pobieranej z płynów wypełniających naczynie, zwłaszcza w czasie picia. Dno zewnętrzne doklejało jako ostatni element. Wszystkie spojenia wykonywano za pomocą żywic. Na zewnętrzną ściankę wewnętrznego naczynia naklejało złotą folię, rzadziej srebrną (niekiedy łączono te dwa rodzaje w jednym przedmiocie), z wrytymi rylcem scenami i ornamentem, niekiedy podmalowanymi przezroczystymi lakierami.

Początkowo, w latach 20. XVIII w., szew łączący szkło wewnętrzne i zewnętrzne umieszczano w płaszczyźnie wylewu. Tak postępowano również w XIX stuleciu, wykonując imitacje i falsyfikaty szkieł ze złoceniem międzyściennym.

Do lat 30. XVIII stulecia najczęstszą tematyką były sceny polowań na niedźwiedzia, jelenia czy dzika, rzadko spotykanymi – przedstawienia religijne i heraldyczne. U nasady zdobiono naczynia fryzem akantowym, zaś u wylewu – opaską i pasem esowatych wici roślinnych. Sceny rodzajowe, związane z życiem ówczesnej szlachty, pojawiały się najczęściej w drugim okresie produkcji *zwi-schengoldgläser*. Ukazywano muzykowanie, uczyty, gry, a także sceny wojenne, alegoryczne i religijne; częstym motywem były herby rodów panujących i szlachty. Przedstawienia te uzupełniano dekoracyjnym ornamentem wzorowanym na zdobnictwie Jeana Beraine'a i Paula Deckera.

164 Szklanka

Czechy, 2. ćw. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, klejone dwuścienne, złota folia

wys. 8,4 cm, śr. podstawy 4,9 cm, śr. wylewu 7 cm

nr inw. ZKW/176

Szklanka dwuścienne, koniczna, fasetowana od zewnątrz. Łączenie ścianek ok. 7 mm poniżej wylewu. Między ściankami, do wysokości szwu, umieszczona gładka złota folia.

Stan zachowania: pęknięcie pionowe ścianek, liczne pęcherzyki powietrza między ściankami – uszkodzenia spoiwa, odspojenie dna.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Ceramika i Szkło, cz. Szkło, poz. 18.

ZKW/176

165 *Kielich*

Czechy, 2. ćw. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, klejone dwuścienne, złota i srebrna folia grawerowana
wys. 17,4 cm, śr. stopy 8,4 cm, śr. wylewu 7,5 cm
nr inw. ZKW/226

Stopa okrągła ze szlifowanymi od spodu wydłużonymi soczewkami ułożonymi koncentrycznie; trzon tralkowy fasetowany, oddzielony od stopy talerzykiem, nodus w formie pierścienia szlifowanego w owale na obwodzie. Czasza koniczna dwuścienna, zdobiona wyciętą w złotej folii i grawerowaną sceną myśliwską. U nasady w srebrnej folii wycięte motywy roślinne. Szw ścianek 7 mm poniżej wylewu.

Stan zachowania: liczne pęcherze powietrza między ściankami – uszkodzenia spoiwa.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/226

166 Kielich

Czechy, 1730-1750

szkło bezbarwne, szlifowane, klejone dwuścienne, złota folia grawerowana
wys. 16,6 cm, śr. stopy 8,7 cm, śr. wylewu 7,9 cm
nr inw. ZKW/749

Stopa okrągła o siedemnastopłatkowym wykroju brzegu, trzon tralkowy fasetowany, u góry szlifowany w romby, od stopy oddzielony dwoma talerzykami różnej średnicy. Czasza koniczna, dwuścienna, między jej ściankami umieszczona złota folia, w której wycięto dwa medaliony z niezidentyfikowanymi herbami, zapewne czeskich rodów (pojedynczy i para), wplecione w wici z liśćmi akantu. Szew łączenia ścianek ok. 7 mm poniżej wylewu.

Stan zachowania: wyszczerbienia i odpryski przy krawędzi wylewu.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Ceramika i Szkło, cz. Szkło, poz. 19.

ZKW/749

167 Szklanka

Czechy, ok. 1730

szkło bezbarwne, szlifowane, klejone dwuściennie, złota i srebrna folia grawerowana
wys. 9 cm, śr. podstawy 5,2 cm, śr. wylewu 7,3 cm
nr inw. ZKW/219

Szklanka dwuścienna, koniczna, fasetowana od zewnątrz. Łączenie ścianek ok. 7 mm poniżej wylewu. Między ściankami, do wysokości szwu, wycięta w złotej folii i grawerowana scena dworska. Przedstawiono koncert odbywający się na tarasie: utworom w wykonaniu skrzypka i wiolonczelisty przysłuchują się damy i trzech mężczyźni. Tematyka dekoracji jest charakterystyczna dla wzornictwa tego rodzaju przedmiotów. Poniżej sceny umieszczono wycięty w srebrnej folii fryz składający się z liści akantu.

Stan zachowania: liczne pęcherze powietrza między ściankami – uszkodzenia spoiwa.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/219

168 Szklanka

Czechy, lata 70. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, malowane, złocone
wys. 7,8 cm, śr. podstawy 5,2 cm, śr. wylewu 6,8 cm
nr inw. ZKW/216

Szklanka koniczna, fasetowana czternastokrotnie, przy wylewie złocona. Dekoracja malowana z jednej strony ścianki: kobieta siedząca w ogrodzie na tle fragmentarycznie przedstawionej architektury.

Stan zachowania: przetarcia złota.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/216

169 Kielich

Czechy, lata 70.-80. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złocone
wys. 15,8 cm, śr. stopy 6,9 cm, śr. wylewu 6 cm
nr inw. ZKW/270

ZKW/270

Stopa okrągła, trzon wysmukły, tralkowy, fasetowany. Czaša u podstawy podcięta, fasetowana, złocona przy brzegu wylewu. Na ściankach malowane złotem: drzewo, postać kobieca i *rocaille*.

Stan zachowania: wykruszenie przy krawędzi wylewu, silne przetarcia złota.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

170 Kielich

Czechy, lata 70.-90. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złocone
wys. 16 cm, śr. stopy 7,2 cm, śr. wylewu 6,1 cm
nr inw. ZKW/263

Stopa okrągła, trzon wysmukły, tralkowy, fasetowany. Czaša u podstawy podcięta, fasetowana, złocona przy krawędzi wylewu.

Stan zachowania: zmatowienia powierzchni stopy, ubytki i wykruszenia przy krawędzi wylewu, mocne przetarcia złota.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/263

171 Szklanka

Czechy, lata 80.-90. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złożone
wys. 11,7 cm, śr. podstawy 6,5 cm, śr. wylewu 7,8 cm
nr inw. ZKW/312

Szklanka koniczna, fasetowana, przy brzegu wylewu złożona. Dekoracja grawerowana jednostronna: w medalionie godło cechu piwowarów pod koroną; powyżej – litery AD. Boki zarysu medalionu ozdobione *rocaille*'ami i gałązkami.

Analogiczna szklanka, także ze zbiorów Tadeusza Wierzejskiego, różniąca się nieznacznie wysokością, znajduje się w zbiorach MNW.

ZKW/312

Stan zachowania: silne przetarcia złota.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

172 Kufel

Czechy, kon. XVIII w.

szkło bezbarwne, grawerowane, cyna (nakrywka)

wys. 13,3 cm, śr. wylewu i podstawy 6,6 cm

nr inw. ZKW/938

ZKW/938

Kufel cylindryczny z wystającym walcem przy części dennej, z uchwytem w kształcie litery C. Dekoracja rytowana jednostronna, w typie ludowym: w wici roślinnej z kwiatami okrągła tarcza z godłem w postaci serca przepiłowanego piłą.

Szklane kufle z cynowymi nakrywkami były często używaną formą od kon. wieku XVI do pocz. XVIII stulecia, a ponownie pojawiają się od lat 70. tego wieku. Kufle zdołała dekoracja grawerowana lub malarska, nakładana farbami emaliowymi.

Analogiczny kształt i „ludową” dekorację grawerowaną mają kufle ze zbiorów MNWr, publ. w: Szklana nowożytność 1991, poz. 137, 138.

Stan zachowania: pęknięcie przy podstawie.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

173- Cztery kieliszki -176

Czechy?, ok. 1800

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 12,3 cm, bok stopy 4,5 cm, śr. czaszy 5,7 cm

nr inw. ZKW/392/1-4

Stopa kwadratowa, trzon czworograniasty, w górnej części szlifowany w osiem faset, zwężający się ku górze. Bezpośrednio na nim umieszczona czasza półowoidalna, o znacznie zwężonej i wydłużonej nasadzie, szlifowanej w osiem faset zakończonych u góry półkuliście.

Dekoracja rytowana w górnej części czaszy: pod wylewem matowy pas z rzędem szlifowanych pionowych soczewek – przy górnej krawędzi, i szlifowaną falistą linią poniżej. Pod tym pasem podwieszono szlifowane cztery girlandy soczewek, w miejscach podwieszenia (styku) girland rytowana kokarda z chwostami.

Identyczny grawerunek (różnica: brak kokardek przy chwostach) zdobi wylewy dwóch kieliszków publ. w: Baumgärtner 1988, poz. 167, datowanych na ok. 1800 i przypisywanych ze znakiem zapytania Czechom.

Stan zachowania: wykruszenia przy krawędzi stopy;
nr 3 – ubytek przy krawędzi wylewu.

Historia: 1974 przekazane do zbiorów ZKW legatem
Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowane.

ZKW/392/1-4

177- Sześć szklanek -182

Czechy, Böhmerwald, pocz. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złożone

wys. 9,8; 10,1; 10,2; 10,3 cm, śr. podstawy 6,5; 6,7; 6,8 cm, śr. wylewu 7; 7,1; 7,2 cm

nr inw. ZKW/436/1-6

ZKW/436/1-6

Szklanki cylindryczne. Dekoracja rytowana: w górnej części ścianek rząd szlifowanych, pionowo ustawionych owali, rozdzielonych schematycznymi kwiatkami; poniżej podwieszane girlandy perełek, przenikające się z łukowymi zwisami wstęgi z chwostami w punktach podwieszenia. Pola przenikania się girland częściowo wypełnione kratownicą. Grawerunek złożony. W dolnej połowie – cztery schematyczne złote kwiatki.

W zbiorach Glasmuseum w Passau znajduje się zestaw trzech analogicznych szklanek i karafki, które według tradycji pochodzą z zastawy będącej posagiem Susanne Hafenbrädel (por. katalog zbiorów: *Das Böhmisches Glas 1700-1950*, t. II, poz. 307).

Stan zachowania: rysy na powierzchni, przetarcia złota.

Historia: 1974 przekazane do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowane.

183 Szklanka

Północne Czechy / Kotlina Kłodzka, ok. 1820-1825

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 10 cm, śr. podstawy 4,5 cm, śr. wylewu 8 cm

nr inw. ZKW/416

Szklanka grubościenna, o niemal kulistej dolnej połowie, zdobionej głębokimi żłobinami o wykoju lancetowatym. Górna połowa – koniczna, o rozchylonym wylewie, zdobiona grawerowaną wicią roślinną: kwiatkami i ulistnionymi gałązkami. Na spodniej stronie dna grawerowane litery JT w odbiciu lustrzanym.

Ukształtowanie dolnej części szklanki analogiczne do szkła publ. w: Klesse, von Saldern 1978, poz. 214. Pewne podobieństwo wykazuje do szklanki ze zbiorów MNP (por. Vitrea Splendida 2002, poz. 165).

Stan zachowania: rysy na całej powierzchni, wewnętrzne zabrudzenia, wykruszenia przy krawędzi wylewu.

Historia: 1973 dar Wandy Majewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/416

184 Pucharek

Czechy, lata 30.-40. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane

wys. 11,4 cm, śr. stopy 5,4 cm, śr. wylewu 6,3 cm
nr inw. ZKW/417

Stopa okrągła, o krawędzi dziewięciopłatkowej, wysklepiona ku górze, pełna; na niej osadzona szpulowata czasza, szlifowana w dziewięć pionowych faset zakończonych półkuliście, w dolnej połowie dodatkowo szlifowana w rzędy poziomych klinowych żłobin. Pola nad fasetami poniżej wylewu wypełnia szlifowana drobna kratownica. Spodnia strona stopy szlifowana w promieniście ułożone żłobki oraz centralnie grawerowany monogram wiązany CM.

Forma typowa dla szkieł czeskich z tego okresu; analogiczne poziome żłobiny zastosowane na szkłe z ok. 1800 z huty w Nowym Svecie (por. Glas – um 1700 bis um 1800, poz. 107).

Stan zachowania: dwa małe ubytki przy górnej krawędzi, zabrudzenia na wewnętrznej powierzchni czaszy.

Historia: 1973 dar Wandy Majewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/417

185 Wazonik

Czechy, ok. poł. XIX w.

szkło bezbarwne, lazura miedziowa, szlifowane, złocenia na emalii

wys. 20,1 cm, śr. podstawy 8,3 cm, śr. wylewu 11,4 cm

nr inw. ZKW/413

ZKW/413

Stopa ośmiopłatkowa, fasetowana, przechodząca bezpośrednio w trzon fasetowany ośmiobocznie. Czasza fasetowana ośmiobocznie, u nasady ujęta ośmiobocznym płaskim kołnierzem; w dolnej części półkuli, w górnej kielichowata, o mocno rozchylonym wylewie ośmiopłatkowym. Na spodniej stronie stopy szlifowane wąskie soczewki, ułożone koncentrycznie, tworzą rodzaj rozety. Pod wylewem osiem medalionów zdobionych złożonymi bukietami kwiatów. Kształt wazonika oraz szlif podkreślają złote ramki.

Forma wazonika, zwłaszcza górna część, zbliżona jest do szkła publ. w: *Spiegl* 1979, nr 348.

Stan zachowania: ubytek przy krawędzi szyi (kilka cm²), sklejone ubytki przy wylewie.

Historia: 1973 dar Wandy Majewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

186 Półmisek-taca

Czechy, poł. XIX w.

szkło bezbarwne, lazura miedziowa, szlifowane, złożone i srebrzone na emalii

wys. 5,5 cm, dł. 38 cm, szer. 28 cm

nr inw. ZKW/411

Półmisek owalny, miseczkowaty, o płaskim lustrze przechodzącym płynną linią w uniesiony kołnierz z uchwytnymi na dłuższej osi. Dno od spodu zdozi szlifowana rozeta, utworzona z lancetowatych płatków. Od zewnętrznej strony dekoracja kołnierza: brzeg zębaty, szlifowany w wachlarzyki o trzech przęsłach. Dodatkową dekorację stanowią motywy roślinne, malowane złotem i srebrem na emalii.

Por. Glas – um 1700 bis um 1800, poz. 144, o atrybucji: Czechy Północne lub Saksonia 1820/30 – analogiczna forma szlifowanej krawędzi.

Stan zachowania: pęknięty na 4 części, sklejony; drobne ubytki przy krawędziach, przetarcia złota, ściemnienie srebra.

Historia: 1973 dar Wandy Majewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/411

187- Trzy miseczki do słodyczy -189

Czechy, XIX w. (ok. 1845-1850)
szkło bezbarwne, lazura miedziowa, szlifowane, złocenia reliefowe na emalii, farby emaliowe
wys. 3 cm, śr. 11,8 cm
nr inw. ZKW/412/1-3

Miseczki okrągłe, o płaskim lustrze dziesięciokątnym; kołnierz uniesiony, dziesięciobocznie fasetowany, o krawędzi wyciętej w formie płatków. Od spodu lustro szlifowane w rozetę, od zewnątrz kołnierz zdobiony malowanymi motywami roślinnymi – złotem, bielą, różem i zielenią.

Analogiczne przedmioty publ. w: *Spiegel* 1979, poz. 293-295, 318.

Stan zachowania: przetarcia złota i malatury, nr 3 – mały ubytek przy krawędzi.

Historia: 1973 dar Wandy Majewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowane.

ZKW/412/1-3

190 *Karafka z korkiem*

Czechy, ok. 1845-1850

szkło warstwowe (bezbardwe i rozalin), szlifowane, złożone

wys. 24 cm, śr. podstawy 10,5 cm

nr inw. ZKW/421/a,b

Stopa o wykroju ośmiopłatkowym, brzusiec fasetowany ośmiobocznie pionowo, podcięty u nasady, pierścieniowaty w części środkowej, o zwężających się silnie ramionach przechodzących w szyję, przy wylewie płaski ośmioboczny kołnierz. Korek w dolnej części cylindryczny, oddzielony zgrubieniem od części sześciobocznie fasetowanej, rozszerzającej się lekko ku górze, na której osadzone kapeluszowate zwieńczenie o sześciopłatkowym rondzie i fasetowanej wysokiej stożkowej główce.

ZKW/421/a,b

Brzusiec zdobiony na całej powierzchni gwiazdkami: szlifowanymi i malowanymi złotem, różnej wielkości. Stopa od spodu zdobiona szlifowaną rozetą.

Przy krawędzi wylewu złożony pasek.

Stan zachowania: dwa duże ubytki przy krawędzi wylewu i wiele drobnych; kilkucentymetrowy ubytek w wykroju stopy, przy uchwycie korka szeroki ubytek ze śladami dalszych spekań.

Historia: 1973 dar Wandy Majewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

191 Pojemnik na przyprawę

Czechy, XIX/XX w.

szkło bezbarwne, szlifowane (polerowane prawdopodobnie w kwasie)

wys. 13,5 cm (z korkiem 17,5 cm), bok podstawy 6 cm

nr inw. ZKW/434/a, b

Pojemnik na przyprawę w formie prostopadłościanu o uskokowo uformowanych ramionach, okrągłej szyi z ośmiobocznie fasetowanym, szerokim, lekko wywiniętym ku górze kołnierzykiem przy wylewie. Ścianki podzielone głębokimi żłobinami na cztery podłużne prostokątne pola, którym u dołu i u góry odpowiadają rzędy kwadratowych pól, zdobionych szlifowanymi rautami. Kork o podstawie wielobocznie fasetowanej, lekko przewężony, z uchwytem w formie kuli szlifowanej w trójkątne fasety.

Stan zachowania: nalot wewnątrz.

Historia: 1980 zapis testamentowy Natalii Jarczewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/434/a, b

192 Flakonik na perfumy

Czechy?, Francja?, lata 20. XX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, srebro
wys. 3,5 cm, szer. 3,2 cm, gr. ok. 8 mm
nr inw. ZKW/2413

ZKW/2413

Flakonik w kształcie płaskiej muszli-palmety z głębokimi żłobinami promieniście rozchodzącymi się od szyjki. Szyjka krótka, gwintowana, ze szklaną zatyczką w formie gwoździka i srebrną zakrętką w formie walca z dwoma profilami przy dolnej krawędzi.

Stan zachowania: dobry; rysy na zakrętce.

Historia: 1974 dar Rosy Bailly z Paryża dla ZKW (do 1983 w depozycie Banku Narodowego).

Literatura: niepublikowany.

193 Wazonik

Czechy, lata 30. XX w.
szkło bezbarwne, częściowo powlekane szkłem bursztynowym, szlifowane
wys. 11,5 cm, śr. podstawy 9,2 cm, śr. wylewu 13,2 cm
nr inw. ZKW/4867

ZKW/4867

Wazon kielichowaty, dziesięcioboczny. Do połowy wysokości powleczony z zewnątrz szkłem bursztynowym, szlifowanym w gładkie prostokątne fasety, rozdzielone uskokiem szlifowanym w wąskie poziome fasety sześcioboczne. W górnej połowie zachowano podział na dziesięć pól szlifowanych wgłębnie w szkłe bezbarwnym w rauty. Nad polami – soczewki zakończone łukiem koszowym; co druga powlekana szkłem bursztynowym (podobnie jak pozostała powierzchnia wokół soczewek i przy wylewie), szlifowanym naprzemiennie wydłużonymi i krótkimi, poziomo ułożonymi soczewkami.

Stan zachowania: nieliczne drobne wykruszenia na krawędziach szlifi.

Historia: 2006 dar Stefana Borkowskiego dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

194 Misa na słodycze

Czechy, lata 30. XX w.

szkło bezbarwne, częściowo powlekane szkłem bursztynowym, szlifowane
wys. 10 cm, śr. podstawy 9,2 cm, śr. wylewu 15,2 cm
nr inw. ZKW/4868

Misa półkulista dwunastoboczna o poziomym podziale na trzy części. Podstawa szlifowana w 12 faset, brzusiec podzielony na 24 pola w dwóch rzędach szlifowanych w 12 kaboszonów lekko trapezowatych, w dolnym rzędzie ze szlifowaną soczewką. Podstawa i co drugie pole brzuśca powleczone szkłem bursztynowym, co tworzy rodzaj szachownicy.

Stan zachowania: dobry; nieliczne wykruszenia na krawędziach szlifu.

Historia: 2006 dar Stefana Borkowskiego dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/4868

IV. SZKŁO NIEMIECKIE

Na terenie Niemiec przemysł szklarski rozwijał się od czasów średniowiecza. Liczne były huty leśne, wytwarzające szkło o zielonkawym zabarwieniu, zdobione metodą hutniczą, tj. elementami formowanymi szczypcami na gorąco. Skupiska tych hut znajdowały się w Holsztynie, Hanowerze, Hesji, Turynii i Saksonii.

W niemieckich hutach w XVI i XVII w. produkowano także przedmioty zdobione emaliami. Były to zwłaszcza humpeny, kufle na piwo, flasze czworoboczne i szklanice, głównie dekorowane motywami heraldycznymi i figuralnymi. Ważnym ośrodkiem tego typu wytwórczości był Hall w Tyrolu, a od połowy XVII w. – Saksonia (Heidelberg, Marienberg, huty m.in. Preusslerów). Powstające tam szkła zdobiono malowanymi scenami religijnymi, mitologicznymi, alegorycznymi, kwiatami i widokami saskich zamków. Od końca XVII stulecia dużą grupę obiektów z saskich hut szkła, a zwłaszcza z drezdeńskiej, stanowiły szklanice z herbami elektorów saskich, a następnie z herbami Polski, Litwy i Saksonii, bądź monogramami Augusta II i jego syna Augusta III.

W pierwszym dwudziestoleciu XVII w. nastąpił także rozwój niemieckiego szkła rytowanego. W tym i następnym stuleciu Niemcy podzielone były na liczne państwa elektorskie i maleńkie państewka oraz kilka wolnych miast cesarskich (m.in. Norymberga), które rozwijały się gospodarczo i kulturalnie pod protektoratem swych władców. Rozkwitł w nich również przemysł szklarski, zwłaszcza w Brandenburgii i Hesji. Głównym ośrodkiem szklarskim w 1. połowie XVII stulecia była Norymberga. Działała tam rodzina Schwanhardtów: Georg Starszy (1601-1657), uczeń Lehmana czynnego w Pradze, jego synowie Heinrich (1625-1693) i Georg Młodszy (1640-1676) oraz trzy córki i synowa. Założyciel warsztatu, Georg Schwanhardt Starszy, specjalizował się w ornamentach z powyginanych wici oraz w krajobrazach z myśliwymi. Jego syn Heinrich po mistrzowsku grawerował pejzaże, postaci ludzkie, kwiaty oraz był mistrzem kaligrafii. Konkurował z nim Herman Schwinger (1640-1683). Inni rytownicy norymberscy również zdobili szkła głównie scenami myśliwskimi, wojennymi (Johann Wolfgang Schmidt) i miejskimi (Georg Friedrich Killinger). Do wzorów norymberskich nawiązywali turyńscy rytownicy, działający w 2. połowie XVII stulecia i w XVIII w. Za pośrednictwem norymberskiego mistrza Antona Wilhelma Mauerla, podobnie jak grawerzy czescy, zaczęli stosować technikę kontrastowego rysunku matowej i błyszczącej faktury ryty, w czym mistrzostwo osiągnął Georg Ernst Kunckel (1692-1750), nadworny rytownik w Gotha w Turynii.

Największy rozkwit produkcji luksusowego szkła dekoracyjnego w ostatniej ćwierci XVII w. nastąpił w Brandenburgii i Hesji. Elektor brandenburski Fryderyk Wilhelm (1620-1688) pod koniec lat 70. sprowadził do Poczdamu znakomitego chemika i alchemika Johanna Friedricha Kunckela, który udoskonalił recepturę szkła kryształowego. Wyroby z tej masy szklanej zdobył głębokim szlifem w stylu baroku Martin Winter, pochodzący ze Śląska. W tym samym czasie (ok. 1680) landgraf Karol Heski sprowadził do Kassel szlifierza i grawera szlachetnych kamieni Christopha Labhardta, którego po śmierci w 1695 zastąpił jego uczeń Franz Gondelach (czyny do 1717). Obaj zdobili szkło sprowadzane z Poczdamu (heska huta w Altmünden produkowała szkło kryształowe od 1700) wypukłym reliefem w duchu baroku. Te dwa ośrodki odgrywały ważną rolę w zakresie szklarstwa również w XVIII stuleciu, a dołączyła do nich Saksonia. Królewska Huta założona w Dreźnie zaspokajała głównie potrzeby dworu saskiego. Początkowo szklarze drezdeńscy czerpali inspiracje z różnych ośrodków: czeskich, poczdamskich i niderlandzkich. Rytowano sceny mitologiczne, rodzajowe, ornament oraz herby i monogramy elektorów saskich, zwłaszcza dwóch królów Polski: Augusta II i Augusta III.

W zbiorach zamkowych znajdują się szkła saskie związane przede wszystkim z osobą Augusta II, króla Polski, zarówno grawerowane, jak i malowane farbami emaliowymi. Trzy szkła pochodzą z kręgu brandenburskiego.

195 Szklanka

Niemcy, Saksonia?, ok. 1712

szkło bezbarwne, farby emaliowe, złocenie
wys. 8,1 cm, śr. podstawy 4,3 cm, śr. wylewu 6,9 cm
nr inw. ZKW/615

Szklanka koniczna, dekoracja malowana jedностronna: na tle chorągwi i dwóch mieczy, pod koroną królewską, owalna pięciodzielna tarcza z herbami Polski, Litwy i elektorów saskich pod mitrą książęcą. U dołu tarczę podtrzymują dwa orły. Po bokach dekoracji heraldycznej rozdzielony przez nią napis: *F•A•R• / P•E•S* (Fridericus Augustus Rex Poloniae Elector Saxoniae) oraz poniżej data 17/12. Na osi tarczy herbowej, na ścianie, biała rozetka. Brzeg wylewu złocony, poniżej rząd białych kropek.

Dużą grupę szkieł saskich stanowiły przedmioty malowane farbami emaliowymi. Na szklach z 1. poł. XVIII stulecia typowa malowana dekoracja odwoływała się do heraldyki oraz imion i tytułów Wettinów. Do jej niezmiennych elementów zaliczały się: pięciodzielna tarcza z herbami Polski, Litwy i Saksonii pod koroną królewską, napis *F.A.R.P.E.S.* (Fridericus Augustus Rex Poloniae Elector Saxoniae), wzbogacone panopliami, stanowiącymi niejako tło kompozycji, czy innymi motywami zdobniczymi, m.in. figurami ludzkimi, a wici roślinne, często umieszczane blisko krawędzi podstawy i wylewu szklanic, tworzyły niejako obramowanie całości.

Szklanka uważana była za falsyfikat oryginalnego przedmiotu z XVIII w., jednak badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykazały, że jest to oryginał z epoki, tj. początku XVIII w.

Stan zachowania: silne przetarcia i ubytki złota.

Historia: 1977 dar Tadeusza Strugielskiego dla ZKW.

ZKW/615

Literatura: niepublikowana.

196 Szklanica

Saksonia, Drezno?, ok. 1720-1730

szkło bezbarwne, farby emaliowe

wys. 15,3 cm, śr. podstawy 7,3 cm, śr. wylewu 8 cm

nr inw. ZKW/212

Szklanica cylindryczna z dekoracją heraldyczną: na paludamencie podtrzymywanym przez putta, pod koroną królewską, tarcza z herbem polsko-saskim, poniżej panoplia. Nad kompozycją, na wstędze, monogram *F•A•R•P•E•S•*. Pod krawędzią wylewu oraz przy podstawie stylizowana wić roślinna oplatająca poziomą kreskę.

Por. szkła publ. w: Haase 1988, il. 76-78 (Kunsthandwerk Dresden, nr inw. 39314, 39362, 39363; zbiory Zamku w Moritzburgu, nr inw. 39355, 37452), il. 68 (Museum für Kunsthandwerk Dresden, nr inw. 39512, zbiory Zamku w Moritzburgu, nr inw. 39511), il. 71 (zbiory Zamku w Moritzburgu, nr inw. 39510).

Stan zachowania: ubytek w stopie, lekkie przetarcia malatury.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Pod jedną koroną 1997, poz. XI.51, Ceramika i Szkło 1998, cz. Szkło, poz. 9.

ZKW/212

197 *Flet*

Saksonia, ok. 1720

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 29,5 cm, śr. stopy 10,1 cm, śr. wylewu 9,2 cm
nr inw. ZKW/208

Stopa okrągła, trzon krótki fasetowany, oddzielony od stopy i czaszy płaskimi talerzykami, czasza koniczna. W górnej części czaszy, na jednej stronie, grawerowany monogram AR w rokokowym medalionie pod koroną królewską, otoczony pędami roślinnymi i girlandą kwiatną.

Kielich reprezentuje grupę szkieł stołowych z monogramem odnoszącym się do Augusta II Mocnego, a także, choć rzadziej, do Augusta III Wettina, zamawianych przez nich do swych licznych rezydencji. Monogram ten najczęściej umieszczano właśnie na fletach; towarzyszyła mu mniej lub bardziej rozbudowana dekoracja ornamentalna.

Sposób pisania monogramu, jak również girlandy podwieszane do kartusza i forma trzonu oraz modelowanie (szlif) dolnej części czaszy są charakterystyczne dla szkieł saskich z lat 1710-1720.

Motyw skrzyżowanych gałązek palmy i lauru, występujący na stopie, bardzo często pojawia się na szklach saskich w latach 30. XVIII w.

Stan zachowania: daleko posunięta choroba szkła.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/208

198 Kielich

Saksonia, ok. 1740

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 27 cm, śr. stopy 12,5 cm, śr. wylewu 11 cm

nr inw. ZKW/4123

ZKW/4123

Stopa okrągła, trzon tralkowy fasetowany; między dwoma płaskimi talerzykami kulisty nodus, szlifowany w dwa rzędy pół zbliżonych do sześciokąta. Czasza koniczna, rozszerzająca się ku górze, u nasady szlifowana w wypukłe podwójne liście z zaznaczonym unerwieniem i w arkadki powyżej. Dekoracja grawerowana jednostronna: pod koroną królewską w kartuszu pięciodzielna tarcza z herbami Polski, Litwy i Saksonii oraz poniżej Order Słonia. Kartusz podtrzymywany przez dwa orły, po bokach panoplia. Na stopie grawerowane skrzyżowane proporce, bęben i pałki.

Najwyższe odznaczenie duńskie, Order Słonia, nadawano Wettinom wielokrotnie, także Augustowi II i Augustowi III. Kielichy z przedstawieniem tego orderu są nielicznie zachowane, m.in. znajdują się w zbiorach drezdeńskich (zob.: Haase 1988, poz. 205). Często Order Słonia zawieszony na łańcuchu stanowi jedyny motyw zdobiący czaszę kielicha, analogicznie do szkieł z motywem Orderu Orła Białego.

Stan zachowania: początki choroby szkła; rysy i spękania.

Historia: 1998 zakup do zbiorów ZKW.

Literatura: niepublikowany.

199 *Butlik*

Saksonia?, 2. ćw. XVIII w.
szkło bezbarwne, grawerowane, szlifowane
wys. 11,2 cm, śr. 9,2 cm
nr inw. ZKW/396

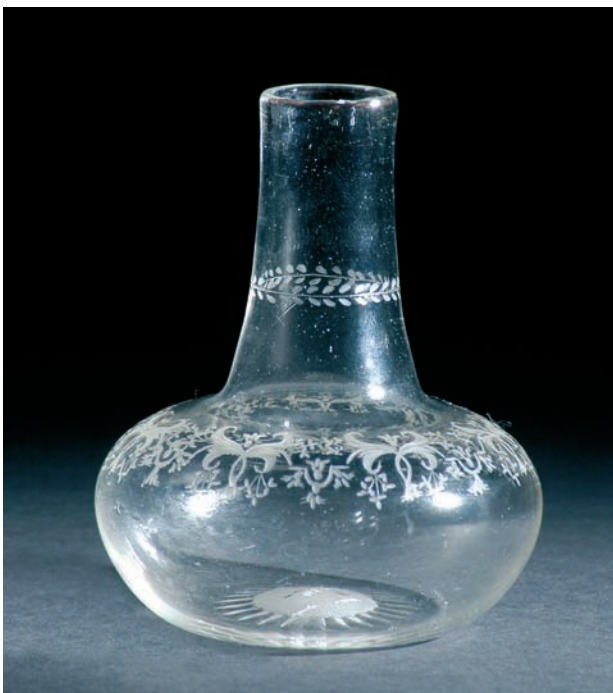
Butlik o brzuścu w formie mocno spłaszczonej kuli i długiej szyi cylindrycznej, nieznacznie zwężającej się ku wylewowi. Na ramionach brzuśca grawerowany ornament ciągły, złożony ze stylizowanych gałązek i kwiatów połączonych z taśmami. Na szyi, w dolnej części, rytowana pozioma uproszczona gałązka z listkami. Spodnia strona dna zdobiona szlifowanymi soczewkami, koncentrycznie rozłożonymi wokół matowego koła na wybrzuszeniu.

Analogiczne obiekty, określone jako część zestawu toaletowego, znajdują się w zbiorach Kremla (Katalog sobranija... Kreml 2006, poz. 16, 17), datowane są na lata 90. XVII w. i przypisywane Śląskowi ze znakiem zapytania. Analogiczne butliki znajdują się także w zbiorach muzeów w Bremie, Kopenhadze i Oslo, określane jako wyroby niemieckie.

Stan zachowania: dobry; liczne rysy na spodniej stronie dna, lekki nalot na ściankach naczynia od wewnątrz.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/396

200 *Kielich*

Saksonia, lata 40. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 20 cm, śr. stopy 11,2 cm, śr. wylewu 9,6 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/1397, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/412)

Stopa płaska, okrągła, trzon tralkowy, fasetowany, oddzielony od stopy dwoma talerzykami. Nodus w formie płaskiego pierścienia, szlifowany w rząd poziomych soczewek. Czasza koniczna, szlifowana u nasady w dwa rzędy „łezek”. Dekoracja rytowana jednostronna: na tle rozbudowanych panopliów ze sztandarami, lufami armat i bębniami – kartusz z pięcioma herbami Polski, Litwy i Saksonii, pod koroną królewską. Na stopie grawerowane dwie skrzyżowane gałązki: laurowa i palmowa.

Stan zachowania: dobry.

Literatura: niepublikowany.

FC-ZKW/1397

201 Kielich z nakrywą

Niemcy, szkło lata 60.-70. XVIII w., grawerunek późniejszy szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane), złożone wys. 21,9 cm, śr. stopy 10,1 cm, śr. wylewu 8,8 cm; nakrywa: wys. 8 cm, śr. 7,4 cm Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/1395, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/410/a, b)

Stopa kapeluszkowata – silnie wysklepiona, trzon tralkowy, fasetowany, silnie rozszerzający się w części górnej szlifowanej w romby, przechodzący w graniastosłup sześciokątny. Czasza u nasady (1/3 wysokości) ze szkła pełnego, szlifowana w romby, równo ścięta. Górna część czaszy tulipanowo rozchylona. Grawerowana dekoracja czaszy heraldyczna, odnosząca się do Augusta II bądź Augusta III Wettinów: na tle panopliów tarcza pięciodzielna z herbami Polski, Litwy i Saksonii pod koroną, niżej data 1730. Z drugiej strony wplecione w wić roślinną dwa medaliony ze scenami łowów.

Nakrywa zdobiona grawerowaną wicią roślinną, w którą wpleciono sceny polowania, analogiczne do przedstawionych na czaszy.

Forma kielicha typowa dla szkielek z 2. poł. XVIII w. z hut w Zechlinie i Hesji.

Kielich o analogicznej formie, datowany na 3. ćw. XVIII w. jako wyrób Lauenstein, publ. jest w: Baumgärtner 1988 A, poz. 218. Analogiczne szkło znajduje się w zbiorach MNWr, datowane na lata 70. XVIII w. Badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykazały zbieżność pierwiastków szkielek ze zbiorów ZKW i MNWr, jednak pewne wątpliwości budzi dekoracja rytowana – zestawienie herbów i scen myśliwskich oraz data 1730, wcześniejsza od stosowanego kształtu kielicha. W związku z powyższym można przyjąć, że szkło jest oryginalne, natomiast grawerunek wykonano wtórnie.

Stan zachowania: klejone pęknięcie w części pełnej nasady czaszy.

Literatura: niepublikowany.

FC-ZKW/1395

202 Kielich

Hesja, Lauenstein?, 3. ćw. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złocone

wys. 16,9 cm, śr. stopy 7,8 cm, śr. wylewu 6,8 cm

nr inw. ZKW/213

Stopa okrągła, w środkowej partii silnie wybruszona, trzon gładki w formie tralki, u góry silnie wydętej w rodzaj nodusa, na nim bezpośrednio osadzona czasza. Czasza do ok. 1/3 wysokości wykonana z pełnego szkła z zatopionymi pęcherzykami powietrza, zwężająca się ku dołowi, ścięta poziomo u góry. Wyżej – w przekroju pozioma, nieco rozszerzająca się ku wylewowi. Na czaszy grawerowana dekoracja jednostronna: monogram wiązany JWC pod koroną szlachecką, ujęty dwiema przewiązаныmi gałązkami. Przy krawędzi wylewu złoty pasek.

Forma kielicha jest charakterystyczna dla szkieł z hut położonych na obszarze Hesji i Lauenstein. Typowe ukształtowanie mają przede wszystkim: kapeluszowata stopa, tj. z silnie wybrzuszoną centralną częścią lub wręcz cała, poza krawędzią, oraz podstawa czaszy ze szkła pełnego, w którym zatopione są pęcherzyki powietrza, ułożone najczęściej koncentrycznie. Kielichy z tych terenów przyjmowały takie ukształtowanie, zwłaszcza w partii czaszy, pod wpływem szkieł angielskich.

Stan zachowania: rysy, przetarcia złota.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/213

203- Para kielichów -204

Brandenburgia, 2. poł. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane
wys. 16,3 cm, śr. stopy 7,6 cm, śr. wylewu 7,3 cm
nr inw. ZKW/209/1,2

Stopa okrągła, płaska, trzon pełny, rozszerzający się ku górze, z zatopionymi sześcioma pęcherzykami powietrza pod nasadą czaszy. Trzon przechodzi bezpośrednio w czaszę koniczną, gładką, bez żadnej dekoracji.

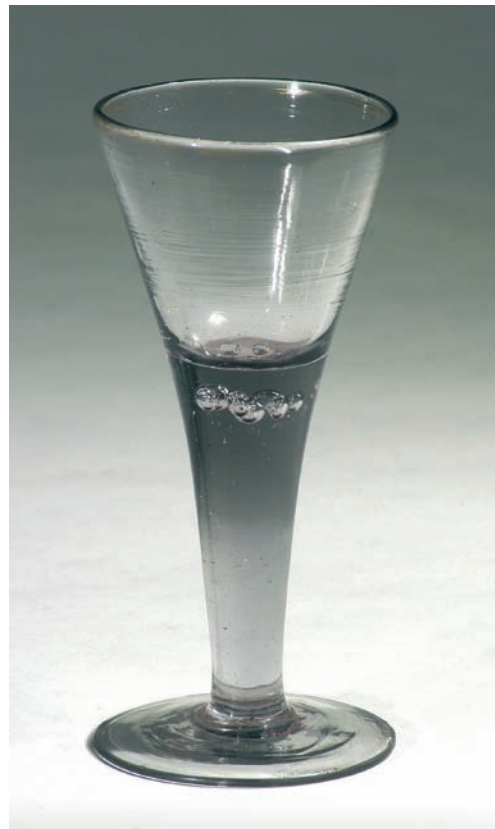
Forma kielichów wzorowana na angielskich, charakterystyczna dla obszaru Brandenburgii w 2. poł. XVIII w.

Kielichy prezentowane były na wystawie w ZKW w 1982/1983: *Nabytki Zamku Królewskiego w Warszawie, wybór darów i zakupów z l. 1971-1982.*

Stan zachowania: dobry.

Literatura: niepublikowane.

Historia: 1974 przekazane do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

ZKW/209/1,2

V. SZKŁO ROSYJSKIE

Pierwszą ważną rosyjską hutą szklaną była manufaktura Izmaylovo nieopodal Moskwy, założona przez cara Aleksieja, czynna w latach 1668 – ok. 1725. Specjalizowała się w szkłe stołowym, przede wszystkim wykonywanym na zamówienie dworu. Na początku XVIII w. w Rosji rozwinęły się dwa ośrodki szklarskie: wokół Moskwy i Sankt Petersburga. W pierwszym z nich huty szklane wykonywały przedmioty przeznaczone dla mniej ważnej klienteli: dzbanki, butle, flasze, kieliszki, zdobione prostymi, malowanymi emalią motywami, takimi jak ptaki, inskrypcje itp. Odbiorcami produkcji manufaktur zlokalizowanych wokół Sankt Petersburga były rodzina cesarska i arystokracja. W tym okręgu skupiono wszystkie huty państwowe za rządów Piotra Wielkiego, a w latach 30. XVIII stulecia ograniczono te wytwórnie do jednej, usytuowanej w samym Sankt Petersburgu, czynnej do 1770. Wśród jej luksusowych wyrobów ze szkła kryształowego najwięcej było kielichów z grawerowanymi cesarskimi emblematami, portretami, monogramami i inskrypcjami. Szklą te zamawiały m.in. caryca Elżbieta Pietrowna (1741-1762) i Katarzyna Wielka (1762-1796). Ryt niejednokrotnie złocono, wyrabiano także kolorowe szkło, zwłaszcza zielone. Szklą również dekorowano ornamentycznym głębokim szlifem, który dominował w produkcji zwłaszcza na początku XIX w.

205 Kielich

Sankt Petersburg, Impieratorskij stieklennyj zawod?, 1741-1761
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złocone
wys. 23,7 cm, śr. stopy 10,2 cm, śr. wylewu 9,3 cm
nr inw. ZKW/203

Stopa okrągła, lekko wysklepiona, trzon tralkowy fasetowany, nodus kulisty szlifowany w soczewki. Czasza koniczna, u nasady szlifowana w owoidalne soczewki, nad którymi ostrołukowe fasy. Powyżej całą powierzchnię czaszy pokrywa grawerowana dekoracja: z jednej strony dwugłowy orzeł trzymający w szponach berło i jabłko królewskie, pod koroną cesarską, obramowany dwiema gałązkami z kwiatami; z drugiej strony, pod koroną cesarską, monogram wiązany EP, odnoszący się do carycy Elżbiety Pietrownej, panującej w Rosji w latach 1741-1762.

Forma kielicha charakterystyczna dla szkieł petersburskich ok. poł. XVIII w. Motyw dwugłowego orła – godła Rosji – jest typowy dla szkieł rosyjskich, zwłaszcza związanych z osobami panującymi.

Analogiczna dekoracja znajduje się na kielichach publ. w: *Spiegl* 1979, poz. 134-135, s. 94; zwłaszcza drugi z obiektów jest niemal identycznie zdobiony. Również w zbiorach Kremla znajduje się kielich z rytym monogramem EP (por. *Katalog sobranija... Kreml* 2006, poz. kat. 112). Trzon kielicha i szlifowana dekoracja czaszy analogiczne do kielichów ze zbiorów Kremla, poz. kat. 104 i 111.

Kielich był prezentowany na wystawie w ZKW w 1982/1983: *Nabytki Zamku Królewskiego w Warszawie, wybór darów i zakupów z l. 1971-1982*.

Stan zachowania: rysy na spodzie stopy.

Literatura: niepublikowany.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

ZKW/203

206 Kielich

Sankt Petersburg, 3. ćw. XVIII w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złocone
wys. 25,8 cm, śr. stopy 11,3 cm, śr. wylewu 10,2 cm
nr inw. ZKW/541

ZKW/541

Stopa okrągła, lekko wysklepiona, trzon dwuczłonowy: część dolna cylindryczna, fasetowana, ujęta od dołu płaskim talerzykiem, u góry spłaszczoną kulą, szlifowana w romboidalne soczewki. Powyżej fasetowana tralka i nodus szlifowany w dwa rzędy graniastych soczewek. Czasza koniczna, u nasady pełna, z zatopionymi pęcherzami powietrza, zaokrąglona, szlifowana w duże romby. Na pozostałej powierzchni czaszy dekoracja rytowana i złocona: kobieta i mężczyzna w osiemnastowiecznych strojach, w tle roślinność i zabudowania.

Por. szkła publ. w: *Spiegl* 1979, poz. 136-137, s. 94; zdobienie szlifem kielicha ze zbiorów Kremla, *Katalog sobranija... Kreml* 2006, poz. kat. 122, a forma trzonu – szkła z tych zbiorów, poz. kat. 133 i 138.

Kielich prezentowany na wystawie w ZKW w 1982/1983: *Nabytki Zamku Królewskiego w Warszawie, wybór darów i zakupów z l. 1971-1982*.

Stan zachowania: przetarcia złota.

Historia: 1977 dar Kazimiery Zawistowicz-Adamskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

207 Kielich z nakrywą

Rosja, ok. poł. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane

wys. 18,7 cm, śr. stopy 9,9 cm, śr. wylewu 8,7 cm; nakrywa: wys. 7,4 cm, śr. 9,5 cm

nr inw. ZKW/269/a, b

Stopa okrągła, z podwiniętą krawędzią, trzon tralkowy, mocno wybrzuszony w górnej części, szlifowany w fasety i okrągłe soczewki. Nodus – w formie spłaszczonej kuli, szlifowany w owalne soczewki. Czasza koniczna, u nasady zaokrąglona i szlifowana w fasety półokrągło zakończone. Na pozostałej powierzchni czaszy szlifowane cztery rozety, skomponowane z soczewek o różnym wykroju. Nakrywa w dolnej części wybrzuszona i szlifowana w rząd soczewek, wyżej – wysklepiona stożkowato, szlifowana w koncentrycznie ułożone fasety rozszerzające się ku zaokrąglonym końcom, zbiegające się w punkcie osadzenia uchwyty. Uchwyt w formie kulki szlifowanej w okrągłe soczewki.

Forma trzonu typowa dla szkieł rosyjskich z poł. XVIII w. (por. Katalog sobranija... Kreml 2006, poz. 135).

Stan zachowania: drobne ubytki przy krawędzi nakrywy.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/269/a, b

208 Szklanica

Rosja, 2. poł. XVIII w.

szkło bezbarwne, grawerowane

wys. 12,9 cm, śr. podstawy 7,3 cm, śr. wylewu 10,8 cm

nr inw. ZKW/215

ZKW/215

Szklanica koniczna, znacznie rozszerzająca się ku górze. Dekoracja rytowana, obiegająca ścianki dookoła, zajmuje 2/3 wysokości (górną część) i przedstawia fragment ogrodu: furtkę z segmentem ogrodzenia, drzewa i krzewy, skaczącego jelenia.

Analogicznie zdobione szklanice, również datowane na 2. poł. XVIII w., znajdują się w zbiorach Kremla (por. Katalog sobranija... Kreml 2006, poz. kat. 162, 163). Motyw ogrodu występuje również na szklanicach i kielichach publ. w: Dolgich 1985, poz. 13-16.

Stan zachowania: mocno porysowana powierzchnia szkła.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

209 Cabaret

Rosja?, lata 20.-30. XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, oprawa: miedz, brąz

wys. 34 cm, śr. 19 cm

nr inw. ZKW/340/a-i

Cabaret złożony jest z czterech karafek, które razem tworzą zarys karafki o dzwonoватым brzuścu i szerokiej, cylindrycznej, wysmukłej szyi. Każda z nich ma dno w formie ćwiartki koła, dwie ścianki pionowe, proste i zewnętrzną wybruszoną. Przy podstawie każda z części szlifowana jest w rząd rautów. Powyżej szlifowane pionowe głębokie żłobiny, nad którymi trzy rzędy nieco mniejszych rautów. Ramiona korpusu szlifowane w poziome linie, oddzielone uskokami. Partia szyi szlifowana w klinowe żłobiny ułożone ukośnie.

Cztery karafki ustawione na okrągłej miedzianej tacy, wspartej na czterech brązowych nóżkach w formie zwierzęcych łap z muszlowatą formą ujętą w dwie wolutki przy zamocowaniu. Listwa tacy zdobiona ornamentem z lancetowatych liści ułożonych pionowo, a krawędź – perłkowaniem. Korki karafek złożone z dwóch części: podstawa-zatyczka z naturalnego korka, uchwyty miedziane w kształcie łabędzia o uniesionych skrzydłach.

Stan zachowania: małe wykruszenia przy krawędziach karafek, zarysowania powierzchni szkła, zabrudzenia części metalowych.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/340/a-i

210 Szklanka

Rosja, lata 30.-40. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, malowane, złocone, srebrzone
wys. 8,6 cm, śr. podstawy 6,5 cm, śr. wylewu 7,1 cm
nr inw. ZKW/339

Szklanka cylindryczna, w dolnej części (do 1/3 wysokości) szlifowana w fasety zakończone półkuliście, o krawędziach podkreślonych złotem. Na ściankach dwie owalne rezerwy obwiedzione złotą ramką, z niemal identycznymi pejzażami malowanymi czernią na jasnoróżowym tle: na pierwszym planie szeroka rzeka, w głębi, na wysokim brzegu, schematyczna zabudowa. Między medalionami dwukrotnie powtórzony motyw – malowana srebrem doniczka z kwiatem ze złotymi listkami. Przy wylewie złoty pasek.

ZKW/339

Stan zachowania: przetarcia złota, ubytki przy krawędzi podstawy, rysy na spodniej stronie dna.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

211 Szklanka

Rosja, lata 30.-40. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, barwnie malowane, złocone
wys. 9,9 cm, śr. podstawy 7,8 cm, śr. wylewu 7,7 cm
nr inw. ZKW/338

Szklanka cylindryczna z grubego szkła. Podstawa szlifowana w szerokie fasety zakończone półkuliście. Połowę korpusu zdobi wielobarwne przedstawienie myśliwego rozmawiającego z chłopcem na tle sielskiego krajobrazu. Pozostała powierzchnia szlifowana w różnorodne elementy (niektóre pomalowane na żółto bądź czerwono) tworzące rozbudowaną kompozycję ornamentalną, której centrum stanowi eliptyczna żłobina pokryta złotym lustrem.

Stan zachowania: złuszczenia czerwonej farby, drobne wyszczerbienia górnej krawędzi, porysowana spodnia powierzchnia dna.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/338

212 Szklanka

Rosja, 2. ćw. XIX w.

szkło barwione w masie tlenkiem manganu na fioletowo, nadruk – miniatura, złocenie, srebrzenie

wys. 7,8 cm, śr. podstawy 5,8 cm, śr. wylewu 6,5 cm

nr inw. ZKW/432

Szklanka cylindryczna, fasetowana pionowo od podstawy niemal do połowy wysokości. W prostokątnej rezerwie drukowana (czarna farba na białym tle) miniaturowa sielska scena strzyżenia owiec. Na pierwszym planie pod drzewem pasterka i chłopiec strzygą owcę, obok druga pasterka i dwaj chłopcy przytrzymują za rogi barana. W głębi krajobraz z pasącymi owieczki pasterzami. Scena obramowana ramką zdobioną ornamentem roślinnym malowanym srebrem i złotem.

Stan zachowania: przetarcia nadruku i złota.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/432

213 Cukiernica z nakrywą

Rosja, 1855-1881

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. z nakrywą 20,8 cm, śr. stopy 8,4 cm, śr. wylewu 12 cm; nakrywa: wys. 9,3 cm, śr. 14 cm
nr inw. ZKW/618/a,b

Cukiernica z zastawy cara Aleksandra II, której część znajduje się w zbiorach MNW. Stopa okrągła, szlifowana od spodu w romby i rauty, krawędź szlifowana w wąskie soczewki. Trzon fasetowany dziesięciobocznie, zakończony u góry płaskim okrągłym talerzykiem. Czasza półkulista, szlifowana w pionowe fasety, ujęte od góry soczewkami. W jednej z soczewek grawerowana cyfra cara Aleksandra II: pod koroną cesarską litera A z cyfrą rzymską II. Nakrywa półkulista, również szlifowana w szerokie, półkuliście zakończone fasety. Uchwyt w formie guza zeszlifowanego od góry, wielobocznie fasetowanego.

Stan zachowania: wykruszenia przy krawędzi wylewu i pokrywy.

Historia: 1971 dar Marii Lorek-Woliniewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/618/a,b

214 *Flasza (Herbatnica?)*

Rosja, kon. XIX w.

szkło bezbarwne, dmuchane z formy, metalowa oprawa i nakrętka

wys. 14 cm, szer. 8,5 cm

nr inw. ZKW/433/a,b

Flasza prostopadłościenna o ściankach pionowo karbowanych. Na spodniej stronie dna wytłoczone litery i cyfra: B 8/ SΦ. Szyja niska, cylindryczna, oprawiona w mosiężną blachę, z której wykonana cylindryczna przykrywka.

Flasza wykonana ze szkła z licznymi zanieczyszczeniami, m.in. pęcherzykami powietrza.

Stan zachowania: silnie zabrudzone wnętrze flaszki.

Historia: 1980 dar Stanisława Domańskiego dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/433/a,b

VI. SZKŁO ANGIELSKIE

Szklarstwo w Anglii rozwijało się intensywnie od 2. połowy XVI w. dzięki osiadającym tu od połowy tego stulecia włoskim szklarzom. Do ostatniej tercji XVII w. szkła angielskie miały włoski charakter, tak też były zdobione pierwsze wyroby George'a Ravenscrofta (1632-1683). W 1612 wprowadzono zakaz palenia drewnem w piecach szklarskich, co stało się jednym z bodźców do wynalezienia przez Ravenscrofta kilkadziesiąt lat później (lata 70. XVII w.) bezbarwnego szkła ołowiowego o 20-35% zawartości tlenku ołowiu. Topiło się ono w niższej temperaturze, co miało duże znaczenie, gdyż przy uzyskiwaniu wysokich temperatur w piecach opalanych węglem istniało poważne niebezpieczeństwo zanieczyszczenia masy szklanej popiołem i dymem z węgla. Charakteryzujące się dużą twardością i przejrzystością szkło ołowiowe było naśladowane na kontynencie europejskim i stanęło u podstaw rozwoju technologii szkieł kryształowych.

215 Kieliszek

Anglia, 3. ćw. XVIII w.

szkło ołowiowe bezbarwne, filigran

wys. 15,5 cm, śr. stopy 7 cm, śr. wylewu 5,5 cm

nr inw. ZKW/193

Stopa okrągła, płaska, trzon cylindryczny pusty, z filigranem powietrznym z mlecznego szkła. Czasza dzwonoвата z szeroko rozchylonym wylewem.

Kształt kieliszka charakterystyczny dla szkła angielskiego z 2. poł. XVIII w. Formy te przejmowały inne huty szklane na kontynencie, zwłaszcza od poł. XVIII w.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Ceramika i Szkło 1998, cz. Szkło, poz. 22.

ZKW/193

VII. SZKŁO MASONSKIE

Szkła masonskie charakteryzują się zblizoną dekoracją rytowaną, tzn. większość symboli jest umieszczana według jednego schematu. Najczęściej wykorzystywane motywy to: świątynia Salomona, kolumny Jakin i Boaz, kotwica, kielnia, młotek, węgielnica, poziomica, cyrkiel, wieko trumny, gwiazda sześcioramienna, opromienione Oko Opatrzności i miecz.

Każdy z tych motywów ma bogatą symbolikę masonską, m.in. cyrkiel jest symbolem mądrości, wiary i rozumu, węgielnica oznacza równowagę i szczerłość, świątynia Salomona symbolizuje dążenia do zjednoczenia ludzkości, gwiazda odnosi się do światłości, wiedzy, doskonałości (często wpisywana w nią litera G to skrót słowa *grande* – wielki i greckiego *gnosis* – wiedza), kolumny Boaz i Jakin symbolizują miejsce nabywania wiedzy wolnomularskiej, zaś trójkąt oznacza naukę.

216 *Puchar z nakrywą*

Śląsk?, ok. 1820

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, matowione

wys. 16,5 cm, śr. stopy 10,1 cm, śr. wylewu 11,3 cm; nakrywa: wys. 8 cm, śr. 12,4 cm

nr inw. ZKW/936/a, b

Stopa okrągła, płaska, trzon silnie zredukowany, czasza dzwonowata. Nakrywa okrągła, uformowana uskokowo, z uchwytem w formie guza.

Dekoracja na czaszy rytowana dwustronna: w dwóch, leżących naprzeciw siebie medalionach, obramionych podwójną opaską, częściowo szlifowaną w romboidalne rauty. W jednym z medalionów, pod koroną hrabiowską, pięciopółowa tarcza z herbami: Szreniawa, Topór, Niesobia, Rawicz i Trąby. Tarcza rozdziela litery: AS (u góry) i PK (u dołu).

W drugim medalionie symbole masonskie: u góry centralnie umieszczona gwiazda pięcioramienna z literą G w środku, ujęta od dołu chmurami z promieniami, z ich lewej strony – słońce, z prawej – księżyc.

Poniżej centralnie ukazana symboliczna świątynia Salomona z postacią trzymającą sztylet i wagę (aluzja do króla Salomona?). Po jej bokach palmy i dwie kolumny z literami J i B, odnoszące się do nazw Jakin i Boaz. Przy bazie pierwszej z nich umieszczono wieko trumny, kotwicę, kielnię oraz węgielnicę, zaś przy bazie drugiej – zwierciadło oplecione przez węża, głowę Murzyna z wbitym w szyję sztyletem, a za nią serce gorejące oraz niżej cyrkiel. W dolnej części medalionu, centralnie na siedmiu stopniach świątyni Salomona, ukazany feniks w gnieździe, karmiący swe dzieci własną piersią. Na osiach powierzchni czaszy między medalionami – trzy pionowe półwałeczki, wzdłuż środkowego – rząd wklęsłych owali. Pozostała powierzchnia ścianek czaszy prążkowana pionowo; nasada uformowana w cztery zmniejszające się ku dołowi uskoki. Na stopie, od spodu, szlifowana gwiazda sześcioramienna.

Nakrywa szlifowana w pasowo ułożone ornamenty: romboidalne rauty, kratkę i owalne pola.

Kielich związany jest z osobą hrabiego Antoniego Tymoteusza Ignacego Stadnickiego herbu Szreniawa (1774-1820), do którego imienia i nazwiska odnoszą się litery AS; litery PK wskazują na sprawowaną funkcję – prezesa kapituły Góra Wawel w 1819, utworzonej przy loży „Przesąd Zwyciężony”, działającej w Krakowie. Herby związane są z żeńskimi antenatkami

z rodu Stadnickiego: matki, Kunegundy z Ożarowskich herbu Rawicz, babki ze strony matki – Anny Otwinowskiej herbu Trąby, babki ze strony ojca – Marcyanny Morskiej herbu Topór oraz prababki po mieczu – Apolonii Kępińskiej herbu Niesobia.

Antoni Stadnicki, działacz edukacyjny i sejmowy w Księstwie Warszawskim i Wolnym Mieście Krakowie, syn Feliksa (1742-1790), kawalera Orderu św. Stanisława, od 1789 hrabiego austriackiego, był członkiem loży „Przesąd Zwyciężony”, zastępcą jej mistrza katedry, a w 1817 – mistrzem. W 1819 ustanowiono przy tej loży kapitułę „Górę Wawel”, której został prezesem; Kawaler Różanego Krzyża.

Puchar wykonano z okazji objęcia przez Stadnickiego w 1819 funkcji prezesa kapituły; ponieważ zmarł on w roku następnym, szkło z pewnością powstało w tym czasie.

Loża „Przesąd Zwyciężony” powstała w Krakowie za czasów Stanisława Augusta; po przezwie w latach 1795-1810 reaktywowała swą działalność. Miała dwie pieczęcie: lakową z symbolami masońskimi – sześcioramienną gwiazdą z literą G w środku, z literami J i B po bokach, odnoszącymi się do nazw kolumn świątyni Salomona, i napisem *Przesąd Zwyciężony Na Wschodzie Krakowskim Roku 5787*, oraz tuszową z pieczęcią Salomona (gwiazda sześcioramienna) z literą P w środku i poniżej ukazany ołtarz oraz napisem wokół: *Or. de Craco*.

Niektóre z tych znaków (np. gwiazda) zostały uwzględnione w dekoracji pucharu.

Stan zachowania: rysy i zmatowienie spodniej powierzchni stopy, ubytek przy krawędzi nakrywy.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/936/a,b

217 Kielich

Czechy?, Śląsk?, kon. XIX – pocz. XX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 12 cm, śr. podstawy 5,5 cm, śr. wylewu 7 cm
nr inw. ZKW/1858

Podstawa w formie ściętego trzynastobocznego ostrosłupa, na niej osadzona czasza: u dołu w formie pierścienia, powyżej koniczna, zdobiona na całej powierzchni symbolami masońskimi. Kolejno przedstawiono: promieniste Oko Opatrzności z wyrytymi symbolicznie literami hebrajskimi (znak przewodniczącego?), następnie dwa skrzyżowane klucze (skarbnik?) i poniżej dwie skrzyżowane gałązki (sekretarz?); dwie skrzyżowane szpady i poniżej zgrupowane: kielnia, młot, węgielnica i poziomica; zarys kaplicy cmentarnej (?) z czaszką i piszczelami; tron na trzech stopniach pod baldachimem; między dwiema kolumnami Jakin i Boaz oraz dwoma krzyżami – ołtarz z węgielnicą i cyrklem oraz krzyżem powyżej; na siedmiu stopniach centralnie osadzony miecz, przy którego nasadzie z dwóch stron Oko Opatrzności, a w zwieńczeniu – ośmioramienna gwiazda z czterech trójkątów równobocznych.

Program ikonograficzny zapewne odnosi się do obrzędów przyjęć członków loży bądź nadania kolejnych stopni. Niemał identyczny układ i zestaw znaków zdobi kielichy znajdujące się w zbiorach MNKi, nr inw. MNKi/R/101 i MNKi/R/125 (por. Szkło europejskie 2003, poz. 59, 61).

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1985 dar Alicji Witaczek dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/1858

218 Puchar

Europa, pocz. lat 60. XIX w. lub kon. XIX w. – 1938
szkło bezbarwne powlekane lazurem żółtym, szlifowane, grawerowane
wys. 13 cm, bok podstawy 7,5 cm, bok wylewu 8 cm
nr inw. ZKW/619

Puchar z grubościennego szkła. Na trójkątnej, uskokowej podstawie osadzona czasza w formie odwróconego ostrosłupa o ściętym wierzchołku. Na jednej ze ścianek czaszy – grawerowany herb Polski – Orzeł w koronie, na drugiej herb Litwy – Pogoń, zaś na trzeciej inskrypcja pisana

ZKW/619

gotykiem: *Czas pokuty długi/ karałeś inż do-
tkliwie/ resztę win darujesz/ Co zburzyłeś za
karę/ z łaski odbudujesz/ Wielki Świata bu-
downiku.* Poniżej zestaw symboli masońskich:
kielnia, młotek, węgielnica i poziomica.

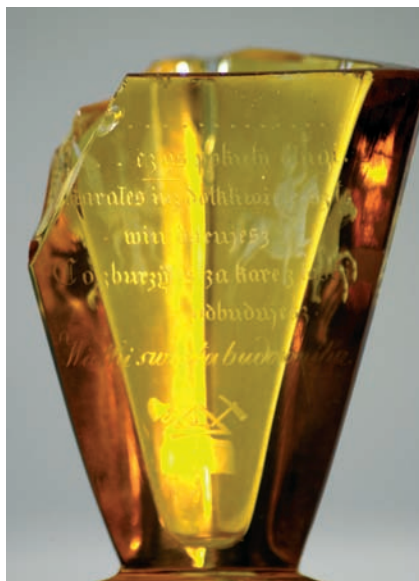
Na jednym z boków podstawy – partero-
wy budynek z portykami kolumnowymi,
prawdopodobnie symboliczne przedstawi-
enie niebiańskiej loży masońskiej, gdzie miesz-
ka Najwyższy Architekt Wszechświata lub
świątyni Salomona.

Ze względu na wymowę inskrypcji, godła
Polski i Litwy oraz symbole masońskie można
by sądzić, że szkło wykonano na zamówienie
członka loży w Cuneo we Włoszech, działa-
jącej na pocz. lat 60. XIX w. w polskiej szko-
le oficerów, kształconych na rzecz przyszłego
powstania styczniowego. Bardziej prawdo-
podobne wydaje się, że puchar zamówiła
łoża „Orzeł i Pogoń”, działająca w Wilnie od
koń. XIX w. do 1938.

Stan zachowania: ubytek przy podstawie (w narożniku).

Historia: 1976 dar Ireny Czugałińskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

219 Kielich

Niemcy, kon. XIX – pocz. XX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złocone

wys. 13,5 cm, śr. stopy 7,1 cm, śr. wylewu 6,2 cm

nr inw. ZKW/419

Poszczególne części kielicha – niewyodrębnione. Stopa okrągła, ośmiobocznie fasetowana, przechodzi w trzon pełny, ośmiobocznie fasetowany, zwężający się ku górze. Czasza owoidalna, u nasady fasetowana. Na czaszy okrągły medalion z monogramem wiązany EW; pozostałą powierzchnię zdobią symbole masońskie ułożone w następującym porządku (od prawej): skrzyżowane cyrkiel i węgielnica, poniżej ociosany kamień; słońce nad sześcioramienną gwiazdą z literą G pośrodku i językami płomieni między ramionami; księżyc nad poziomą; pięć gwiazdek nad trzema świecami w lichtarzach; skrzyżowane kielnia i młotek nad bliżej nieokreślonym motywem. Nad medalionem ozdobnie zawiązany sznur. Na stronie spodniej podstawy rytowane, pisane gotykiem w lustrzanym odbiciu: *BR./ Weiss*.

W latach 1895-1899 członkiem loży „Szczerza Przyjaźń” we Lwowie był Adolf Weiss (zm. 1899), lekarz. W monogramie występuje początkowa litera imienia E, na stopie Br (co odnosi się do skrótu Brat), więc nie można jednoznacznie kojarzyć szkła z tą osobą.

Wiele szkieł masońskich o tym kształcie było wystawianych na aukcjach Fischera, z proveniencją niemiecką i datowanych na 1. dwudziestolecie XX w.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/419

VIII. SZKŁO EUROPEJSKIE O NIEUSTALONEJ PROWENIENCJI

220 *Flaszeczka*

Cesarstwo Rzymskie, warsztat wschodni, III w. n.e.
szkło o żółtawym zabarwieniu
wys. 7,9 cm, śr. podstawy 3,4 cm
nr inw. ZKW/337

Flaszeczka wsparta na niskiej stopce z krążka o nieregularnej krawędzi. Brzusiec kulisty, szyja – długa, cylindryczna, lekko rozszerzająca się ku górze, przy wylewie poziomy kołnierz uformowany z nici szklanej, częściowo spłaszczonej.

Masa szklana bardzo zanieczyszczona: z licznymi pęcherzykami powietrza.

Stan zachowania: ubytek przy krawędzi stopki.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/337

221 *Obraz: Papież Innocenty III przyjmujący św. Franciszka z Asyżu*

Europa, kon. XVII w.

szkło, technika eglomizacji, rama drewniana: inkrustacja metalem i szylkretem, malowana

forma ośmiokąta: bok 5 cm, szer. 14 cm

nr inw. ZKW/3500/a, b

Obraz na szklanej ośmiobocznej płytce. Na ciemnoniebieskim tle lakieru wycięta w złotej folii, z grawerowanymi szczegółami, scena figuralna. Siedzący pod rozłożystym drzewem papież Innocenty III przyjmuje św. Franciszka klęczącego u jego kolan; w głębi przedstawieni duchowni, m.in. franciszkanin. Drewniana rama ujmująca szklaną płytkę zdobiona motywami roślinnymi wyciętymi w metalu (liście akantu) i okładziną z szylkretu, barwionymi na niebiesko i czerwono.

Stan zachowania: odspojenia lakieru od powierzchni szkła, pęcherze, liczne wykruszenia szylkretu i ubytki metalowej dekoracji.

Historia: 1993 dar Marii i Władysława Jarosów dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/3500/a, b

222 Wazka

Europa Środkowa, Czechy?, XVIII w.
szkło bezbarwne, hutniczo dekorowane
wys. 8,6 cm, śr. stopy 9 cm, śr. wylewu 8,5 cm
nr inw. ZKW/264

Stopa okrągła, płaska, trzon szeroki, cylindryczny. Czasza okrągła, wybrzuszona w dolnej części. Poniżej wylewu, w pewnej odległości, plastyczny walek na zewnątrz ścianek czaszy, prawdopodobnie stanowiący podpórkę nakrywy. Uchwyty w formie litery C, zdobione po zewnętrznej krawędzi tzw. skrzydełkami, plastycznie formowanymi. Między nimi, w połowie odległości, z dwóch stron czaszy, plastycznie modelowane kwiaty w formie krążka, o odgiętych i pofalowanych krawędziach.

Masa szklana z bardzo licznymi małymi pęcherzykami powietrza, znacznie zmniejszającymi jej przejrzystość. Brak nakrywy.

Szklarze weneccy wprowadzili hutniczą dekorację do swego repertuaru i się w niej wyspecjalizowali w XVI stuleciu. W końcu tego wieku do zdobnictwa naczyń wprowadzono uchwyty skrzydełkowe, które jako trzony kielichów zyskały najpiękniejsze, rozbudowane formy, przypominające koniki morskie. Nici szklane, z których formowano zdobienie, obrabiano za pomocą szczypiec. Na północ od Alp tego typu dekorację stosowano najpierw na szkłe leśnym (2. poł. XVI w.), nieodbarwianym, o odcieniu zielonym, a od 1. poł. XVII stulecia – bezbarwnym. Szklą zdobioną hutniczo, „na gorąco”, wytwarzano zarówno na terenie Niemiec, jak i Czech; wyróżniały się wśród nich szkła w stylu weneckim, produkowane przede wszystkim w Niderlandach i Czechach.

Stan zachowania: rysy, pęknięcie czaszy przy jednym z uchwytów.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/264

223 Szklanka

Czechy?, Saksonia?, lata 40. XVIII w.

szko bezbarwne, szlifowane, klejone dwuścienne, złota i srebrna folia, malowana folia

wys. 9,1 cm, śr. podstawy 5,4 cm, śr. wylewu 7,3 cm

nr inw. ZKW/211

Szklanka koniczna, fasetowana od zewnątrz. Dekorację stanowi umieszczony między ściankami, wycięty w złotej folii, kartusz z herbami Polski, Litwy i Saksonii z jednej strony oraz z drugiej strony – jeździec, nad nim napis *BONA NOVA* i poniżej data 1741. Przy wylewie i dolnej krawędzi ścianek w srebrnej folii – ornament złożony z liści akantu.

Stan zachowania: ubytki przy krawędzi dna, pęknięcie, rozmycie malatury na folii umieszczonej między ściankami.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/211

224 Kielich

Czechy?, Niemcy?, lata 40. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, klejone dwuściennie, grawerowana złota i srebrna folia

wys. 18,3 cm, śr. stopy 9 cm, śr. wylewu 8 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/1622, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/422)

Stopa okrągła, lekko wysklepiona, szlifowana od spodu w koncentrycznie ułożone owalne soczewki naprzemiennie z wąskimi żłobinami. Trzon tralkowy fasetowany, oddzielony od stopy nieforemnym płaskim talerzykiem. Nodus w formie spłaszczonej gąłki, szlifowanej w poziome soczewki. Czasza koniczna dwuścienna, w dolnej części szlifowana od zewnątrz w pionowo ustawione owalne soczewki, dwunastokrotnie fasetowana. Połączenie naczyń ok. 1 cm poniżej krawędzi wylewu. Między ściankami wycięta w złotej grawerowanej folii dekoracja dwustronna: w ozdobnych kartuszach, z jednej strony – herby Polski, Litwy i Saksonii pod koroną otwartą, z drugiej strony – wiązany monogram AR pod koroną otwartą. Między kartuszami kompozycje panopliów, u nasady czaszy wycięte w srebrnej folii liście akantu, zaś u góry – złoty pasek.

Stan zachowania: kielich klejony w dolnej partii czaszy, odspojenia lakieru (bąble).

Literatura: niepublikowany.

FC-ZKW/1622

225 Kielich

Czechy?, ok. 1750

szkło bezbarwne, szlifowane

wys. 26,1 cm, śr. stopy 12,6 cm, śr. wylewu 9,5 cm

nr inw. ZKW/353

Stopa okrągła, wysklepiona w środkowej części. Trzon tralkowy: u nasady w formie szlifowanego guza, na którym tralka w formie odwróconej gruszki, szlifowany w fasety i w górnej części w romby i wieloboki foremne. Od czaszy oddzielają go, ułożone jeden nad drugim, dwa spłaszczone pierścienie szlifowane w soczewki i płaski talerzyk oraz bezpośrednio pod nasadą czaszy – większy pierścień szlifowany w trzy rzędy nieregularnych soczewek. Czasza koniczna, zwężająca się ku dołowi i rozdęta u nasady. Cała powierzchnia zdobiona pasami szlifu ornamentalnego, od dołu: w rauty, pas soczewek, pas rombów, pas drobnych soczewek, pas rautów, trzy pasy soczewek (drobnych – większych – drobnych), następnie pas rautów. Pas poniżej krawędzi szlifowany w gwiazdki i skośnie ułożone kompozycje czterech soczewek owalnych.

Stopa szlifowana w soczewki i „strzałki”.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/353

226 Kufel

Czechy?, Niemcy?, 1. poł. XVIII w., oprawa 1784
szkoło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złocone; cyna grawerowana
wys. 24 cm, śr. 18 cm
nr inw. ZKW/745

Stopa okrągła, okuta w cynę, korpus cylindryczny, uchwyt w kształcie litery C. Nakrywa okrągła, spłaszczona, zamocowana na zawiasie, z kulistym uchwytem. Na zewnętrznej powierzchni nakrywy, centralnie, grawerowana w podwójnym okręgu data M.D. 1784, poniżej – punca. Powierzchnia kufła zdobiona grawerunkiem: na osi uchwytu okrągła tarcza z dwudzielnym herbem elektorów saskich, pod mitrą książęcą, ujęta z dwu stron gałkami wawrzynu. U dołu monogram wiązany TS, rozdzielający datę 1768. Pozostała powierzchnia kufła po obu stronach uchwytu zdobiona rytowanymi gałkami z kwiatami.

Widoczne ślady złoceńia.

Sposób rytowania kwiatów charakterystyczny dla szkieleł czeskich z ok. 1700 oraz niemieckich z XVIII w. Kształt kufła typowy dla wieku XVIII.

Stan zachowania: dobry.

Literatura: niepublikowany.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

ZKW/745

227 Pojemnik na cukier puder

Europa, 2. poł. XVIII w.
szkło kobaltowe, barwione w masie, srebro
wys. 19,3 cm, śr. 8 cm
nr inw. ZKW/391/a, b

Stopa okrągła, lekko wysklepiona, trzon szeroki, cylindryczny, korpus gruszkowaty, wysmukły w górnej części. Wokół szyi wałeczek, na którym wspiera się srebrna nakrywka, cylindryczna, z uchwytem zakończonym niewielką gałeczką. Od góry wsuwane sitko.

ZKW/391/a, b

Stan zachowania: dobry; korozja na metalu.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

228 *Beczulka*

Europa Środkowa, przełom XVIII i XIX w.
szkło szlifowane, dekoracja plastyczna, cyna
wys. 17,7 cm, dł. 24,5 cm, śr. 12 cm
nr inw. ZKW/399

Beczulka ustawiona horyzontalnie na czterech niskich nóżkach. Powierzchnia zdobiona ośmioma karbowanymi taśmami formowanymi szczypcami na gorąco, biegnącymi prostopadle w stosunku do długości.

Wlew umieszczono na górze beczulki, wylew – w jednym denku. Obydwa otwory mają oprawę cynową nagwintowaną; zamykane nakręcanym na nie korkiem.

Tzw. beczki stołowe, w pozycji poziomej, służyły do serwowania napojów alkoholowych bądź sosów. Prawdopodobnie były umieszczane na podstawach. Wykonywano je z metalu, ceramiki i szkła; w zapiskach inwentarzowych najwcześniej wzmiankowane są przedmioty z metali szlachetnych, natomiast szklane, z kryształu górskiego bądź ceramiki, pojawiły się najpóźniej w XVIII w. Charakterystycznym motywem zdobniczym są karbowane wstęgi, kilkakrotnie opasujące obwód.

Beczki takie, datowane na wiek XVII-XVIII, znajdują się m.in. w zbiorach MNWi, gdzie wlew i wylew są szklane, bez metalowej oprawy – a więc i korki były szklane.

Stan zachowania: nalot wewnątrz; brak jednej nóżki.

Literatura: niepublikowana.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

ZKW/399

229 Waza do ponczu z nakrywą

Czechy?, Rosja?, ok. 1800

szkło bezbarwne, szlifowane

wys. 22 cm, bok podstawy 12,3 cm, śr. czaszy 17 cm; nakrywa: wys. 13,5 cm, śr. 15,5 cm
nr inw. ZKW/398/a, b

Stopa w formie kwadratowej plinty, trzon niski, dzwonowaty, jedenastobocznie fasetowany. Pod nasadą czaszy płaski pierścień, szlifowany w soczewki. Czasza półkulista, o nasadzie szlifowanej w duże, zbiegające się soczewki. Środkową część zdobi wstęga ułożona w cztery półkoliste łuki girlandy, wypełniona szlifowanymi, wypukłymi rautami. Nad każdym zwisem – szlifowana gwiazdka. Przy krawędzi wylewu czaszy pas szlifowany w rauty. Powyżej – rozchylony kołnierz o falistej linii krawędzi, utworzonej z rzędu wachlarzyków. Nakrywa o stożkowatej części dolnej i mniejszej, kopulastej górnej – z uchwytem w formie kropli, pionowo fasetowanym. Przy dolnej krawędzi szlifowany pas owali, wyżej analogiczna dekoracja do czaszy wazy (łuki wstęgi), wieńcząca część nakrywy zdobiona pasem rautów i wyżej – nieregularnymi soczewkami.

Forma wazy i motywy (wachlarzyki, pasy rautów) są charakterystyczne dla szkła ok. 1800.

Stan zachowania: ubytki na krawędzi kołnierza.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/398/a, b

230 Kieliszek

Czechy?, 1. ćw. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 11,5 cm, bok stopy 4,3 cm, śr. wylewu 4,8 cm
nr inw. ZKW/395

Stopa kwadratowa, trzon o podstawie kwadratowej, pełny, ośmiobocznie fasetowany, rozszerzający się ku górze. Czasza owoidalna, u podstawy szlifowana w osiem faset zakończonych łukiem, będących przedłużeniem faset trzonu.

Poniżej krawędzi wylewu rytowana stylizowana wić roślinna ze schematycznie zaznaczonymi kwiatami: owale wewnątrz zmatowione z gwiazdkami w środku, zamknięte ząbkowaną linią.

Kieliszek w typie angielskim, dekoracja grawerowana, również nawiązująca do szkieł angielskich.

Stan zachowania: wykruszenia na krawędziach stopy.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/395

231 Szklanka

Czechy lub pogranicze belgijsko-francuskie, po 1820
szkło bezbarwne, szlifowane wypukło, malowane, oprawa srebrna
wys. 9,5 cm, śr. podstawy 8 cm, śr. wylewu 8,6 cm
nr inw. ZKW/418

Szklanka cylindryczna, szlifowana na całej powierzchni (również spodniej stronie dna) w wypukłe muszle ułożone w rzędy, rozdzielone poziomymi soczewkami, wśród których dwa medalliony umieszczone osiowo naprzeciw siebie: jeden z monogramem wiązany ED, drugi z barwnie malowanym popiersiem kobiety w czepcu. Krawędź wylewu oprawiona w srebrną opaskę.

Motyw muszli na szkłe jest typowy dla Jacoba Lenka w latach 1815-1820 (por. Lichtenberg 2004, s. 257). Ok. 1821 w hucie w Harrachovie szkło zaczęto zdobić tzw. inkrustacją, czyli wtopionymi elementami biskwitu porcelanowego bądź emalii malowanej na metalowym podkładzie.

ZKW/418

Do tej techniki nawiązuje zastosowane tu opracowanie szkła (Drahotová 1984, s. 162). Tego typu dekoracja była przede wszystkim charakterystyczna dla ośrodków szklarskich na pograniczu belgijsko-francuskim.

Stan zachowania: pęknięcie od górnej krawędzi ku dołowi, spękana warstwa szkła w medalionie nad portretem kobiety, rysy i pęknięcie w dnie.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

232 Szklanka

Czechy?, Wiedeń?, 1820-1840

szkoło bezbarwne, szlifowane, barwne paciorki
wys. 11 cm, śr. podstawy 7 cm, śr. wylewu 8,2 cm
nr inw. ZKW/423

ZKW/423

Szklanka koniczna o lekko rozchylonym wylewie. Na korpus nałożona opaska z wielobarwnych koralików. Powyżej pas szlifowanej romboidalnej siatki. Stopa szlifowana w rząd pionowo ustawionych soczewek, od spodu – szlifowana rozeta.

Szklanka w formie zwanej Ranfbecher, używanej od ok. 1814. Opaska z koralików o wzorze kwiatowym nawiązuje do ówczesnych berlińskich koronek. Ten typ zdobniczości szkła stosowano w latach 1820-1840. Forma i dekoracja były charakterystyczne także dla szkieł wiedeńskich.

Stan zachowania: dobry; ubytki koralików.

Historia: 1973 dar Wandy Majewskiej dla ZKW.

Literatura: Ceramika i Szkoło 1998, cz. Szkoło, poz. 20.

233- Trzy kieliszki
-235

Holandia?, kon. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane

wys. 12,2 cm, 12,6 cm i 12,7 cm, śr. 7,2-7,3 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/1550/1-3, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/416/1-3)

Stopa okrągła, płaska, trzon tralkowy, z płaskim kołnierzykiem u nasady czaszy. Czasza stożkowa, silnie rozszerzająca się ku górze.

Stan zachowania: dobry.

Literatura: niepublikowane.

FC-ZKW/1550/1-3

236 *Karafinka z korkiem*

Europa Środkowa, 2. poł. XIX w.
szkło bezbarwne, szlifowane
wys. 12 cm, śr. 7 cm
nr inw. ZKW/435/a,b

Korpus cylindryczny, ramiona silnie załamane, po linii łuku wklęsłego, szyja krótka cylindryczna, z płaskim wywiniętym kołnierzem. Karafinka szlifowana, z wyjątkiem szyi, w osiem szerokich faset. Korek dobierany, fasetowany przy podstawie, z uchwytem w formie guza szlifowanego w trójkątne fasetki.

Stan zachowania: dobry; drobne wykruszenia przy wylewie.

Historia: 1980 przekazana do zbiorów ZKW na mocy zapisu testamentowego Natalii Jarczewskiej.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/435/a,b

237 Szklanka

Niemcy?, XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 9,5 cm, śr. podstawy 4,3 cm, śr. wylewu 6,3 cm

nr inw. ZKW/622

Szklanka koniczna o grubym dnie. Dekoracja rytowana od poziomu 1/3 wysokości: na tle pagórków, porośniętych trawą, krzaczkami i drzewami, z jednej strony parząca się kogut i kura, z drugiej – kura prowadząca pisklęta. Nad przedstawieniem napis – przysłowie w języku niemieckim, minuskułą: *Wie mans treibt, so gehts* (Jak sobie pościelisz, tak się wyśpisz). Przy krawędzi wylewu ornament złożony z matowych ząbków i schematycznych frędzli.

Przedstawienie symboliczne – dosyć prymitywnie ilustruje przysłowie przestrzegające przed lekkomyślnością: należy zawsze pamiętać o konsekwencjach swoich czynów.

ZKW/622

Stan zachowania: nalot wewnątrz czaszy.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

238 Barometr, tzw. *Donnerglass*

Czechy/Śląsk/Polska?, XIX w.

szkło bezbarwne, dekoracja plastyczna

wys. 23,3 cm, szer. 11 cm, głęb. 9,5 cm

nr inw. ZKW/430

Barometr wiszący. Korpus owoidalny o spłaszczonej tylnej ścianie przylegającej do ściany, u dołu rurka szeroka u nasady, zakrzywiona do góry, nieznacznie wygięta, o wąskim przekroju. Boki korpusu zdobione karbowaną taśmą szklaną, formowaną szczypcami na gorąco. U góry uchwyt w postaci okręgu, u dołu – pełna kula.

Analogiczny w formie barometr znajduje się w MNKi, nr inw. MNKi/R/91 (por. Szko europejskie 2003, poz. 62).

Urządzenia tego typu, najbardziej popularne w Niderlandach (zwłaszcza południowych) od XVII w., wskazywały jedynie nadchodzącą burzę. Przy niskim ciśnieniu powietrza podnosił się poziom wody w rurce, a nawet pojawiały się krople wypływającej z niej wody.

Stan zachowania: nalot wewnątrz.

Literatura: niepublikowany.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

ZKW/430

239 *Karafka z korkiem*

Rosja?, Polska?, 1855-1881

szkoło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 21 cm, śr. 9,4 cm

nr inw. ZKW/4247/a, b

Korpus cylindryczny, szlifowany w osiem szerokich faset, które stopniowo zwężają się na ramionach silnie załamanych, oddzielonych od szyjki ośmiobocznego talerzyka. Szyja koniczna, rozchylona przy wylewie. Korek szlifowany w fasety, w górnej części (uchwyt) owalny w przekroju pionowym.

Na korpusie, na jednej z faset, centralnie rytowany inicjał A/ II pod koroną królewską, odnoszący się do cara Aleksandra II.

Karafka stanowi parę z kielichem typu „karczmiak” (zob. nr kat. 240). Sposób rytowania monogramu charakterystyczny dla naczyń oznaczanych cyfrą Aleksandra II.

ZKW/4247/a, b

Stan zachowania: wyszczerbienia na krawędziach faset przy podstawie i w górnej partii korpusu, wewnątrz – nalot. Korek starty w części wchodzącej do wnętrza karafki.

Historia: 1998 dar Hanny Lubowickiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

240 Kieliszek

Rosja?, Polska?, 1855-1881
szko bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 14 cm, śr. stopy 8,6 cm, śr. wylewu 8,4 cm
nr inw. ZKW/4248

Kieliszek typu „karczmiak”. Na ośmiobocznej cienkiej plincie – okrągła stopa. Trzon cylindryczny, niski, pełny, przedzielony dużym okrągłym talerzykiem w miejscu nodusa. Czasza koniczna, szlifowana w osiem szerokich faset. Na jednej z nich – centralnie umieszczony grawerowany inicjał A/ II pod koroną królewską, odnoszący się do cara Aleksandra II.

Kieliszek tworzy komplet z karafką ZKW/4247/a, b (zob. nr kat. 239).

Stan zachowania: dobry; lekko porysowany spód stopy.

Historia: 1998 dar Hanny Lubowickiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/4248

241- Para pater na owoce -242

Polska, huta Hordliczków „Czechy”?, Rosja?, przełom XIX i XX w.
szko szlifowane, rytowane
wys. 23 cm, bok stopy 7 cm, przekątna stopy 14 cm, śr. czaszy 27 cm
nr inw. ZKW/1259/1,2

Stopa sześcioboczna, przechodząca bezpośrednio w trzon cylindryczny, sześciobocznie fasetowany. Czasza stożkowata, szeroko rozchylona, od strony zewnętrznej podzielona szlifem (sfazowanie) na wycinki koła, między którymi wąskie segmenty szlifowane poprzecznie w nacięcia. Na jednym z pól rytowany monogram PM pod koroną hrabiowską.

Tego typu wazy, niemal identyczne, wytwarzał Nikolsko-Bachmietewskij chruształnyj zawod' Kniazia A. D. Obolenskago; były publ. we wzorniku asortymentu z 1911 (Szkoła rosyjskie 1911, poz. 1949 i poz. 3098).

Stan zachowania: rysy na spodniej stronie stopy.

Literatura: niepublikowane.

Historia: 1976 dar Janiny Kozłowskiej i Julietty Szylar w imieniu zmarłej Marii Pręgoskiej dla ZKW.

ZKW/1259/1, 2

243 *Kubeczek*

Europa Środkowa, Polska?, przełom XIX i XX w.
szkoło bezbarwne, grawerowane, złocone
wys. 9,5 cm, śr. 7 cm
nr inw. ZKW/1861

Stopa okrągła, w formie trzech wałeczków uskokowo rozszerzających się ku dołowi. Czasza smukła koniczna, uchwyt pętlowy z pręta skośnie karbowanego w drobne półwałeczki. Na czaszy dekoracja grawerowana: schematyczne chabry podmalowywane złotem. Przy krawędzi wylewu – złoty pasek.

Stan zachowania: przetarcia złota.

Historia: 1985 dar Moniki Żeromskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/1861

244 *Miseczka na słodycze*

Europa Środkowa, Polska?, pocz. XX w.

wys. 3,5 cm, szer. 16 cm

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złocone

nr inw. ZKW/1860

Miseczka o okrągłym dnie i czterolistnym wykroju ścianek uniesionych ku górze, lekko rozchylonych, o krawędzi wykrojonej w szereg półowalnych ząbków, złoconych i oszlifowanych. Dekoracja grawerowana na zewnętrznej stronie miseczki: w środku dna, na spodniej stronie – rozeta, wokół której, na ściankach, cztery kompozycje stylizowanych koszów z kwiatami, z których dwa naprzeciwległe ujęte po bokach rogami obfitości. Rysunek grawerunku zapuszczony złotem.

Stan zachowania: przetarcia złota.

Literatura: niepublikowana.

Historia: 1985 dar Moniki Żeromskiej dla ZKW.

ZKW/1860

245 Kieliszek

Rosja?, Polska?, XX w.
szko bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 15 cm, śr. stopy 8,5 cm
nr inw. ZKW/4249

Kieliszek typu „karczmiak”. Na ośmiobocznej cienkiej plincie – okrągła stopa. Trzon cylindryczny, niski, pełny, przedzielony dużym okrągłym talerzykiem w miejscu nodusa. Czasza koniczna, szlifowana w osiem szerokich faset.

Stan zachowania: obtłuczenie przy krawędzi plinty, lekko porysowany spód stopy.

Historia: 1998 dar Hanny Lubowickiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/4249

246 Filiżanka

Śląsk?, Czechy?, kon. XVIII w.?, XIX w.?
szko bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 9 cm, śr. 6,8 cm
nr inw. ZKW/221

ZKW/221

Filiżanka stożkowata, o zaokrąglonej podstawie szlifowanej w dwa rzędy nieregularnych soczewek. Uchwyt pętlowy esowato wygięty, uformowany z okrągłego w przekroju wałeczka. Na czaszy, na osi uchwytu, w kartuszu, którego ramę tworzą *rocaill*e – monogram wiązany CMH. Przy krawędzi wylewu rząd szlifowanych kóelek, na przemian z grawerowanymi gwiazdkami.

Stan zachowania: pęknięcie czaszy na całej wysokości.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

**247- Kieliszki do wina z zastawy reprezentacyjnej
-256**

Europa, po 1945
szko bezbarwne i zielone, grawerowane
wys. 18 cm, śr. stopy 7,5 cm, śr. wylewu 7 cm
ZKW/3024/1-10

Stopa okrągła, trzon w formie filarka, rozszerzającego się nieco ku górze. Czaśa półkulista, dekorowana jednostronnie: grawerowane godło Rzeczypospolitej – Orzeł w koronie.

Stan zachowania: dobry.

Historia: zamówione przez rząd RP na uchodźstwie i pozostające w wyposażeniu jego siedziby, 11 grudnia 1991 przekazane przez komisję likwidacyjną rządu RP na uchodźstwie do ZKW.

Literatura: Orzeł Biały 1995, poz. kat. IX.111.

ZKW/3024/1-10

IX. HISTORYZMY I NAŚLADOWNICTWA

257 Szklanka

Czechy?, Śląsk?, 2. poł. XIX w.
szkło szlifowane, złocenia
wys. 12,5 cm, śr. stopy 6,8 cm, śr. wylewu 8,2 cm
nr inw. ZKW/613

ZKW/613

Stopka okrągła, niewysoka, czasza koniczna, o zaokrąglonej krawędzi u nasady. Cała powierzchnia zdobiona złotym ornamentem geometryczno-roślinnym w stylu mauretańskim, nawiązującym do szkieł perskich. Krawędź wylewu i stopki złocona; ponadto stopka zdobiona złotymi paskami.

W latach 70. XIX w. w szklarstwie stał się modny styl orientalizujący, wzorujący się na oryginalnych szklach arabskich, perskich i indyjskich. W Europie Środkowej specjalizowała się w nim szczególnie huta braci Kralików – Meyr's Neff w Adolfovie w południowych Czechach, współpracująca ściśle z firmą J. & L. Lobmeyer w Wiedniu, oraz huta Fritza Heckerta w Piechowicach w Kotlinie Kłodzkiej na Śląsku. Drugim z centrów produkcji był Paryż, w którym działał Philippe-Joseph Brocard, malarz na szkle i twórca szkieł artystycznych.

W MNK znajdują się dwa szkła o dekoracji utrzymanej w analogicznej stylistyce: wyrób Kamenického Šenova dla Lobmeyera (sygnowany) nr inw. MNK-IV-Sz-269 oraz wyrób huty w Karlsbadzie nr inw. MNK-IV-Sz-268.

Stan zachowania: przetarcia złota.

Historia: 1973 dar Stefani Jaraczewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

258 Kielich typu römer

Czechy?, Niemcy?, przełom XIX i XX w.
szkło żółte, z białym filigranem, szlifowane
wys. 12,6 cm, śr. stopy 7,7 cm, śr. wylewu 5,5 cm
nr inw. ZKW/426

Stopa i trzon tworzą jednolitą podstawę czaszy: w formie tulejki szeroko rozchylonej u nasady; czasza kulista. Podstawa poziomo karbowana, czasza gładka. Szkło żółte z białymi, skośnie ułożonymi, a równoległymi do siebie nitkami filigranu.

Römerów, których forma wywodzi się ze średniowiecznej szklanicy z guzami, używano zwykle do białego wina reńskiego. Wykonywano je od XVI w., a zostały rozpowszechnione w XVII i XVIII stuleciu w Niderlandach, Niemczech i Anglii. Były to szkła o zabarwieniu zielonym, bowiem wytwarzano je w hutach leśnych. Stopę formowano z poziomo nawijanych nici szklanych, a trzon na ogół ozdabiano guzami – w formie malin bądź lwich masek. Niekiedy czaszę zdobiono farbami emaliowymi lub grawerowano diamentem, natomiast nie stosowano filigranu, charakterystycznego dla szkła weneckiego i w stylu weneckim. Römerki produkowane są do dziś, ale stopa wydmuchiwana w formie ma „fakturę” horyzontalnych pierścieni.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/426

POLSKI HISTORYZM

259 Szklanka z herbem Ślepowron

Polska, kon. XIX – pocz. XX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 14,4 cm, śr. podstawy 5,6 cm, śr. wylewu 7,4 cm

nr inw. ZKW/425

Szklanka koniczna, wysmukła. Dekoracja rytowana dwustronna: w owalnym kartuszu, pod koroną szlachecką z klejnotem, herb Ślepowron na matowym tle. Tarcza obramiona liśćmi palmowymi. Z drugiej strony, na osi – grawerowane litery JJ. Przy krawędzi wylewu matowy pas z rzędem szlifowanych owalnych poziomych soczewek, pod którym podwieszono festony z chwostami. Powierzchnia szklanki zdobiona ponadto grawerowanymi ośmioramiennymi gwiazdkami.

Badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykluczyły możliwość powstania szkła w XVIII w. ze względu na brak zawartości w masie potasu (K).

Stan zachowania: dobry; rysy na spodniej stronie dna.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/425

260 Szklanica z monogramem AXR

Polska, kon. XIX – pocz. XX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 16,7 cm, śr. podstawy 10 cm, śr. wylewu 12,2 cm

nr inw. ZKW/427

Szklanica koniczna. Z jednej strony, na ściankach – grawerowany monogram spleciony AXR (księżna Anna Radziwiłłowa?) pod koroną książęcą; poniżej monogramu dwie związane gałązki. Pod wylewem rząd matowych wrzecionowatych soczewek, zdobnych pięcioma szlifowanymi, pionowymi, przedzielonymi owalami. Do soczewek podwieszane są girlandy perełek (soczewki), z chwostami i kokardami w punktach podwieszenia. Przy dolnej krawędzi szklanicy rząd owalnych matowych soczewek z wygrawerowanymi gwiazdkami.

Badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykluczyły możliwość powstania szkła w XVIII w. ze względu na brak zawartości w masie potasu (K).

Stan zachowania: lekko porysowane dno.

Literatura: niepublikowana.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

ZKW/427

261 Kielich z monogramem SAR

Polska, kon. XIX – pocz. XX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 20,5 cm, śr. stopy 8,5 cm, śr. wylewu 8,8 cm

nr inw. ZKW/268

Kielich w typie angielskim. Stopa okrągła, trzon pełny cylindryczny, rozszerzający się ku górze i przechodzący płynną linią w owoidalną czaszę. Na czaszy dekoracja grawerowana jednostronna: na paludamencie, pod koroną królewską, kartusz obramowany panopliami, w którym owalna tarcza z monogramem wiązonym SAR (Stanislaus Augustus Rex). Przy wylewie czaszy matowy pas z rzędem szlifowanych owalnych soczewek, pod nim matowe półowale.

Identyczny z kielichem ze zbiorów MNK, nr inw. MNK-IV-Sz-1634. Badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykazały brak w składzie masy potasu (K), co definitywnie wyklucza możliwość jego powstania w XVIII stuleciu.

Stan zachowania: zmatowienia na krawędzi podstawy i w części centralnej, na całej powierzchni pojedyncze, krótkie rysy; technologiczna skaza na powierzchni czaszy.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/268

262 Szklanica z monogramem SAR

Polska, kon. XIX – pocz. XX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 18 cm, śr. podstawy 9,6 cm, śr. wylewu 11,1 cm

nr inw. ZKW/431

Szklanica cylindryczna. Dekoracja rytowana jednostronna: na paludamencie, pod koroną królewską, kartusz z owalną tarczą z monogramem wiązonym SAR (Stanislaus Augustus Rex), odnoszącym się do Stanisława Augusta.

Okolo 7 mm poniżej krawędzi wylewu pas dekoracyjny złożony z ukośnie ułożonych kwadracików, na przemian matowych i błyszczących. U dołu szklanicy ciągły matowy pasek.

Szklanica należy do licznej grupy szkieł imitujących wyroby związane z osobą Stanisława Augusta Poniatowskiego, nawiązujących do szkieł powstałych w latach 80. i 1. poł. 90. XVIII w.

Badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykluczyły możliwość powstania szkła w XVIII w. ze względu na brak zawartości w masie potasu (K).

Stan zachowania: rysy na powierzchni ścianek i spodniej stronie dna.

Historia: przed 1939 w zbiorach MNW; 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: Mańkowski, Gebethner 1936, tabl. XXIX a; Straty wojenne 1953, poz. 44, tabl. XXI.

ZKW/431

263 Szklanka z monogramem SAR

Polska, kon. XIX – pocz. XX w.

szkło szlifowane, złocone

wys. 7,8 cm, śr. podstawy 4,2 cm, śr. wylewu 6,1 cm

nr inw. ZKW/616

Szklanka kielichowata, o szeroko rozchylonym wylewie. U nasady – szlifowana w pionowe soczewki owalne, na spodniej stronie dna – szlifowana rozeta utworzona z koncentrycznie ułożonych oliwek. Dekoracja jednostronna, malowana złotem: spleciony monogram SAR (Stanislaus Augustus Rex) pod koroną królewską, ujęty dwoma związanymi kokardą gałązkami z kwiatami. Brzeg wylewu złocony od wewnątrz i na zewnątrz.

Przedmiot zapewne wykonany w XIX w., nawiązujący do oryginalnych naczyń związanych z osobą króla Stanisława Augusta. Tego typu szklanki znajdują się w zbiorach MNW. Ofiarodawczyni otrzymała szklankę od ojca chrzestnego Stanisława Gawrońskiego, jako „szklaneczkę z nesesu Króla Stasia”.

Badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera wykazały brak w składzie masy potasu (K), co definitywnie wyklucza możliwość powstania szklanki w XVIII stuleciu.

ZKW/616

Stan zachowania: przetarcia złota, rysy.

Historia: 1974 dar Marii Tabeau i Mieczysława Kacprzyka dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

HISTORYZMY I NAŚLADOWNICTWA SZKIEŁ CZESKICH I ŚLĄSKICH

264 Cukiernica z nakrywą

Europa Środkowa, Czecho?, XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, matowo grawerowane, złożone

wys. 9,5 cm, śr. 8,6 cm, wys. nakrywy 8,6 cm, śr. 9,4 cm

nr inw. ZKW/404/a, b

Na niskiej złożonej stopce – cylindryczna czasza o lekko zaokrąglonej nasadzie, ujętej karbowaną i złożoną nakładką. Na powierzchni 2/3 ścianek dekoracja w postaci matowo grawerowanej wici – bukietu kwiatów o różnych wykrojach koron kwiatowych, częściowo złożonych. Przy krawędzi wylewu – ślady złotego pasa. Nakrywa okrągła, wsparta na cylindrycznym cokole, niemal płaska, lekko wydęta, zwieńczona karbowaną i złożoną nakładką, do której przymocowany uchwyt złożony z płaskiego talerzyka, guza szlifowanego w wieloboczne pola i niemal kulistej złożonej gałeczki. Nakrywa zdobiona ornamentem roślinnym: trzy uproszczone korony kwiatowe połączone trzema drobno ulistnionymi gałązkami.

Forma i dekoracja wzorowane na wyrobach czeskich i saskich z koń. XVII w.

Analogiczny, oryginalny przedmiot prezentowany był na aukcji szkła w 1999 (por. katalog aukcji 111. Fischer, z 20 marca 1999, poz. 176).

Stan zachowania: mocne przetarcia i częściowe ubytki złota. Masa szkła zanieczyszczona licznymi pęcherzykami powietrza, wada technologiczna – na zewnętrznej ścianie nieregularne niewielkie wgłębienie.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

265 Szklanica

Czechy?, kon. XIX w.

szkło bezbarwne grawerowane, szlifowane

wys. 10,9 cm, śr. podstawy 8 cm, śr. wylewu 10 cm

nr inw. ZKW/746

Szklanica wykonana z bardzo grubego szkła; okrągła, lekko rozszerzająca się ku górze, fasetowana dwunastokrotnie. Na ścianie grawerowana dekoracja: w tarczy herb – trzy przewiązane palki wodne, zwieńczony hełmem pod koroną z klejnotem (powtórzenie godła). Wokół tarczy labry, wyżej litery: IP VD. Pozostała powierzchnia pokryta wicią roślinną z kwiatami i owocami.

Szklanica jest przykładem kompilacji elementów zdobniczych, stosowanych na szklach czeskich od koń. XVII do poł. XVIII w. Grawerowane kwiaty są typowe dla dekoracji z koń. XVII stulecia, zaś opracowanie herbu z 1. poł. XVIII w. Forma szklanicy jest charakterystyczna dla XVIII stulecia, jednak nigdy nie nadawano jej tak masywnej struktury, tj. nie stosowano tak grubego szkła.

Być może wyrób wcześniejszy, ale brak materiału porównawczego.

Stan zachowania: dobry; porysowana cała powierzchnia szklanicy.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/746

266 Szklanica

Czechy?, Śląsk?, XIX w.?

szkło bezbarwne, grawerowane

wys. 16 cm, śr. podstawy 8,2 cm, śr. wylewu 12,4 cm

nr inw. ZKW/201

Szklanica koniczna, dekorowana na całej powierzchni medalionami z popiersiami apostołów z identyfikującymi ich inskrypcjami i atrybutami. Między medalionami po trzy kule matowo grawerowane. Szkło bardzo cienkie i lekkie.

Dekoracja szklanicy nawiązuje do stosowanej na oryginalnych szklach czeskich i śląskich na pocz. XVIII w. (np. szklanica czeska z pocz. XVIII w., publ. w: *Das Böhmische Glas 1700-1950*, t. I, poz. I.12; szklanica zdobiona popiersiami apostołów ujętymi w arkady, wykonana w pñ. Czechach, ok. 1700, publ. w: *Glas – um 1700 bis um 1800*, poz. 54).

Stan zachowania: dobry; rysy na powierzchni.

Literatura: *Ceramika i Szkło 1998*, cz. Szkło, poz. 13.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

ZKW/201

267 Kielich z nakrywą

Śląsk?, Czechy?, kon. XIX w. – pocz. XX w.

szkło szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 19 cm, stopa 9,4 x 8 cm, czasza 9 x 6,4 cm; nakrywa: 7,8 x 5,5 cm, wys. 9,5 cm

nr inw. ZKW/172/a,b

Stopa w kształcie ośmioboku o dwóch parach przeciwległych boków: prostych i zaokrąglonych, między którymi odcinki wklęsłe. Od spodu szlifowana w koncentrycznie ułożone naprzemienne kreski i soczewki. Dwa talerzyki oddzielają trzon tralkowy, w górnej części szlifowany w soczewki i trójkąty. Czasza ośmioboczna, fasetowana, u nasady podcięta. Grawerowaną dekorację stanowią dwie kompozycje, obejmujące po trzy ścianki: jedna to otoczona ornamentem scena polowania na dzika, druga – scena rodzajowa: na tle krajobrazu ogrodowego dwie pary skupione przy stole; poniżej sceny ukazany widok miasta, po bokach hermy i wieńce. Nakrywa fasetowana, o formie analogicznej do czaszy, ozdobiona grawerowanym ornamentem.

Kielich wzorowany był na wyrobach śląskich z lat 1740-1750.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/172/a,b

268 *Kielich*

Czechy, XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane, złocone

wys. 15,5 cm, śr. stopy 7 cm, śr. wylewu 6,2 cm

nr inw. ZKW/179

Stopa okrągła, trzon tralkowy fasetowany, z dwoma talerzykami u nasady, rozdzielonymi walcem o wysokości ok. 1 cm. Nad trzonem płaski talerzyk, czasza fasetowana, koniczna, u nasady silnie zwężona. Całą powierzchnię górnej partii czaszy pokrywa rytowany ornament cęgowo-akantowy, z motywami kampanuli, muszli, kartusza. Brzeg wylewu czaszy złocony. Od spodu stopa szlifowana w koncentrycznie ułożone soczewki, krawędź stopy podwinięta.

Wzorowany na wyrobach śląskich z ok. 1750.

Stan zachowania: przetarcia złota, stopa porysowana na spodniej stronie.

Literatura: niepublikowany.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

ZKW/179

269 Kielich z nakrywą

Czechy, XIX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane

wys. 18,3 cm, śr. stopy 9,3 cm, śr. wylewu 8 cm; nakrywa: wys. 8,8 cm, śr. 7 cm

nr inw. ZKW/1767/a, b

Stopa okrągła, trzon tralkowy, oddzielony od stopy i czaszy płaskimi talerzykami. Czasza koniczna, silnie przewężona i fasetowana u nasady; nakrywa kopulasta z uchwytem w formie sześciobocznie fasetowanej gałki. W górnej części czaszy siedem arkad: jedna szersza i sześć identycznych, węższych. W szerszej z nich motyw beczki, w pozostałych jeździec na koniu, dwa pejzaże, panoplia, motyw arabski, ornament lambrekinowy. Przy krawędzi wylewu – rząd matowych trójkątów, które również zdobią krawędź stopy. Spodnia strona stopy zdobiona szlifowanymi soczewkami ułożonymi w rozetę. Nakrywę dekorują: szlifowany zygzak i rząd soczewek, a ponadto grawerowane motywy zoomorficzne, arabskie i geometryczne.

Kielich w formie i dekoracji nawiązuje do czeskich wyrobów z lat 40. XVIII w. Na beczce nierozszyfrowana sygnatura z liczbą 96, być może odnosząca się do 1896.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1985 dar Ferdynanda i Nicole Radziwiłłów dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/1767/a, b

270 Szklanka

Czechy?, kon. XIX – pocz. XX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, klejone dwuścienne, malowana barwnie złota folia
wys. 9,3 cm, śr. podstawy 6 cm, śr. wylewu 7,2 cm
nr inw. ZKW/174

ZKW/174

Szklanka koniczna, fasetowana, dwuścienna – ścianki łączone na krawędzi wylewu szklanki oraz dna. Między ściankami dekoracja ze złotej folii: u nasady – wycięte motywy akantu, powyżej barwnie malowana scena bitewna: pojedynek między dwoma jeźdźcami, jeździec ze sztandarem, spadający z konia, grupa jeźdźców. Poniżej wylewu pas złotej folii zakończony półkolistymi ząbkami.

Szklanka nawiązuje do grupy wyrobów dwuściennych, tzw. *zwichengoldgläser*, typowych dla wytwórczości hut czeskich w XVIII stuleciu.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

271 Szklanka

Czechy, kon. XIX w. – pocz. XX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, klejone dwuścienne, złota folia
wys. 9,3 cm, śr. podstawy 6 cm,
śr. wylewu 7,2 cm
nr inw. ZKW/175

Szklanka koniczna, fasetowana, ścianki łączone w płaszczyźnie krawędzi wylewu. U nasady – wycięte złote liście akantu, powyżej scena polowania na jelenia: jeleń, atakowany przez dwa psy, ucieka przed trzema jeźdźcami i jednym pieszym myśliwym oraz chłopcem – pomocnikiem. Poniżej wylewu pas złotej folii, zakończony półokrągłymi ząbkami.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/175

272 Kielich

Czechy, kon. XIX w.
szkło bezbarwne szlifowane, grawerowane, malowane złoconia
wys. 15,6 cm, śr. stopy 7,2 cm, śr. wylewu 6,8 cm
nr inw. ZKW/204

ZKW/204

Stopa dwunastoboczna ze szlifowanymi soczewkami od spodu, trzon tralkowy fasetowany, rozszerzający się ku górze. Czasza u podstawy podcięta fasetowana, brzeg wylewu złożony. Dekoracja wielobarwna, malowana farbami emaliowymi – z jednej strony na ścianie przedstawiony mężczyzna przesypujący winogrona z kosza do kadzi, po przeciwnej stronie – narcyz.

Zbyt jaskrawe barwy i odmienna maniera malatury oraz zestawienie motywów, inny odcień złota, jak również wymiary szkła odbiegające nieco od typowych wskazują, że jest to naśladownictwo osiemnastowiecznych wyrobów.

Stan zachowania: przetarcia złota.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

273 Szklanica

Czechy?, Austria?, przełom XIX i XX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane
wys. 14 cm, śr. podstawy 9 cm, śr. wylewu 11,2 cm
nr inw. ZKW/428

Szklanica koniczna, dekoracja grawerowana: na tarczy o zarysie wyciętego owalu, pod koroną królewską, dwugłowy orzeł cesarski oraz lilie heraldyczne po jego obu stronach, na wysokości głów orła. Na pozostałej powierzchni trzy girlandy kwiatowe, pomiędzy którymi chwosty. U dołu szklanicy obiega ulistniona gałązka, poniżej krawędzi wylewu – falista linia. W grubym dnie w pustej przestrzeni jeden krajcar austriacki: na awersie, wokół popiersia kobiety w profilu, napis

M[aria] THERES[ia] D[ei] G[ratia] R[omani] I[mperatrix] G[aliciae?] H[ungariae] B[oemiae] R[egina] A[rchiducis] AUST[riae]; na rewersie, w kartuszu: *EIN KREUTZER 1763 K.*

Dekoracja grawerowana ma sugerować, że szklanicę wykonano w 2. poł. XVIII w. jako przedmiot związany z Marią Teresą, cesarzową Austro-Węgier, jednak autor grawerunku popełnił błąd, umieszczając nad orłem cesarskim koronę szlachecką. Autentyczność szklanicę miała zapewne dodatkowo potwierdzać zatopiona w dnie moneta: miedziany krajcar o złym stanie zachowania, nie miał on większej wartości. Być może użycie monety wybitej w 1763 odnosić się miało do zakończenia wojny siedmioletniej. Na mocy zawartego pokoju Śląsk pozostawał ostatecznie częścią Prus.

Stan zachowania: liczne rysy na powierzchni szkła.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/428

274 Szklanka

Czechy?, kon. XIX w.
szkło szlifowane, grawerowane, farby
lustrowe
wys. 9,3 cm, śr. podstawy 5,9 cm,
śr. wylewu 6,4 cm
nr inw. ZKW/422

Szklanka cylindryczna, grubościenna. Ścianki szlifowane w kompozycje lancetowatych, ukośnie ułożonych pól wypełnionych kratownicą oraz okrągłe soczewki, między którymi medaliony malowane lustrem, na którym rytowane motywy. W jednych medalionach, na żółtym tle – snopek z kosą, w drugich, na czerwonym tle – strzały i kołczan, na niebieskim – lira i gałązka wawrzynu. Na spodniej stronie dna – szlifowana rozeta.

Szkło nawiązuje do czeskich wyrobów z lat 30. XIX w.

Stan zachowania: płytki odprysk przy wylewie, rysy na dnie, przetarcia farb.

Historia: 1973 dar Wandy Majewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/422

275 Szklanka

Czechy, 2. poł. XIX w.

szkło bezbarwne, powlekane fioletowym lazurem, szlifowane, malowane, złożone
wys. 11,8 cm, śr. podstawy 5,5 cm, śr. wylewu 9,4 cm
nr inw. ZKW/414

Szklanka kielichowata o silnie rozchylonym wylewie. W warstwie powłoki fioletowego szkła szlifowany duży medalion oraz regularnie rozmieszczone – małe, okrągłe. W dużym medalionie barwnie malowany bukiet róż, w niektórych małych – pojedyncze gałązki kwiatów. Krawędź wylewu – złożona.

Jest to naśladownictwo wyrobów czeskich z ok. 1845-1850.

Przykłady oryginalnych analogicznie zdobionych szklanek znajdują się m.in. w zbiorach MNKi (zob.: Szkło europejskie 2003, poz. 69, oraz Glas – um 1700 bis um 1800, poz. 148).

Stan zachowania: dobry; przetarte złocenia.

Literatura: Ceramika i Szkło 1998, cz. Szkło, poz. 21.

Historia: 1973 dar Wandy Majewskiej dla ZKW.

ZKW/414

276 Kielich

Europa Środkowa, Polska?, kon. XIX – pocz. XX w.
szkło szlifowane, grawerowane, lazurowane czerwienią i malowane (?) błękitem
wys. 14 cm, śr. stopy 7,4 cm, śr. wylewu 7 cm
nr inw. ZKW/1857

Stopa o wykroju przypominającym krzyż maltański, trzon złożony z sześciobocznego pierścienia, płaskiego okrągłego nodusa szlifowanego w romboidalne soczewki oraz sześciobocznego odcinka. Czasza koniczna, sześciobocznie fasetowana. Każda faseta, w górnej części, jest dekorowana na przemian dwoma rodzajami medalionów. Pierwsze – szlifowane w siatkę drobnych wielograniastych elementów, niektóre malowane błękitem i czerwienią, tworzą wzór czterech kwiatków. W pozostałych medalionach rycie w lazurze emblematy: kielich z hostią, krzyżem i płonącą pochodnią; kotwica z gałązkami; kołczan ze strzałami, skrzyżowany z łukiem i strzałą oraz poziomym ornamentem roślinnym. Na spodniej stronie stopy czerwoną lazurą zapuszczone linie szlifu, tworzące krzyż równoramienny.

Forma kielicha, a zwłaszcza stopy, oraz dekoracja medalionami nawiązują do szkieł z lat 40. XIX w., np. publ. w: *Siegl* 1979, poz. 287, 302, 312, 330.

Stan zachowania: pojedyncze odpryski przy krawędzi stopy i trzy ubytki przy zewnętrznej krawędzi wylewu; przetarcia malatury i lazury.

Historia: 1985 dar Alicji Widaczek dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/1857

NAŚLADOWNICTWA SZKIEŁ NIEMIECKICH

277 Kielich z nakrywą (dobierana)

Niemcy, XX w.

szkło bezbarwne, szlifowane, grawerowane (częściowo polerowane)

wys. 22,4 cm, śr. stopy 10,6 cm, śr. wylewu 10 cm; nakrywa: wys. 11 cm, śr. 9,4 cm

nr inw. ZKW/4360/a, b

Stopa okrągła, płaska, trzon tralkowy, fasetowany. Nodus oddzielony od trzonu dwoma płaskimi talerzykami, w formie spłaszczonego walca, szlifowany w rząd poziomo ułożonych owalnych soczewek. Czasza wysmukła, u nasady szlifowana w „łezki”. Dekoracja czaszy grawerowana dwustronna: z jednej strony owalny medalion ze splecionym monogramem AR (Augustus Rex)

na zmatowionym tle, z drugiej strony – medalion z pięciodzielną tarczą z herbami Polski, Litwy i Saksonii. Obydwa medaliony ujęte w barokowe kartusze i gałązki lauru. Między nimi Krzyż i Gwiazda Orderu Orła Białego, zwieszające się na łańcuchu opasującym całą czaszę. Pod Gwiazdą napis *RESTAURATIO*, pod Krzyżem *ORDINIS*. Pod wylewem pas ze szlifowanymi rombami i owalami, zwieńczony koronką. Na stopie grawerowana dekoracja geometryczno-roślinna. Na dobieranej nakrywie (inny – złotawy odcień szkła i inne motywy grawerunku), okrągłej, kopulastej, rytowany ornament roślinny. Uchwyt stożkowy, zakończony spłaszczoną kulką.

Kształt kielicha nawiązuje do szkieł z lat 30. XVIII w., wytwarzanych w hutach saskich, a także nalibockiej. Dekoracja związana z osobą Augusta II, elektora Saksonii i króla Polski, z motywem Orderu Orła Białego, dość często spotykana była na szklach z tego kręgu i czasu. Jednak nie tylko masa szklana, co potwierdziły badania, ale również dekoracja: koronka przy wylewie czaszy oraz niespójna z nią ornamentyka.

W zbiorach muzealnych zachowały się liczne szkła naśladowujące wyroby z 1. poł. XVIII w., związane z osobami Augusta II i Augusta III, zarówno tak grawerowane, jak i malowane farbami emaliowymi.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 2000 zakup do zbiorów ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/4360/a, b

278 *Kielich*

Niemcy?, XIX w.
szkło szlifowane, grawerowane
wys. 19,8 cm, śr. stopy 9 cm, śr. wylewu 8,8 cm
nr inw. ZKW/614

Kielich w typie angielskim. Stopa okrągła z profilowanym brzegiem, trzon pełny, cylindryczny, w górnej partii silnie rozszerzony, z zatopionymi siedmioma pęcherzykami powietrza, przechodzący bezpośrednio w czaszę. Na czaszy dekoracja grawerowana jednostronna: na paludamencie, pod koroną królewską zwieńczoną orzełkiem (niewystępujący na oryginałach), tarcza z herbami Polski, Litwy i – centralnie umieszczonym – elektorów saskich pod koroną książęcą.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1975 dar Edwarda Symansa dla ZKW.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/614

279 Szklanica z nakrywą

Śląsk, Piechowice (Petersdorf), Fritz Heckert, po 1866

szkło malowane farbami emaliowymi

wys. 16 cm, wys. z nakrywą: 21,5 cm, śr. podstawy 7,2 cm, śr. wylewu 6,4 cm;

nakrywa: wys. 6,4 cm, śr. 5 cm

nr inw. ZKW/2230/a, b

ZKW/2230/a, b

nych na zamówienie dworu Wettinów w 1. poł. XVIII w., zwłaszcza za panowania Augusta II Mocnego do 1733. Pierwowzór mogła stanowić szklanica z lat 1720/1730 z Museum für Kunsthandwerk w Dreźnie (Haase 1988, poz. 79). Malatura imitacji jest bardzo uproszczona, a kształt nakrywy – inny, kopulasty z rozbudowanym, wysokim trzonem. Wysokość jest niemal identyczna, ale średnica mniejsza.

Stan zachowania: cała powierzchnia zabrudzona, uchwyt pęknięty.

Szklanica cylindryczna na niskiej stopie, nieco szerszej od średnicy korpusu. Nakrywa okrągła w formie trzech wydętych baniek, z uchwytem w formie spłaszczonej kuli. Dekoracja malowana: pod koroną królewską monogram wiązany AR (Augustus Rex), ujęty z dwóch stron rogami obfitości z kwiatami. Obramowanie u dołu i u góry tworzy girlanda ulistnionych gałązek, przepleciona przez poziomą kreskę. Stopę zdobią pionowe białe kreski, zaś nakrywę – rząd kropek, pasek ciemnożółty i półowalne białe ząbki oraz białe owale.

Kolorystyka dekoracji utrzymana jest w tonie: żółci, błękitu, czerwieni, bieli, czerni i zieleni.

Sygnatura na spodniej stronie dna szklanicy, malowana białą farbą: *F.H. 6276*. Ory. Odnosi się do znaków stosowanych przez Fritza Heckerta, działającego w Piechowicach od 1866. Prowadzona przez niego huta specjalizowała się w imitowaniu szkła niemieckich malowanych emalią; często były one sygnowane inicjałem *F.H.* oraz numerem produkcyjnym (por. znaki publ. w: *Glasmarken Lexikon 1997*, poz. 252, 253).

Szklanka z herbami Polski, Litwy i Saksonii, nr inw. ZKW/400 (zob. nr kat. 285), być może także została wykonana przez firmę Heckerta. W MNW również znajdują się wyroby firmy Heckerta: kilka szklanek z herbami Polski, Litwy i Saksonii, nie wszystkie znakowane.

Szklanica nawiązuje do szkła saskich malowanych farbami emaliowymi, wykonywa-

Historia: 6 lutego 1987 dar Janiny Belzy w imieniu zmarłego Bogusława Belzy, złożony za pośrednictwem Konsulatu Generalnego w Londynie i MSZ w Warszawie.

Literatura: niepublikowana.

280 Szklanica

Śląsk, Piechowice, Fritz Heckert?, lata 80. XIX w.
szkło malowane farbami emaliowymi, złożone
wys. 7,5 cm, śr. podstawy 4,3 cm, śr. wylewu 6 cm
nr inw. ZKW/400

Szklanka koniczna. Dekoracja malowana: na tarczy herbowej, zwieńczonej labrami z hełmem z koroną królewską z orłem w klejnocie – herby Polski, Litwy i saski pod koroną książęcą. Na wysokości klejnotu litery: F•A•R•P•E•S (Fridericus Augustus Rex Poloniae Elector Saxoniae), poniżej data 1731, rozbita tarczą herbową. Dekoracja malowana w kolorach: czerwonym, żółtym, niebieskim, białym, czarnym, zielonym.

Powierzchnia szklanki powleczona warstwą „werniksu”.

Szklanka ta prawdopodobnie została wykonana przez firmę Fritza Heckerta. Wskazują na to analogie do szklaneczek z herbami Polski, Litwy i Saksonii, znajdujących się w zbiorach MNW, z których niektóre są znakowane przez Heckerta.

Badania szkła przeprowadzone w 2000 przez dr. J. J. Kunickiego-Goldfingera potwierdziły, że jest to falsyfikat. Szkło nawiązuje do grupy autentycznych wyrobów hut saskich z 1. poł. XVIII w., związanych z dworem Augusta II, a później jego syna Augusta III. Niespotykane w pierwowzorach jest umieszczenie orła w klejnocie herbu.

Stan zachowania: lekkie przetarcia malatury i złota, nalot wewnątrz.

Historia: 1974 przekazana do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowana.

ZKW/400

281 Szklanica

Niemcy, XIX w.

szkło malowane farbami emaliowymi

wys. 30,7 cm, śr. podstawy 11 cm, śr. wylewu 7,4 cm

nr inw. ZKW/2764

ZKW/2764

Stopa dzwonowata, korpus cylindryczny, z oznaczoną podziałką liniami poziomymi ujętymi w rzędy kropek. W połowie wysokości, pod koroną królewską, tarcza z herbami Polski, Litwy i pod koroną książęcą – Saksonii. Powyżej litery F.A.R.P. (Fridericus Augustus Rex Poloniae).

Wyrób nawiązuje do szklanicy z 1. poł. XVIII w., wyrabianych w hutach saskich, związanych z dworem saskim. Szklanice z podziałką zwano *passgläser*.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1990 dar prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

282 *Kielich z nakrywą*

Niemcy?, kon. XIX w.

szkło szlifowane, grawerowane

wys. 32 cm, śr. stopy 15,2 cm, śr. wylewu 11,3 cm; nakrywa: wys. 14,4 cm, śr. 9,8 cm
nr inw. ZKW/748/a, b

Stopa okrągła, lekko wysklepiona. Trzon złożony z czterech baniek, w formie przypominających odwrócone stożki. Od smukłej konicznej czaszy trzon oddzielają dwa płaskie talerzyki. Nakrywa kopulasta z półwałkiem u nasady; uchwyt w formie kropli. Dekoracja rytowana na całej powierzchni czaszy: między dwoma matowymi pasami ze szlifowanymi na przemian soczewkami owalnymi i czteropłatkowymi kwiatkami – cztery przedstawienia figuralne, pod arkadami, z inskrypcją: człowiek z pękiem kluczy w ręce, którego ramienia dotyka ręka wychylająca się z chmur – *Bist du teusch wie Josef*; na tle budowli sakralnej postać z książką w ręce, z tyłu pies? – *klug wie dorten daniel*; na tle architektury sakralnej człowiek z laską i rybą, za nim pies? – *fleissig wie dobias stern*; człowiek – *treu wie Samuel den hern*. Wokół dna napis: *Soll[e?] Jüngling lieb mann gern*.

Na stopie i nakrywie ornament rytowany w postaci matowego pasa ze szlifowanymi owalami i czteropłatkowymi „kwiatkami”, poniżej którego koronka – łukowo wygięte linie zwieńczone na stykach trójliściami.

Forma kielicha nawiązuje do szkieł niemieckich z 1. ćw. XVIII w.

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1974 przekazany do zbiorów ZKW legatem Tadeusza Wierzejskiego.

Literatura: niepublikowany.

ZKW/748/a, b

283 Szklanka

Polska, Czechy?, XX w.

szkło grawerowane, matowane mechanicznie, złocone
wys. 10,8 cm, śr. podstawy 7 cm, śr. wylewu 7,6 cm
nr inw. ZKW/415

Szklanka koniczna na podstawie o zaokrąglonych krawędziach, o średnicy większej od profilu szklanki. Na zmatowionej powierzchni szklanki rytowany i złocony orzeł w koronie królewskiej, siedzący na bębnie flankowanym lufami armat, proporcami i szablami. Z drugiej strony – kwiatek. Wylew złocony od zewnątrz i wewnątrz, podobny złoty pasek nad podstawą.

ZKW/415

Stan zachowania: dobry.

Historia: 1973 dar Wandy Majewskiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

284- Dwa dzbanki, pięć flasz, dwie szklanki i dwie butle -294

Białoruś, Muzeum Historyczno-Archeologiczne w Mściślawiu, 1991-1992

Dzbanek

naśladownictwo szkła XVII-wiecznego

szkło zielone, formowane na gorąco

wys. 14,3 cm, śr. 14 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/660, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/681)

Dzbanek o gruszkowatym brzuścu, z pętlowym uchwytem i wyodrębnionym pierścieniem podstawy.

Dzbanek

naśladownictwo szkła XVII-wiecznego
szkło bezbarwne, formowane na gorąco
wys. 14 cm, śr. 15 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/659, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/680)

Forma identyczna jak w obiekcie o nr. inw. FC-ZKW/660.

FC-ZKW/660

FC-ZKW/659

Flasza puzdrowa

naśladownictwo szkła XVII-wiecznego
szkło bezbarwne, formowane na gorąco
wys. 32 cm, szer. 15 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/656, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/677)

Korpus prostopadłościenny o zaokrąglonych ramionach, cylindryczna szyja z wywiniętym poziomo płaskim kołnierzem.

Flasza puzdrowa

naśladownictwo szkła XVII-wiecznego
szkło dymne, formowane na gorąco
wys. 27 cm, szer. 15,5 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/657, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/678)

Opis flaszki zob.: nr inw. FC-ZKW/656.

FC-ZKW/656

FC-ZKW/657

Dwie butle

naśladownictwo szkła XVII-wiecznego

szkło bezbarwne (nr 654), zielone (nr 655), formowane na gorąco, szlifowane

wys. 44 cm, śr. dna 14,8 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/654, FC-ZKW/655, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/675, ZKW-dep. FC/676)

Butle o cylindrycznym korpusie, o ramionach stożkowatych przechodzących płynną linią w szyję cylindryczną z dwiema opaskami przy wylewie. Od ramion do wylewu nałożona nić szklana, biegnąca spiralnie. Spodnia strona dna w centrum zeszlifowana (w miejscu śladu po przylepiaku).

FC-ZKW/654

FC-ZKW/655

Flasza

naśladownictwo szkła XVII-wiecznego

szkło bezbarwne, formowane na gorąco, szlifowane

wys. 29 cm, śr. 18 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/658, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/679)

Na wyodrębnionym, oszlifowanym pierścieniu podstawy baniasty korpus, przechodzący w krótką, wąską, cylindryczną szyję o rozchylonym wylewie.

FC-ZKW/658

Szklanka

naśladownictwo szkła XVII-wiecznego

szkło bezbarwne, formowane na gorąco, szlif

wys. 8,7 cm, śr. 5,3 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/661, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/682)

Szklanka cylindryczna o szlifowanej krawędzi wylewu; wokół podstawy falisty kołnierzyk.

Szklanka

naśladownictwo szkła XVII-wiecznego
szkło zielone, formowane na gorąco, szlif
wys. 8,6 cm, śr. 5 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/662, depozyt w ZKW (ZKW-dep. FC/683)

Opis jw. – zob. nr inw. FC-ZKW/661.

FC-ZKW/661

FC-ZKW/662

Para flasz z herbem Dąbrowa

naśladownictwo XVII-wiecznych flasz puzdrowych
szkło powlekane, kobaltowe, prasowane, szlifowane

wys. 22 i 21 cm, podstawa 13,2 x 9,6 cm oraz 13 x 9,5 cm

Fund. Ciechanowieckich w ZKW, nr inw. FC-ZKW/1126, FC-ZKW/1127, depozyt w ZKW
(ZKW-dep. FC/684, ZKW-dep. FC/685)

Flasze prostopadłościennie o wysklepionych łukowo ramionach i krótkiej, wąskiej, cylindrycznej szyi. Na jednej z szerszych ścianek, z boku u góry, w owalnym polu, reliefowy herb Dąbrowa z literami KZCCPWM (Krzysztof z Ciechanowca Ciechanowiecki, podstoli województwa mściśławskiego); herb został odtworzony na podstawie odcisku w szkłe z lat 1622-1644, wykopanym w okolicach Mściśławia. W spodniej stronie dna szlifowana rozeta.

Stan zachowania: dobry.

Literatura: niepublikowane.

FC-ZKW/1126

FC-ZKW/1127

X. ZWIERCIADŁA

295 *Aplika zwierciadlana*

Urzecze, lata 40. XVIII w.

szkło bezbarwne, szlifowane, amalgamat srebra, drewno, papier, mosiądz

wys. 134 cm, szer. 56 cm

nr inw. ZMK/6341

Zwierciadło w typie luster weneckich.

Lustro prostokątne, w ramie złożonej z wąskich listew lustrzanych (o zaokrąglonych górnych narożach), szlifowanych na przemian w rozetki i koliste soczewki. U dołu przymocowane do ramy dodatkowe trzy elementy zdobnicze, podkreślające miejsca zamocowania szklanych ramion świecznika. Zwieńczenie lustra tworzy bogato wyprofilowana cyrata, zdobiona szlifowaną kratką regencyjną i spięta u góry trójlistkiem.

Stan zachowania: destrukcyjna, uszkodzenia podlania lustra, brak licznych fragmentów ramy, fragmenty zachowane osobno.

Historia: 1997 dar Bohdana Wydźgi dla ZKW.

Literatura: niepublikowana.

ZMK/6341

296 Zwierciadło

Europa, 1. poł. XIX w.
szkło szlifowane, podlane amalgamatem, drewno, pergamin
wys. 156 cm, szer. 59 cm
nr inw. ZKW/3025

ZKW/3025

Zwierciadło prostokątne w ramie lustrzanej w postaci wąskich pasów, zdobionych szlifowanym ornamentem ze stylizowanymi elementami roślinnymi, brzegi fasetowane. W narożach nakładki lustrzanej w formie liści, szlifowane. Zwieńczenie stanowi cyrata, skomponowana z wielu drobnych elementów lustrzanych o nieregularnych kształtach, ułożonych symetrycznie (tworzących rodzaj wachlarza) wokół centralnie umieszczonej, dominującej tafli – okrągłej, częściowo profilowanej, dekorowanej koszem z kwiatami pod lambrekinem. Pozostałe elementy zdobione szlifowanymi stylizowanymi kwiatami (w dolnej części kompozycji) oraz soczewkami okrągłymi i owalnymi (w górnej części).

Lustrzane tafle przymocowane do drewnianej ramy podklejonej pergaminem.

Zwierciadło w typie weneckim, powtarzające formę stosowaną ok. poł. XVIII stulecia.

Stan zachowania: zły; liczne zabrudzenia i uszkodzenia spodniej strony tafli, brak fragmentów podłewy; lewa listwa ramy zachowana w trzech częściach, brak jednego dolnego „liścia” oraz w zwieńczeniu ok. 1/5 elementów; pęknięcie zwieńczenia drewnianej ramy.

Historia: 1981 dar Doroty Siwickiej dla ZKW.

Literatura: niepublikowane.

297 Zwierciadło

Czechy?, kon. XIX w.
szkło podlane, szlifowane, drewno
wys. 145 cm, szer. 75 cm
nr inw. ZKW/2679

Zwierciadło prostokątne, w ramie lustrzanej w formie wąskich opasek dekorowanych szlifowanymi na przemian owalnymi soczewkami i „perełkami” oraz dodatkowo: stylizowanymi palmami – w narożach, rozetkami – w połowie dłuższych boków ramy. Zwieńczenie wtórnie dorobione: kompozycja z elementów lustrzanych – ślimacznic i stylizowanych liści podtrzymujących centralnie umieszczony duży liść akantu.

Wszystkie elementy osadzone na drewnianej ramie.

Zwierciadło naśladuje osiemnastowieczne lustra w typie weneckim.

Stan zachowania: ślady zniszczenia podlania lustra, zwieńczenie dorobione.

Historia: 1990 dar Ireny Łukin dla ZKW.

Literatura: niepublikowane.

ZKW/2679

298 Lustro

Europa, XX w.
szkło bezbarwne, szlifowane, podlane amalgamatem
wys. 84 cm, szer. 52 cm
nr inw. ZKW/2765

Lustro w kształcie owalu o sfazowanej krawędzi, przeznaczone do włożenia w ramę.

Stan zachowania: drobne odpryski przy krawędzi.

Historia: 1972 dar Marii Ferlian dla ZKW.

Literatura: niepublikowane.

ZKW/2765

Skróty nazw instytucji

Fund. Ciechanowieckich w ZKW	Fundacja Zbiorów im. Ciechanowieckich w Zamku Królewskim w Warszawie
MNK	Muzeum Narodowe w Krakowie
MNKi	Muzeum Narodowe w Kielcach
MNP	Muzeum Narodowe w Poznaniu
MNW	Muzeum Narodowe w Warszawie
MNWŕ	Muzeum Narodowe we Wrocławiu
Muz. Czartoryskich	Muzeum Książąt Czartoryskich, zbiory Fundacji Książąt Czartoryskich przy MNK
Muz. Etnograficzne we Lwowie	Muzeum Etnografii i Rzemiosła Artystycznego Ukraińskiej Akademii Nauk we Lwowie
Muz. Karkonoskie	Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze
Muz. Lubomirskich	Muzeum Książąt Lubomirskich we Lwowie
Muz. Sztuki Użytkowej	Muzeum Sztuki Użytkowej, Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu
Muz. UJ	Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Maius w Krakowie
Muz. w Krośniewicach	Muzeum im. J. Dunin-Borkowskiego w Krośniewicach
Muz. w Łańcucie	Muzeum-Zamek w Łańcucie
Muz. w Tarnowie	Muzeum Okręgowe w Tarnowie
Muz. w Wilanowie	Muzeum Pałac w Wilanowie, Warszawa
ZKW	Zamek Królewski w Warszawie – Pomnik Historii i Kultury Narodowej

Skróty bibliograficzne

- Ajewski 1995
K. Ajewski, *Ceramika i szkło w zbiorach Galerii Muzealnej Ordynacji Zamojskiej w Warszawie*, [w:] „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1995, nr 4, s. 449-483.
- Ajewski 1997
K. Ajewski, *Zbiory artystyczne i galeria muzealna Ordynacji Zamojskiej w Warszawie*, Muzeum Zamojskich, Kozłówka 1997.
- Album dzieł sztuki 1881
Album dzieł sztuki w zastosowaniu do przemysłu z wystawy urządzonej przez Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie w 1881 r., Warszawa 1883.
- Album fotograficzny
Album fotograficzny wystawy starożytności i zabytków sztuki urządzonej przez c.k. Towarzystwo Naukowe w Krakowie 1858 i 1859, wyk. w pracowni Karola Beyera w Warszawie, b.d.
- Baumgärtner 1988
S. Baumgärtner, *Glaskunst vom Empire bis zu Historismus*, Bremen 1988.
- Baumgärtner 1988 A
S. Baumgärtner, *Glaskunst vom Mittelalter bis zu Klassizismus*, Bremen 1988.
- Brückner 1937
A. Brückner, *Encyklopedia staropolska*, Warszawa 1937, hasło: szkło.
- Buczkowski 1958
K. Buczkowski, *Dawne szkła artystyczne w Polsce*, Kraków 1958.
- Ceramika i Szkło 1998
Ceramika i szkło Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich i Zamku Królewskiego w Warszawie, kat. wyst., Muzeum Rolnictwa im. ks. Kluka w Ciechanowcu, Zamek Królewski w Warszawie, Warszawa 1998.
- České sklo 1989
H. Brožková, O. Drahotová, D. Hejdová, *České sklo II. Sklo období baroka 2. polovina 17. století a 18. století*, Praha 1989.
- Chojnacka, Birkenmajer 1975
H. Chojnacka, E. Birkenmajer, *Polskie szkło barokowe. Wystawa w 250-lecie założenia manufaktury szkła w Nalibokach*, informator, Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1975.
- Chojnacka 1969
H. Chojnacka, *Początki szkła kryształowego w Polsce w XVIII w.*, „Szkło i Ceramika” XX: 1969, nr 10, s. 273-278.
- Chrzanowska 1987
P. Chrzanowska, *Szkła artystyczne z polskich manufaktur XVIII w.*, Warszawa 1987.
- Das Böhmisches Glas 1700-1950
Das Böhmisches Glas 1700-1950, t. I-VII, Passauer Glasmuseum 1995.
- Decorum życia Sarmatów 1980
Decorum życia Sarmatów w XVII i XVIII wieku, kat. wyst., Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1980.
- Dolgich 1985
E. W. Dolgich, *Russkoje stieкло XVIII wieku. Sobranije Gosudarstwiennogo muzeja keramiki i „Usadba Kuskowo XVIII wieku”*, Moskwa 1985.
- Drahotová 1984
O. Drahotová, *Szkło europejskie*, Warszawa 1984.
- Gembarzewski 1926
B. Gembarzewski, *Muzeum Narodowe w Warszawie*, Kraków 1926, poz. kat. 181.
- Glas – um 1700 bis um 1800
Glas – um 1700 bis um 1800 aus den Beständen des Museums für Kunsthandwerk Schloss Pillnitz Bergpalais Staatliche Kunstsammlungen Dresden, oprac. G. Haase, Dresden 1984.
- Glasmarken Lexikon 1997
C. Hartmann, *Glasmarken Lexikon 1600-1945. Signaturen, Fabrik- und Handelsmarken. Europe und Nordamerika*, Arnoldsche Art Publischer 1997.
- Haase 1988
G. Haase, *Sächsisches Glas*, Leipzig 1988.
- Kamieńska 1964
Z. Kamieńska, *Manufaktura szklana w Urzeczu 1737-1846*, Warszawa 1964.
- Katalog wystawy 1856
Katalog wystawy starożytności i przedmiotów sztuki 1856, urządzonej w pałacu JW. Hr Augustostwa Potockich w Warszawie na Krakowskim Przedmieściu, na korzyść schronienia Opieki Najświętszej Maryi Panny, Warszawa 1856.
- Katalog wystawy 1881
Katalog wystawy dzieł sztuki stosowanej do przemysłu urządzonej staraniem komitetu Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie w Pałacu Brühlowskim otwartej 14 czerwca 1881, Warszawa 1881.
- Katalog wystawy 1894
Katalog wystawy zabytków starożytnych we Lwowie w 1894 r., Lwów 1894.
- Katalog sobrania... Kreml 2006
J. V. Gorbatowa, *Chudożestwiennoje stieкло XVI-XVIII wiekow. Katalog sobrania Gosudarstwiennogo istoriko-kulturnogo muzeja-zapowiednika „Moskowskij Kreml”*. Stieкло i ceramika, Moskwa 2006.
- Klesse and Mayr 1987
B. Klesse and H. Mayr, *European Glass from 1500-1800: The Ernesto Wolf Collection*, Vienna 1987.
- Klesse, Reineking von Bock 1973
B. Klesse, G. Reineking von Bock, *Glas*. Kunstgewerbemuseum der Stadt Köln, 2. wyd., Köln 1973.
- Klesse, von Saldern 1978
B. Klesse, A. von Saldern, *500 Jahre Glaskunst. Sammlung Biemann*, Rastatt 1978.
- Kunst des Barock 1974
Kunst des Barock in Polen aus dem Nationalmuseum in Warschau, kat. wyst., Herzog Anton Ulrich-Museum, Braunschweig 1974.

- La transparence du verre 1994
La transparence du verre. La verrerie de table et de décoration du XVIe au XVIIIe siècle, oprac. M. Mees, W. Welch, kat. wyst., Galerie de la Kredietbank, Bruxelles 1994.
- Lichtenberg 2004
 P. von Lichtenberg, *Glasgravuren des Biedermeier. Dominik Biemann und Zeitgenossen*, Regensburg 2004.
- Mańkowski, Gebethner 1936, 1938
 T. Mańkowski, S. Gebethner, *Przewodnik po dziale Sztuki Zdobniczej*, wyd. I, Warszawa 1936, wyd. II, Warszawa 1938.
- Miller's Glass Buyer's Guide 2001
Miller's Glass Buyer's Guide, oprac. J. Hayhurst, 2001.
- Orzeł Biały 1995
Orzeł Biały – 700 lat herbu Państwa Polskiego, kat. wyst., Zamek Królewski w Warszawie, Warszawa 1995.
- Pamiętnik wystawy 1913
Pamiętnik wystawy Ceramiki i Szkła polskiego urządzonej w domu własnym w Warszawie przez Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przeszłości w czerwcu, lipcu, sierpniu i wrześniu 1913 roku, Warszawa 1913.
- Pod jedną koroną 1997
Pod jedną koroną. Kultura i sztuka w czasach unii polsko-saskiej, kat. wyst., Zamek Królewski w Warszawie, Warszawa 1997.
- Polskie szkło 1987
Polskie szkło do połowy XIX wieku, oprac. zbior., wyd. II, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1987.
- Rückert 1982
 R. Rückert, *Die Glassammlung des Bayerischen Nationalmuseums*, t. II, München 1982.
- Semper Polonia 2004
Semper Polonia. L'art en Pologne des Lumières au romantisme (1764-1849), kat. wyst., Musée des Beaux-Arts de Dijon, Dijon 2004.
- Spiegl 1979
 W. Spiegl, *Glas. Battenberg Antiquitäten-Kataloge*, München 1979.
- Staropolski toast 1970
Staropolski toast. Wystawa naczyń toastowych, Muzeum – Zamek w Łańcutcie, Łańcut 1970.
- Straty wojenne 1953
Straty wojenne zbiorów polskich w dziedzinie rzemiosła artystycznego, praca zbior., [w:] *Prace i materiały Biura Rewindykacji i Odszkodowań MKiS*, Warszawa 1953, s. 22, poz. 35, il. 18.
- Szelegejd 2002
 B. Szelegejd, *Materiały z okresu 1717-1729 do dziejów hut szklanych Sieniauskich pod Lubaczowem (część 1 oraz Aneks)*, „Studia Wilanowskie” XIII: 2002, s. 27-93.
- Szelegejd 2003
 B. Szelegejd, *Materiały z okresu 1717-1729 do dziejów hut szklanych pod Lubaczowem należących do rodu Sieniauskich (część 2 oraz Aneks)*, „Studia Wilanowskie” XIV: 2003, s. 91-166.
- Szelegejd 2007
 B. Szelegejd, *Szkło europejskie. Galeria rzemiosła artystycznego (200 lat Muzeum Wilanowskiego, 2)* Warszawa 2007.
- Szkła rosyjskie 1911
Nikolsko-Bachmietiewskij chrusztalnyj zawod' Kniazia A. D. Obolenskago, kat. wyrobów, 1911.
- Szkła z hut radziwiłłowskich 1998
Szkła z hut radziwiłłowskich. Naliboki [1722-1862]. Urzeczce [1737-1846], kat. wyst., Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1998.
- Szkła z Huty Kryształowej 2005
Szkła z Huty Kryształowej w starostwie lubaczowskim, 1717/18 – koniec XVIII wieku, red. A. Kasprzak, kat. wyst., Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 2005.
- Szkło europejskie 2003
 A. Kwaśnik-Gliwińska, *Szkło europejskie XVII-XX wieku ze zbiorów Muzeum Narodowego w Kielcach*, kat. wyst., Westfälisches Industriemuseum Glashütte Gernheim i Muzeum Narodowe w Kielcach, Kielce 2003.
- Szkło nowożytne 1991
Szkło nowożytne 16-18 w. Zbiory Muzeum Narodowego we Wrocławiu, oprac. A. Chranowska, Wrocław 1991.
- Sztuka zdobnicza 1964
Sztuka zdobnicza. Dary i nabytki 1945-1964, kat. wyst., Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1964.
- Vitrea Splendida 2002
Vitrea Splendida. Kolekcja szkieł dawnych. Katalog zbiorów Muzeum Narodowego w Poznaniu, oprac. Z. Dolczewski, Poznań 2002.
- Za Ojczyznę i Naród 2005
Za Ojczyznę i Naród. 300 lat Orderu Orła Białego, red. M. Męclewska, A. Szczecina-Berkan, M. Zawadzki, kat. wyst., Zamek Królewski w Warszawie, Warszawa 2005.
- Zbiory Fundacji im. Ciechanowieckich 1989
Zbiory Fundacji im. Ciechanowieckich, kat. wyst., pałac Pod Blachą, Zamek Królewski w Warszawie, Warszawa 1989.

Literatura uzupełniająca

- D. Battie and S. Cottle, *Sotheby's Consise Encyclopedia of Glass*, London 1991.
- M. Buczyński, *Sztuka szkła*, Bielsko-Biała 1998.
- A. Chrzanowska, *Odbitki dekoracji szkieł Christiana Gottfrieda Schneidera*, [w:] „Roczniki Sztuki Śląskiej” II: 1963, s. 128-137, tabl. LIII-LXVII.
- P. Chrzanowska, *Huta szkła w Cudnowie na Wołyniu*, „Szkło i Ceramika” XVII: 1966, s. 253-258.
- H. Dobrowolski, *Wyroby szklane z Wesołej*, [w:] „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku” II: 1930, s. 261-270.
- Z. Dolczewski, *Kubki, kufle i kieliszki, czyli co w czym dawniej pijano*, [w:] „Kronika Miasta Poznania” 2000, nr 4, s. 45-61.
- O. Drahotová, *Barokni Řezané Sklo 1600-1760*, Praha 1989.
87. *Fischer-Auktion. Europaisches Glas*. 18. März 1995, kat. aukc.
108. *Fischer-Auktion. Europaisches Glas*. 17. October 1998, kat. aukc.
111. *Fischer-Auktion. Europaisches Glas*. 20. März 1999, kat. aukc.
- Glas. Historismus und die Historismen um 1900*, kat. wyst., Staatliche Museen zu Berlin Kunstgewerbemuseum Schloss Köpenick, Berlin 1977.
- Historismus. Kunsthandwerk und Industrie im Zeitalter der Weltausstellungen*, oprac. B. Mundt, kat. wyst., Kunstgewerbemuseum, Berlin 1973.
- Ispanskoje stiečko w sobranii Ermitaża. Spanish Glass in the Hermitage*, oprac. O. Ernestowna Michajłowa, Leningrad 1970.
- B. Klesse, *Glassammlung Helfried Krug*, t. 1, Munich 1965, t. 2, Bonn 1973.
- Kraj skrzydlatych jeźdźców*, kat. wyst., Zamek Królewski w Warszawie, Warszawa 2000.
- Miller's: Szkło. Poradnik kolekcjonera*, Warszawa 2000.
- H. Newman, *An Illustrated Dictionary of Glass*, London 1977.
- Ornamente Silesiae. Tysiąc lat rzemiosła artystycznego na Śląsku*, red. M. Starzewska, kat. wyst., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Wrocław 2000.
- J.-A. Page, *Beyond Venice. Glass in Venetian Style. 1500-1750*, The Corning Museum of Glass, Corning, New York 2004.
- Z. Pešatova, *Böhmische Glasgravuren. Kunst der Glasgravur vom 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Prag 1968.
- A. Polak, *Szkło i jego historia*, Warszawa 1980.
- Russkoje chudożestwiennoje stiečko XVII-XX wiekow. Russian glass of the 17th-20th centuries*, Gosudarstwiennyj Istoriceskij Muzej, b.m., b.r.
- G. Schade, *Deutsches Glas von den Anfängen bis zum Biedermeier*, Leipzig 1968.
- B. Szelegejd, *Szkła z kręgu tzw. „Zwischengoldgläser” i ich przykłady w kolekcji wilanowskiej*, [w:] „Studia Wilanowskie” X: 1984, s. 143-170.
- Sztuka niemiecka 1450-1800 w zbiorach polskich*, kat. wyst., Muzeum Narodowe w Kielcach, Kielce 1995.
- D. Zoedler, *Schlesisches Glas. Schlesische Gläser*, Würzburg 1996.
- S. Żelasko, *Szkło europejskie w Muzeum Okręgowym w Jeleniej Górze*, Jelenia Góra 2006.

Słownik terminów

- Amalgamat** – roztwór metalu w rtęci; od pocz. XVI w. Weneccanie stosowali amalgamat cyny lub ołowiu do podlewania luster; była to jedyna metoda stosowana do poł. XIX w.
- Choroba szkła** – zachwianie proporcji składników masy szklanej (związków alkalicznych do tlenku wapnia) powoduje procesy chemiczne, w których wyniku – w efekcie końcowym – szkło ulega powolnej dekrystalizacji. Pierwszym z objawów choroby szkła jest matowienie, „pocenie się” szkła, następnie siatka spękań oraz odpajanie i łuszczenie się warstw wierzchnich. Zachowanie określonych i stabilnych warunków wilgotności i temperatury spowalnia ten proces.
- Dekoracja hutnicza** – zdobienie powierzchni przedmiotów przymocowywanymi motywami wyciągniętymi szczypcami z gorącej masy szklanej, dającej się plastycznie formować. Należały doń żeberka, „malinki”, guzy, karbowane „grzebyki” itp. elementy zdobnicze. Zdobiono tak szkło w hutach leśnych, a bardziej wyrafinowane elementy, formowane szczypcami, wprowadzili do swego repertuaru szklarze weneccy.
- Eglomizacja** – technika zdobienia szkła na zimno: złota lub srebrna folia, z rytymi w niej igłą motywami, umieszczana jest na spodniej stronie szklanej płytki, pokrywana warstwą lakieru zabezpieczającego lub dodatkowo jeszcze podmalowywana barwnymi farbami lub lakierami. Znana w starożytności i średniowieczu, powrotny rozkwit przeżyła od koń. XVII do koń. XVIII stulecia. Nazwa wywodzi się od nazwiska francuskiego ramiarza J. B. Glomy’ego, czynnego w koń. XVIII w.
- Fasetowanie** – szlifowanie tworzące na powierzchni szkła wzór geometrycznych prostych płaszczyzn. Pionowe fasety stosowano najczęściej na trzonach kielichów, ale także na ich czaszkach bądź szklanicach.
- Filigranowe szkło** – szkło bezbarwne z wtopionymi nitkami z mlecznego lub kolorowego szkła, tworzące mniej lub bardziej skomplikowane wzory. Spiralny filigran powietrzny ze skręconych nitek stosowano w trzonach kielichów, zwłaszcza angielskich, w XVIII w.
- Flet** – kielich do szampana o wysmukłej, wysokiej i wąskiej czaszy osadzonej na niskim trzonie; forma stosowana od XVII w. Flety osiągały wysokość nawet 50 cm.
- Grawerowanie** – dekoracja polegająca na mechanicznym wycięciu wzoru. W ten sposób najczęściej zdobiono czasze i stopy kielichów, szklance oraz ścianki innych większych naczyń (np. butli czy karafek). Niekiedy stosowano pojedynczy motyw (np. herb) lub pokrywano całą powierzchnię grawerunkiem, tworząc swoje *horror vacui* (np. szkła śląskie).
- Lazurowanie** – powlekanie szkła warstwą mieszaniny ochry i związków srebra (barwa żółta) lub miedzi (kolor czerwony).
- Lustry** – farby używane do barwienia powierzchni szkła, w których składzie znajdują się tlenki metali.
- Malowanie emaliami** – zdobienie szkła farbami będącymi połączeniem tlenków metali i fryty szklanej; wypalane w niskiej temperaturze, łączą się trwale z powierzchnią szkła.
- Passglas** (niem.) – cylindryczna, wysoka szklanica podzielona na części obręczkami, plastycznymi bądź malowanymi, wyznaczającymi ilość napitku, jaką musiała wypić osoba spełniająca toast; stosowana w Niemczech w XVII-XVIII w.
- Ranfbecher** – typ niskiej szklaniczki biedermeierowskiej o klinowo szlifowanej podstawie, który zastąpił formę empirowego kielicha cylindrycznego. Charakterystyczny przede wszystkim dla kręgu czesko-austriackiego, często dekorowany transparentnymi emaliami (ulubiony przez malarza na szkło Kothgassera) i złoconiem, a w latach 1820-1840 – opaskami haftowanymi z koralików, naśladującymi żywość kolorów i wzory współczesnych koronek roślinnych.
- Roemer** (niem.) – charakterystyczny dla terenu Niemiec kieliszek do wina reńskiego o kulistej czaszy wspartej na szerokim, pustym trzonie cylindrycznym, zdobionym w pewnych okresach nakładkami w formie guzów lub „malinek”, oraz kielichowato rozchylonej stopie uformowanej z nawijanej nici.
- Szkło barwione w masie** – do masy szklanej dodawano w czasie wytopu tlenki metali, uzyskując jednolite jej zabarwienie, a nie tylko powierzchniowe.
- Szkło dwuścienne** (niem. *Zwischengoldglas*) – złożone z dwóch ściśle przylegających do siebie naczyń. Naczynie o ściankach zdobionych złotą folią z wrytym w niej rysunkiem, niekiedy również malowane lakierami transparentnymi, wkładano do większego naczynia, które chroniło dekorację; miejsce styku pod krawędzią wylewu łączono lakierem żywicznym. Technika znana w starożytności, w czasach nowożytnych stosowana przede wszystkim w Czechach w 1. poł. XVIII w.

Szkoło ołowiove – szkło o dużej zawartości tlenku ołowiu (20-35%), w latach 70. XVII stulecia wprowadzone przez George'a Ravenscrofta w Anglii, rozpowszechnione w Europie w XVIII w.

Szkoło powlekane – uproszczona wersja szkła warstwowego: szkło zanurza się w ciekłym szkłe o innej barwie, otrzymując cieką warstewkę na powierzchni.

Szkoło warstwowe – złożone z kilku warstw różnobarwnego szkła, uzyskiwane przez wdmuchanie jednej barwnej bańki w drugą o odmiennym kolorze lub równomierne rozprowadzenie porcji kolorowego szkła na bańce o innej barwie, przytwierdzonej do puszczeli. Metoda znana w starożytności, ponownie rozpowszechniona przez czeskich hutników w 2. ćw. XIX stulecia.

Szlifywanie – technika zdobienia za pomocą wirujących tarcz wykonanych z różnych materiałów, w której wyniku uzyskuje się różnorodne wzory szlifyów – mogą

być płaskie (fasety), wklęsło-wypukłe lub klinowe.

Jednym z często stosowanych wzorów (np. w Hucie Kryształowej w Lubaczowie) był wzór w „rybią łuskę” lub „plaster miodu”. Technika szlify stosowana w starożytności, a ponownie rozwinięta od XVII w., głównie na terenach Czech, Niemiec i Anglii.

Wielki kielich toastowy – kielich o masywnej, dużej czaszy, często zwieńczony pokrywą, używany głównie w 1. poł. XVIII w. do spełniania toastów w szczególnie uroczystych momentach: przez gospodarza (pił z niego za zdrowie wszystkich gości) oraz przez wszystkich uczujących, stąd też nazwa – kielich „kolejny”, bowiem po spełnieniu toastu biesiadnik przekazywał go sąsiadowi itd.

Złocenie szkła – dekoracja przez nałożenie płatka złota, złotego pudru lub pokrycie złotem koloidalnym, utrwalana przez wypalenie.

Indeks osób

- Ajewski Konrad s. 17, 20
Aleksander II, car Rosji s. 130, 154, 155
August II Mocny, król Polski s. 7, 9, 14-16, 24, 69, 112, 113, 115, 116, 119, 178, 180, 181
August III, król Polski s. 7, 9, 36, 77, 112, 115, 116, 119, 178, 181
- Baczyński Stanisław Kostka s. 29
Bailly Rosa s. 110
Baumgärtner S. s. 103, 119
Berain Jean s. 16, 68, 91, 96
Bersonowa Edwardowa s. 40
Birkenmajer Ewa s. 18, 29, 32, 34, 36, 38, 40
Bokunówna Konstancja s. 70
Borkowski Stefan s. 110, 111
Branicka Konstancja Tekla s. 70
Brocard Philippe-Joseph s. 160
Brückner Aleksander s. 36
Brühl Henryk s. 30
Brześciański Stanisław s. 29
Buczkowski Kazimierz s. 28, 29, 36, 38, 52
Buquoy Georg s. 91
- Chojnacka Halina s. 15, 18, 29, 32, 34, 36, 38, 40
Chrzanowska Paulina s. 17
Chwalibogosi Jan s. 32
Ciechanowiecka Anna z Chrapowickich s. 48
Ciechanowiecki Andrzej s. 43, 77
Ciechanowiecki Józef s. 48
Czapski Piotr s. 38
Czarkowska Anna s. 78
Czarnecka Aleksandra Katarzyna s. 70
Czartoryska Elżbieta z Flemingów s. 17, 20
Czartoryski Adam Kazimierz s. 17, 20
Czartoryski August Aleksander s. 17, 20
Czugalińska Irena s. 136
- Decker Paul s. 68, 96
Denhoff Stanisław s. 17, 20
Dolczewski Zygmunt s. 28, 72
Domański Stanisław s. 131
Drahotová Olga s. 89, 149
- Egermann Friedrich s. 91
Elżbieta Pietrowna, caryca Rosji s. 122
Engelhardt David s. 91
- Ferlian Maria s. 194
Franciszek z Asyżu, św. s. 139
Fremel Konstanty Franciszek s. 14-16, 30
Fryderyk Wilhelm, elektor brandenburski s. 112
- Gawroński Stanisław s. 166
Gebethner Stanisław s. 36, 165
Gembarzewski B. s. 36
Gondelach Franz s. 112
Gostowski Joseph s. 85
Gościmski January s. 17, 20
Grabowska Ewa Karolina z Żeleńskich s. 40
Grabowska Paulina s. 39
Grabowski Michał Grzegorz s. 39, 40
- Haase s. 114, 116, 180
Hafenbrädel Susan s. 104
Heckert Fritz s. 160, 180, 181
- Innocenty III, papież s. 139
- Jabłonowska Teofila z Sieniawskich s. 27
Jabłonowski Aleksander Jan s. 27
Jan III Sobieski, król Polski s. 17
Janiak Ryszard s. 29
Jaraczewska Stefania s. 160
Jarczewska Natalia s. 109, 151
Jarosz Maria s. 139
Jarosz Władysław s. 139
Jarosz-Garszyńska Maria Magdalena s. 41
- Kacprzyk Mieczysław s. 166
Kaczorowski Ryszard s. 182
Kamieńska Zofia s. 31, 40
Karol Hesi, landgraf s. 112
Kasprzak Aleksandra s. 8, 27
Kaszyc Al. s. 36
Katarzyna Wielka, caryca Rosji s. 122
Kepińska Apolonia s. 134
Killinger Georg Friedrich s. 112
Klesse B. s. 94, 104
Kluger Władysław s. 38
Konarska Krystyna z Potockich s. 47
Konarski Tomasz Firlej s. 47
Korewa Anna s. 22, 23
Kozłowska Janina s. 156

Indeks osób

- Kralikowie, bracia s. 160
Kraśńska Maria Urszula z Radziwiłłów s. 34
Kraśński Wincenty s. 34
Kraśński Zygmunt s. 18
Kunckel Georg Ernst s. 112
Kunckel Johann Friedrich s. 91, 112
Kunicki-Goldfinger J. J. s. 8, 18, 27, 41, 46, 49, 52, 56, 113, 119, 162-166, 181
- Labhardt Christoph s. 112
Lehmann Caspar s. 91, 112
Lenk Jacob s. 148
Lichtenberg s. 148
Ligezianka Konstancja z Bobrku s. 70
Lipski Mateusz, biskup s. 46
Lobmeyer J. & L. s. 160
Lorek-Woliniewska Maria s. 130
Lubomirscy, rodzina s. 24
Lubomirska Ludwika s. 18
Lubomirska Ludwika Honorata z Pocijów s. 18
Lubomirska Ludwika z Sosnowskich s. 18
Lubomirska Teresa z Mniszchów s. 22
Lubomirska Urszula z Branickich s. 70
Lubomirski Aleksander s. 18
Lubomirski Aleksander Michał s. 24
Lubomirski Henryk s. 18
Lubomirski Hieronim August s. 24
Lubomirski Jan Kazimierz s. 70
Lubomirski Jerzy Aleksander s. 18
Lubomirski Jerzy Henryk s. 18
Lubomirski Jerzy Ignacy s. 24
Lubomirski Jerzy Paweł Aleksander s. 24
Lubomirski Józef s. 18, 22, 26
Lubomirski Ksawery s. 18
Lubomirski Michał s. 18
Lubomirski Stanisław s. 18
Lubomirski Stanisław Herakliusz s. 24
Lubomirski Teodor s. 24
Lubowicka Hanna s. 154, 155
- Łukin Irena s. 193
- Majewska Wanda s. 89, 105-107, 109, 149, 175, 176, 184
Małachowscy, rodzina s. 44
Mańkowski Tadeusz s. 36, 165
Maria Teresa, cesarzowa rzymsko-niemiecka s. 175
Mäuerl Anton Wilhelm s. 112
Menzel Johann Sigismund s. 9, 68, 78-80
Menzlowie, rodzina s. 68
Meyer Paul s. 91
- Mielżyński Józef s. 46, 53, 76, 77
Mielżyński Józef Klemens Krzysztof s. 76, 77
Miseroni, rodzina s. 91
Mniszchowa Konstancja z Tarłów s. 23
Mniszchówna Elżbieta, 1° v. Lubomirska, 2° v. Wielopolska s. 26
Mniszchówna Józefa Amalia s. 28
Mniszech Jerzy August s. 16, 28
Mniszech Józef Wandalin s. 22, 23
Montwidówna Chlebowiczówna Krystyna Barbara s. 70
Morska Marcyanna s. 134
Morykoni Benedykt Beniamin s. 43
Morykoni Maria Wiktoria z Radziwiłłów s. 43
- Nowosielski Leon s. 34
- Ogińska Maria z Potulickich s. 27
Ogiński Bogdan s. 27
Otwinowska Anna s. 134
- Piotr Wielki, car Rosji s. 122
Pociej Antoni s. 18
Pociej Ludwik s. 18
Pociejowa Emercjanna z Warszyckich s. 18
Pociejowa Rozalia z Zahorowskich s. 18
Pociejowie, rodzina s. 18
Potocka Marcjanna z Ogińskich s. 47
Potocka Teresa Eleonora, 1° v. Nakwaska, 2° v. Potulicka s. 27
Potocka Zofia z Mniszchów s. 28
Potocki Mikołaj s. 47
Potulicy, rodzina s. 27
Potulicka Elżbieta z Wodzickich s. 27
Potulicka Gabriela s. 27
Potulicka Gabriela z Mielżyńskich s. 27
Potulicka Krystyna z Hutten-Czapskich s. 27
Potulicka Maria s. 26, 27
Potulicka Maria z Zamoyskich s. 27
Potulicka Maria Antonina ze Stroynowskich s. 27
Potulicka Ofelia ze Skórzewskich s. 27
Potulicka Teresa z Mielżyńskich s. 27
Potulicki Aleksander Hilary s. 27
Potulicki Henryk Józef Adolf Gustaw s. 27
Potulicki Józef s. 27
Potulicki Kasper Piotr Aleksander s. 27
Potulicki Kazimierz (1793-1871) s. 27
Potulicki Kazimierz (1820-1850) s. 27
Potulicki Mieczysław s. 27
Potulicki Stanisław s. 27
Potulicki Włodzimierz s. 27

- Preusslerowie, rodzina s. 72, 112
 Pręgowska Maria s. 156
- Radziwiłł Albrycht s. 34
 Radziwiłł Ferdynand s. 172
 Radziwiłł Hieronim Florian s. 38
 Radziwiłł Jerzy s. 34
 Radziwiłł Karol Stanisław s. 30, 32, 38
 Radziwiłł Michał Kazimierz „Rybeńko” s. 32, 43
 Radziwiłł Nicole s. 172
 Radziwiłłowa Anna z Mycielskich s. 43
 Radziwiłłowa Anna z Sanguszków s. 14, 30, 32, 38, 163
 Radziwiłłowa Magdalena z Czapskich s. 38
 Radziwiłłowa Marianna z Lubomirskich s. 70
 Radziwiłłowa Teresa z Sapiechów s. 38
 Radziwiłłowie, rodzina s. 28, 40, 43
 Ravenscroft George s. 132
 Rayscy, rodzina s. 40
 Reineking von Bock G. s. 94
 Rückert R. s. 60
 Rudolf II, cesarz rzymsko-niemiecki s. 91
- Saldern A. von s. 104
 Salomon, król Izraela s. 133
 Sanguszko Claude s. 18
 Sanguszko Paweł s. 18
 Sanguszko Paweł Karol s. 14
 Sanguszko Władysław s. 18
 Sanguszkowa Izabela z Lubomirskich s. 18
 Sapieżanka Katarzyna Scholastyka s. 70
 Sapieżanka Salomea Anna, 1° v. Szczuka,
 2° v. Nowosielska, 3° v. Radziwiłłowa s. 34
 Schaffgotsch Hans Anton s. 72
 Schaffgotschowie, rodzina s. 71, 72, 75, 78, 81
 Schmidt Johann Wolfgang s. 112
 Schneider Christian Gottfried s. 70
 Schwanhardt Georg Młodszy s. 112
 Schwanhardt Georg Starszy s. 91, 112
 Schwanhardt Heinrich s. 112
 Schwinger Herman s. 112
 Sieniawscy, rodzina s. 18, 22
 Sieniawska Elżbieta z Lubomirskich s. 16, 18, 22, 24, 26
 Sieniawska Elżbieta z Potockich s. 27
 Sieniawska Zofia, 1° v. Denhoff, 2° v. Czartoryska
 s. 17, 20
 Sieniawski Adam Hieronim s. 27
 Sieniawski Adam Mikołaj s. 14, 16-18, 20, 27
 Sieniawski Mikołaj Hieronim s. 17
- Siestrzeńcewicz S., biskup s. 46
 Siwicka Dorota s. 192
 Spiegl W. s. 106, 107, 123, 124, 177
 Stadnicka Kunegunda z Ożarówskich s. 134
 Stadnicki Antoni Tymoteusz Ignacy s. 133
 Stadnicki Feliks s. 134
 Stanisław August Poniatowski, król Polski s. 7, 41, 134,
 164-166
 Stanisław Warszycki s. 18
 Strugielski Tadeusz s. 113
 Symans Edward s. 179
 Szelegejd Barbara s. 15, 16
 Szylar Julietta s. 156
- Tabeau Maria s. 163
- Uniechowska Felicja s. 40
- Weiss Adolf s. 137
 Wettinowie, dynastia s. 30, 36, 113, 116, 180
 Widaczek Alicja s. 177
 Wielopolscy, rodzina s. 26
 Wielopolska Anna z Lubomirskich s. 26
 Wielopolska Marianna z Jabłonowskich s. 26
 Wielopolska Urszula z Potockich s. 27
 Wielopolski Franciszek s. 26
 Wielopolski Hieronim s. 26, 27
 Wielopolski Jan s. 26
 Wielopolski Karol s. 26
 Wierzejski Tadeusz s. 9, 15, 18, 24, 27, 29, 32, 34, 36, 38,
 40, 42, 45-47, 49-61, 70, 72-77, 79-89, 92-94, 96-104,
 114, 115, 117, 120, 121, 123, 125-129, 132, 134,
 137, 138, 140-141, 143-149, 152, 153, 158, 161-165,
 167-171, 173, 174, 175, 181, 183
 Winter Fryderyk s. 72
 Winter Martin s. 112
 Witaczek Alicja s. 135
 Wydźga Bohdan s. 191
- Zamoyska Zofia z Czartoryskich s. 20
 Zamoyski M. s. 20
 Zamoyski Stanisław Kostka s. 17, 20
 Zawistowicz-Adamska Kazimiera s. 124
 Zygmunt III, król Polski s. 94
- Żeromska Monika s. 90, 157

Indeks nazw geograficznych

- Adolfovo, huta Meyr's Neff s. 160
Alpy s. 10, 140
Altmünden s. 112
Anglia s. 10, 132, 161
Austria s. 10, 174
Austro-Węgry s. 174
- Barcząca, huta Hordliczków „Czechy” s. 155
Białoruś s. 184
Białystok s. 31
Bielany pod Warszawą, huta królewska s. 14-16
Bielicze s. 31
Birża s. 31
Bobrek s. 27
Bobrujsk s. 31
Böhmerwald s. 104
Brandenburgia s. 112, 121
Brema s. 117
- Cesarstwo Rzymskie s. 138
Chełm s. 31
Cieplice s. 9, 68, 70-72, 75, 78-81, 89
Cudnów s. 14
Cuneo s. 136
Czechy s. 10, 11, 60, 68, 69, 84, 89, 91-94, 96-111, 135, 140-144, 147-149, 152, 155, 158, 160, 161, 167-176, 184, 193, 203
- Drezno s. 15, 30, 112, 114, 180
Drohiczyn s. 31
Drohomiczany s. 47
- Egipt s. 10
Europa s. 10, 31, 135, 139, 145, 159, 192, 194
Europa Środkowa s. 59, 91, 140, 146, 151, 156, 157, 160, 167, 177
- Francja s. 10, 11, 110
- Galicja s. 27
Gdańsk s. 15, 31, 94
Gotha s. 112
Górny Śląsk s. 85
Grecja s. 10
Grodno s. 31
Gumniska s. 18
- Hall s. 112
Hanower s. 112
Harrachov s. 148
Heidelberg s. 112
Hesja s. 112, 119, 120
Hiszpania s. 10
Hłusk s. 31
Holandia s. 150
Holsztyn s. 112
Homel s. 31
- Iwno s. 46, 52, 53, 77
Izmaylovo, manufaktura s. 122
- Janowszczyzna s. 47
Jaworzno s. 85
Jelenia Góra s. 8, 68, 81, 89
Jeziory Wielkie k. Zaniemyśla s. 27
- Kamenický Šenov s. 160
Karkonosze s. 81, 89, 92, 94
Karlsbad s. 160
Kassel s. 112
Kijów s. 31
Kleck s. 31
Kojdanów s. 31
Kopenhaga s. 117
Kopyle s. 31
Korelicze s. 31
Kotlina Jeleniogórska s. 68, 70, 75, 81, 89
Kotlina Kłodzka s. 84, 104, 160
Kraków s. 8, 27, 38, 40, 133, 134
Krośniewice s. 83
Królewiec s. 31
Królewska Huta s. 85
- Lauenstein s. 119, 120
Litwa s. 9, 32, 36, 69, 112, 113, 116, 118, 119, 135, 136, 141, 142, 178-182
Londyn s. 180
Lubań s. 31
Lubowla s. 17
Lwów s. 18, 57, 77, 137
- Łachwa s. 31
Łañcut s. 18, 38

Indeks nazw geograficznych

- Małopolska s. 85
Marienberg s. 112
Mezopotamia s. 10
Mir s. 31
Moritzburg s. 114
Moskwa s. 122
Mściśław (Białoruś) s. 184, 190
Murano, wyspa s. 10
Mysłowice s. 85
- Naliboki s. 11, 14, 16, 27, 30-32, 34, 36, 38-45
Niderlandy s. 10, 140, 153, 161
Niehniewicze s. 31
Niemcy s. 62, 112, 113, 119, 137, 142, 144, 152, 161, 178, 179, 182, 183
Nieśwież s. 31
Norymberga s. 112
Novy Svet s. 105
- Obory pod Warszawą s. 26, 27
Ołyka s. 31
Oslo s. 117
- Paryż s. 110, 160
Passau s. 104
Piaseczno s. 31
Piechowice s. 160, 180, 181
Pińsk s. 31
Poczdám s. 32, 112
Polska s. 8, 9, 15, 16, 43, 45-57, 59-62, 68, 69, 112, 113, 116, 118, 119, 135, 136, 141, 142, 152, 154-158, 162-166, 177, 184
Potulice s. 27
Praga s. 91, 95
Prusy s. 68, 175
Przeworsk s. 18
- Rosja s. 122, 125, 126, 128-131, 147, 154, 155, 158
Rzeczyca s. 31
- Saksonia s. 9, 14, 15, 30-32, 45-56, 58-62, 68, 69, 107, 112-119, 141-142, 178, 180-182
Sankt Petersburg s. 122, 124
Stuck s. 31
Starostwo lubaczowskie, Huta Kryształowa s. 14, 16-18, 20, 22-25, 28, 29
Szkłarska Poręba, huta Józefina s. 11, 68, 90
Szkłarska Poręba, huta Preusslerów s. 72
- Śląsk s. 68-76, 78-80, 82-84, 86-90, 112, 133, 135, 152, 158, 160, 169-170, 175, 180, 181
Świerż s. 31
- Tarnów s. 18, 22
Topwiany s. 43
Turyngia s. 112
Tyrol s. 112
- Urzecze s. 14, 27, 30, 31, 38, 42-45, 195
- Warszawa s. 14-16, 20, 26-27, 180
Wawronice s. 47
Wenecja s. 10
Wiedeń s. 149, 160
Wilno s. 31, 136
Włochy s. 136
Wołyń s. 14
Wyzna s. 31
- Zaniemyśl s. 27
Zawiercie s. 62
Zechlin s. 32, 119